פרק ה א היו בודקין אותן. לאו בפעם אחת וזה בפני זה. דלא גרע מדיני ממונות דתנן במסכת ו' פ"ג דמסיירין את הגדול וכו'. והכי נמי תנן לקמן במסכת ג' ואח"כ מכניסין את הבני וכו'. וכ"כ הרמב"ם בפרק י"ב מהלכות סנהדרין אם עמדו בדבריהן. מכניסין את הגדול שבעדים ובודקין אותו וכו': חקירות. נקט חדא מתרתי דקרא. אע"ג דברים פרק דלעיל נקט תרתי הכא סגי ליה בחדא. ונקט חקירה אע"ג דכתיב אחר דרישה לפי שהחקירה הוא מורה יותר על העמידה על אמתת הענין מדרישה כד"א (מיכה כ"ה) ולכל תכלית הוא חוקר: בשבע חקירות. כתב הר"ב כנגד ז' לבנות שנאמר במקרא בחייבי מיתות ב"ד ודרשת וחקרת. בעיר הנדחת. ומ"ש ושאלת אינו מן המנין וכו' דושאלת לא משמע חקירה. אלא עד דכתב היטב בהדיה. אבל ודרשת בלא היטב משמע דרישה מעלית. רש"י. ומ"ש ובמקום אחר וכו'. ביחיד הע"ד עבודה זרה. ומ"ש ובמקום אחר וכו' בעדים זוממין. ומסקינן [בגמרא] דכולהו ילפינן מהדדי ליתן את האמור על זה בזה מדכתיב והנה אמת נכון נכון גבי ע"ז. וכתיב והנה אמת נכון בעיר הנדחת. ומשמע אמת נכון דרישה וחקירה. הא ארבעה. דל תלת מיניהו לג"ש דהני תלתא ליתן האמור על זה בזה. ואתו נחקקים בק"ו מנסקלים ומהרגין כלומר מעכו"ם שבסקילה. ומעיר הנדחת שהיא בסייף. שריכין דרישה וחקירה. ובלאו הכי לא מקטל. חגק הקל מכולן לא כ"ם. ואתו נשרפין בק"ו מנסקלין דחמירי. מה אע"כ מהרגין דקיל. ולר"ש דאמר [בריש פ"ז] שריפה חמורה פש לן חדא מהני ארבעה לאתויי נשרפין. ורבנן מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא: באיזה יום. פירש הר"ב של שבת. אע"פ שאמרו בכך וכך בחדש אע"פ כן בוראין להם באיזה יום בשבת היה. לפי שכל השבע הללו באות להביאן לידי הזמה. ואין מעלין על לבן חשבון של חדש אם היו אלו עמהן אותו יום במקום אחר. וכשבוראין אותן באיזה יום והם אומרים ביום פלוני. נזכרים עדי הזמה להזימם. רש"י: באיזה מקום. שזו היא המועלת להביא את כל החקירות להזמה דבלאו הכי לא מתזמי. רש"י: רבי יוסי אומר באיזה יום וכו'. גמרא. תניא אמר להם ר' יוסי לחכמים לדבריכם מי שבא ואמר אמש הרגו. אומר לו באיזה שבוע שנה באיזה חדש. בכמה בחדש. אמרו ליה לדבריך מי שבא ואמר עכשיו הרגו אומר לו באיזה יום באיזה שעה באיזה מקום. אלא אע"ג דלא צריך רמיזן עליה כדרשב"א דאמר [בפ"ד דף ל"ב] ומסיעין היו את העדים ממקום למקום [פירש"י מחדר לחדר. והרמב"ם בפ"ח מהלכות סנהדרין מפרש מעגין לעגין] כדי שתטרף דעתן ויחזרו בהן. ה"ג אע"ג דלא צריך רמיזן עליה כדרשב"א. ור' יוסי אמש הרגו שביא ברוב עדיות. עכשיו הרגו לא שביא ברוב עדיות. כלומר דר' יוסי נמי לא אמר דסגי בהני תלת אלא כשמתוך עדותן של העדים ניכר שאותו היום שמעידין עליו בכמה בחדש הוא. ובאיזה חדש הוא ובאיזה שנה ושבוע. דאי לא הימא הכי היאך אתה יכול להזימן. והייבו דקאמר לדבריכם מי שבא ואמר אמש וכו'. ומה שאלה היא זו דלמא רבנן נמי מודו באומר אמש. ולא אמרו שצריך לכל השבע. אלא היכא שלא ניכר מתוך עדותן אותו יום שהעידו באיזו שנה ורבנן לא נחלקו אלא באומר יום שמשמעו ודע וניכר כל הני דאמרן. אבל בלא ניכר אף רבי יוסי מודה. ולא נחלק עם החכמים. דאי לא הימא הכי היאך אתה יכול להזמם. ועיין מ"ש ברים פ"ו: מבירין אתם אותו וכו'. עיין מ"ש בתחלת משנה דסוף פרק דלעיל: התריתם וכו'. גמרא אמר עולא מנין להתראה מן התורה [אפילו כי ידעינן דלאו שוגג הוא כמו חבר. ועיין מ"ש במשנה ג' פ"ב דמכות] שנאמר (ויקרא כ') ואיש אשר יקח את אחותו וגו' וראה את ערותה אחיו מילתא [משום דראה אותה מחייב] אלא עד שירחוהו טעמו של דבר [שהיא ערוה לו] אם אינו ענין לכרת [דכתיב בהאי קרא. וכרת דין שמים הוא. וקמי שמיא גליא אם שוגג או מזיד. ולא בעי התראה] תנהו ענין למלקות. דכי חזקיה תנא וכי יודד אים על רעהו להרגו בערמה (שמות כ"א) [ולא כתיב אם הזיד] שהתרו בו ועדיין הוא מזיד. דכי רבי ישמעאל תנא המוצאים אותו מקושש עצים (במדבר ט"ו) [שקושש לא נאמר] שהתרו בו ועדיין הוא מקושש. דכי רבי הנא על דבר אשר ענה (דברים כ"ב) על עסקי דיבור. ולריכא. דאי כתב רחמנא אחותו ה"א חייבי מלקות אין. חייבי מיתות לא. כתב רחמנא כי יודד. ואי כתב רחמנא כי יודד. ה"א הני מילי סייף דקל. אבל סקילה דחמורה. אימא לא. לריכא. ותרתי בנסקלין למה לי לר"ש לאתויי נשרפין. לרבנן מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא. ולכתוב [רחמנא] בנסקלין וליתו הכא ולגמרו מיניה ה"נ מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא: **העובד** עבודה זרה. אם

פרק ה א היו בודקין אותן. לאחר שאיימו עליהן היו בודקין אותן בשבע חקירות כנגד שבע לבונות שנאמר במקרא בחייבי מיתות ב"ד ודרשת וחקרת. ומשאלת אינו מן המנין וכו' דושאלת לא משמע חקירה. אלא עד דכתב היטב בהדיה. אבל ודרשת בלא היטב משמע דרישה מעלית. רש"י. ומ"ש ובמקום אחר וכו'. ביחיד הע"ד עבודה זרה. ומ"ש ובמקום אחר וכו' בעדים זוממין. ומסקינן [בגמרא] דכולהו ילפינן מהדדי ליתן את האמור על זה בזה מדכתיב והנה אמת נכון נכון דרישה וחקירה. הא ארבעה. דל תלת מיניהו לג"ש דהני תלתא ליתן האמור על זה בזה. ואתו נחקקים בק"ו מנסקלים ומהרגין כלומר מעכו"ם שבסקילה. ומעיר הנדחת שהיא בסייף. שריכין דרישה וחקירה. ובלאו הכי לא מקטל. חגק הקל מכולן לא כ"ם. ואתו נשרפין בק"ו מנסקלין דחמירי. מה אע"כ מהרגין דקיל. ולר"ש דאמר [בריש פ"ז] שריפה חמורה פש לן חדא מהני ארבעה לאתויי נשרפין. ורבנן מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא: באיזה יום. פירש הר"ב של שבת. אע"פ שאמרו בכך וכך בחדש אע"פ כן בוראין להם באיזה יום בשבת היה. לפי שכל השבע הללו באות להביאן לידי הזמה. ואין מעלין על לבן חשבון של חדש אם היו אלו עמהן אותו יום במקום אחר. וכשבוראין אותן באיזה יום והם אומרים ביום פלוני. נזכרים עדי הזמה להזימם. רש"י: באיזה מקום. שזו היא המועלת להביא את כל החקירות להזמה דבלאו הכי לא מתזמי. רש"י: רבי יוסי אומר באיזה יום וכו'. גמרא. תניא אמר להם ר' יוסי לחכמים לדבריכם מי שבא ואמר אמש הרגו. אומר לו באיזה שבוע שנה באיזה חדש. בכמה בחדש. אמרו ליה לדבריך מי שבא ואמר עכשיו הרגו אומר לו באיזה יום באיזה שעה באיזה מקום. אלא אע"ג דלא צריך רמיזן עליה כדרשב"א דאמר [בפ"ד דף ל"ב] ומסיעין היו את העדים ממקום למקום [פירש"י מחדר לחדר. והרמב"ם בפ"ח מהלכות סנהדרין מפרש מעגין לעגין] כדי שתטרף דעתן ויחזרו בהן. ה"ג אע"ג דלא צריך רמיזן עליה כדרשב"א. ור' יוסי אמש הרגו שביא ברוב עדיות. עכשיו הרגו לא שביא ברוב עדיות. כלומר דר' יוסי נמי לא אמר דסגי בהני תלת אלא כשמתוך עדותן של העדים ניכר שאותו היום שמעידין עליו בכמה בחדש הוא. ובאיזה חדש הוא ובאיזה שנה ושבוע. דאי לא הימא הכי היאך אתה יכול להזימן. והייבו דקאמר לדבריכם מי שבא ואמר אמש וכו'. ומה שאלה היא זו דלמא רבנן נמי מודו באומר אמש. ולא אמרו שצריך לכל השבע. אלא היכא שלא ניכר מתוך עדותן אותו יום שהעידו באיזו מכל הלין הוא. אלא ודאי דר' יוסי ורבנן לא נחלקו אלא באומר יום שמשמעו ודע וניכר כל הני דאמרן. אבל בלא ניכר אף רבי יוסי מודה. ולא נחלק עם החכמים. דאי לא הימא הכי היאך אתה יכול להזמם. ועיין מ"ש ברים פ"ו: מבירין אתם אותו וכו'. עיין מ"ש בתחלת משנה דסוף פרק דלעיל: התריתם וכו'. גמרא אמר עולא מנין להתראה מן התורה [אפילו כי ידעינן דלאו שוגג הוא כמו חבר. ועיין מ"ש במשנה ג' פ"ב דמכות] שנאמר (ויקרא כ') ואיש אשר יקח את אחותו וגו' וראה את ערותה אחיו מילתא [משום דראה אותה מחייב] אלא עד שירחוהו טעמו של דבר [שהיא ערוה לו] אם אינו ענין לכרת [דכתיב בהאי קרא. וכרת דין שמים הוא. וקמי שמיא גליא אם שוגג או מזיד. ולא בעי התראה] תנהו ענין למלקות. דכי חזקיה תנא וכי יודד אים על רעהו להרגו בערמה (שמות כ"א) [ולא כתיב אם הזיד] שהתרו בו ועדיין הוא מזיד. דכי רבי ישמעאל תנא המוצאים אותו מקושש עצים (במדבר ט"ו) [שקושש לא נאמר] שהתרו בו ועדיין הוא מקושש. דכי רבי הנא על דבר אשר ענה (דברים כ"ב) על עסקי דיבור. ולריכא. דאי כתב רחמנא אחותו ה"א חייבי מלקות אין. חייבי מיתות לא. כתב רחמנא כי יודד. ואי כתב רחמנא כי יודד. ה"א הני מילי סייף דקל. אבל סקילה דחמורה. אימא לא. לריכא. ותרתי בנסקלין למה לי לר"ש לאתויי נשרפין. לרבנן מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא. ולכתוב [רחמנא] בנסקלין וליתו הכא ולגמרו מיניה ה"נ מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא: **העובד** עבודה זרה. אם

פרק ה א בודקין אותן בשבע חקירות (ב) באיזה שבוע (ג). באיזו שנה (ד). באיזה חדש. בכמה בחדש. באיזה יום (ה). באיזו שעה. באיזה מקום (ו). רבי יוסי אומר באיזה יום. באיזו שעה. באיזה מקום (ז). מבירין אתם אותו (ח). התריתם בו (ט). העובד ע"ז. את מי

עבד

לקוטים

פ"ה א תוי"ט ד"ה בשבע וכו' ואתו נחקקים וכו' כתב הרמ"ז ק' ל"ל ק"ו למילף נחקקים לו נשרפים היפוך לי דעדים זוממין כתיבי ז' חקירות מכת הג"ם ועדי' זוממין מוכיחים לכל מ"ל מיתות ו"ל דאין לגזור מעדים זוממין דהדום הוא כדהמרי' בכמה מקומות ע"כ וסתדום הוא דא"ל התכלה כולאיתא בפ' אלו נערות ומיהו יש לנמנס קצת על זה ממ"ש התוס' בפ"ק דמ"ק דף מ' סד"ה נפ"ל מכגנע וכו' ע"ש. ברש לעיקרא דמלתא י"ל עוד עם מ"ש רש"י בכוריים בחד פי' דהאמרי' ע"ז לבנך תרתי לא דמיא שכן בסייף דפרכתא דעדים זוממין משמע שמעידין על רוצח מדכתיב נפש בנפש וכו' לכל מה נעשה דההו' קרי' על פי' זה ופעלו דל"א שפירש"י עיקר ע"ש אמנם ג"כ לאיזה פירוש דרש"י שהסכימו בו התוס' י"ל דפי' דא"ל משעני קרא בכל עדים זוממין דים מהם נסקילה מיהו כולהו ויש מהן בסייף לא לחמור קרא עליהו להמיתן עד שיתקנו שמיתין אותן ע"כ ולפי"ז אין לגזור כל הייבי ד' מיתות מעדים זוממין דאיכא למימר בחמי עדים זוממין דיכון בים מהן נסקולים כמיתה קלה כגון סייף ותנן לכך לא לחמור עליהו לאותם שנדונים בחמורה ואין לגזור מזה עובד ע"ז ומחלל שבת וכדומה שמיתתן נעולם בחמורה דהיינו סקילה. (ס"ל):

יבין תפארת ישראל יבין

פ"ה א) דלאחר שאיימו על העדים, הוציאו כל אחד זר, ולא הסתירו רק הגדול שבהן לבדקו: ב) דהיינו באיזה וכו': ג) ר"ל באיזה שמיטה של יובל: ד) שבשמיטה: ה) בשבוע: ו) דצריך שיהיה אפשר להזימן משבע לעדים הנ"ל, כדי שיתבלבל דעתם אלא יבקשו ערמומות להעלים שקרותן: ז) דס"ל דא"ל רק ג' חקירות כשיודע מאיזה יום ידבר, ולרבנן אפילו כשאומר אמש הרגו לו עכשיו הרגו שודאי ידוע מאיזה זמן ידבר אפ"ה צריך ז' חקירות בפירוש כדי לאיים על העדים שזה להגרגו שהיה ישראל, וזה וודאי חקירה היא ולא כבדיקה [רמב"ם פ"ח ופ"ב מעדות ודלא כהר"ב הכא] ואפ"ה לא נמנה, מ"מ אינו בכל חמש: ט) דבלא

עבד. לפטור. לו למרקולים: ובמה עבד. בזבוח לו בהסתתויה: **ב** בן זכאי. רבן יוחנן בן זכאי. ותלמיד דן לפני רבו היה באותה שעה. לכך קורהו בן זכאי: בעוקצי תאנים. שהיו מעידים לאותו שהרגו תחת התאנה. ובדק בן זכאי תאנה זו עוקלים דקים לו נסיס. עוקץ. מ) זנב הפרי] מקום חבורו לאילן: אמר אחד אינו יודע עדותן בטלה. דשוב לו אתה יכול להזימן באותה חקירה וכל זמן שלו אפשר לקיים תורת הזמה באחד מן העדים. כל העדות בטלה. ואפי' הן מאה. °דאין העדים נעשים זוממים עד שיזמו כולן: בדיקות. אפי' אמרו סלן אין אנו יודעים. מצות הזמה ראויה להתקיים. דאין הזמה תלויה אלא בחקירה לומר עמנו הייתם באותה שעה במקום אחר: עדותן בטלה. כל עדותן בטלה ג)[שבגמרא]הוא והן פטורים: **ג** שזה ידע בעבורו של חדש. זה שאמר בשעה

עבד'). ובמה עבד יא): **ב** כל המרבה בבדיקות[ב] הרי זה משובח. מעשה ובדק בן זכאי[ג] בעוקצי תאניים. ומה בין חקירות לבדיקות. חקירות. אחד אומר איני יודע עדותן בטלה. בדיקות. אחד אומר איני יודע ואפילו שנים אומרים אין אנו יודעין עדותן קיימת. אחד חקירות ואחד בדיקות בזמן שמכחישין זה את זה עדותן בטלה[ד]: **ג** אחד אומר בשנים בחדש[ה]. ואחד אומר בשלשה בחדש[ו]. עדותן קיימת. שזה יודע בעבורו של חדש. וזה אינו יודע בעבורו של חדש[ז]. אחד אומר בשלשה. ואחד אומר בחמשה. עדותן

שאי אפשר לקיים תורת הזמה וכו' דרחמנא אמר (דס"ל ט"ו) ודרשו הסופרים היטב והנה עד שקר העד וגו'. ועכשיו לו כאשר זמם לעשות וגו' עדות שאתה יכול לקיים בה תורת הזמה הוי עדות ואי לא לא. רש"י פ"ק דפסחים דף י"ב. ומ"ש הר"ב ואפילו הן מאה דאין העדים וכו' כדתנן במ"ז פ"ק דמכות: ואפילו שנים אומרים אין אנו יודעין עדותן קיימת. ואמרינן בגמרא מאי אפי' ב' אומרים פשיטא כי אמר א' איני יודע עדותן קיימת. כי אמרי בי תרי נמי עדותן קיימת דאילו הא' דאמר יודע אני מאי רבותיה כיון דאמר חבירו איני יודע. זה לא מעלה ולא מוריד. ואסיק רבא דהכי קאמר אפילו בחקירות שנים אומרים ידענו וא' אומר איני יודע עדותן קיימת. פירש אם יש שם ג' עדים. והא דבעינן עד שיזמו כולן. כתבו התוספות דיש לפרש שיהו כשכיזו עדותן. אבל אמר איני יודע כגמלא אחד מהן קרוב או פסול דמי דתתקיים העדות בשאר. ומתניתין דלא כר"ע דמשנה ז' ח' פ"ק דמכות כדאיתא בגמרא [דף מ"א ע"ב]: בזמן שמכחישין. בין שהעדים הם ב'. בין שהם ג' והשלישי מכחיש. דהכחשה עדיפא מאיני יודע. וכן העתיק הרמב"ם פ"ב מהל' עדות: **ג** אחד אומר בשנים בחדש. וכו'. ל' הרמב"ם בפ"ב מהלכות עדות. עד א' אומר ברביעי בשבת בשנים בחדש והשני אומר ברביעי בשבת בשלשה לחדש: שזה יודע בעבורו של חדש. והה"ה דשוה מלי למימר זה ידע בחסרונו של חדש. וזה לא ידע לחדש שעבר חסר היה תוספות פ"ק דפסחים דף י"א. עוד כתבו שם ולאן [דף מ"א ד"ה שזה] דקשה ומה אילו דייקי' בהני שהדי דתרוייהו ידעי בעבורו של חדש וה"ל עדות מוכחשת ואיך ניקום וניקבול מספיקא. דהכי פריך בסמוך ומה נפסיד אם נדקדק בהן י"ל דשפיר דייקינן כיון דשייל' באיזה יום ומכוונין ליום א'. מ"מ זה ידע בעבורו של חדש וזה לא ידע. ע"כ: אחד אומר בשלשה וכו' עדותן בטלה. דבתרי עיבורי לא טעו אינשי. גמרא. [*והוה מלי למימר

מעידין בכך. שואלין לה מי עבד וכו'. רש"י. ומסיים הרמב"ם בפ"א מהלכות עדות העידו שחלל את השבת. שואלין אותו איזה מלאכה עשה והיאך עשה. העידו שאכל היה"כ. שואלין אותו איזה מאכל אכל. וכמה אכל. שהעידו שהרג את הנפש. שואלין אותו במה הרגו. וכן כל כיוצא בזה הוא מכלל החקירות. [*החקירות והדרישות הן הדברים שהן עיקר העדות. ובהן יתחייב או יפטור. והן כוונת המעשה שעשה. וכוון הזמן. וכוון המקום שבהן יזמו העדים. או לא יזמו. שלזן אנו יכולים להזים העדים עד שיכוונו הזמן והמקום. עכ"ל. ועיין בל' הר"ב דר"פ דלעיל]: ובמה עבד. כתב הר"ב בזבוח לו בהסתתויה. עיין במשנה ו' פ"ז: **ב** בן זכאי. כתב הר"ב ותלמיד דן לפני רבו היה וכו'. בפני הלל רבו. ורבינו הקדוש כתב אותו בשעת חבורו. כמו שקבל אותו. הרמב"ם: עדותן בטלה. כתב הר"ב דכל זמן

אומרים אנו יודעים וא' אומר א"י דעדותן בטילה תליא בדרע"ק פ"א דמכות. דהיינו דרע"ק פ"ל נ"ב כר"ש דאין נעשים זוממים עד

ב כל המרבה בבדיקות. מ"ה שם ה"ר: מעשה ובדק ב"ז. פ' פ"ל מ"ה פ"ל פ"ל ע"ב תמוטמ שופטים פ"ל מ"ז שם: טה בין חקירות לבדיקות. פפחים ל"ב ע"ל מפני לאה ל"ב שופטים קמ"ע מ"ז שם פ"ב ה"ל: אחד חקירות ואחד בדיקות. ירושלמי יומא פפ"ו ה"ה מ"ב פ"ב ה"ז מ"ז שם ה"ב ב' מ"ב פעין ק"ב עוכ"ע מ"מ מ"ז פ' מ"ז ב': **ג** אחד אומר בשנים בחדש. פ"ב ע"ל שפחים ל"ל ע"ב מ"ז שם כ"ד בוס"ע שם פע"ז: שזה ידע בעיבורה ש"ח. ע' מ"ם מוס' נזר מ"ל ע"ב ד"ה שזה:

שנויי נוסחאות

ב כל המרבה. נכי"ם ובל.. ושם כיה מפנה לתת עם הקונטרס כמו שהוא במסב"ב לפנינו. משובחת. ובדק. נד"ל ונכי"ק שבדק (ונכי"ל שם במקום שבדה). ומה בין. במסב"ב מה..: נכי"מ אין בין. חקירות א' אומר. נד"ל ..א' אמר: נכי"ק ונכי"מ ובמסבי"ל אלא שבחקירות אמר אחד וכ"ה אמר אחד גם נכי"ם וקי". והבור זה שמתבבב נד"ל גם בתשיות משנה מ' (עי' לעיל) ב' משנה מאמר כלן ושם שבחקירות אם אמר אחד מהם. איני יודע. נכי"ק איני יודע ושנים אומרים אנו יודעין. עדותן. נד"ל עדותו (במשנה מ' עדותן) לן בסמוך עדותן. בדיקות אחד אומר. נד"ל ונכי"מ ובמסבי"ל.. אמר אחד וכ"ה נכי"ק (ובסובדיקות). (ואפילו) שנים אומרים (אין) אנו. נכי"ק ליתא. (אחד חקירות ו' א' בדיקות. נכי"ם ליתא. שמכחישין. נד"ל ונכי"ק ובמסבי"ל שהן מכחישין. **ג** בשלשה (בחדש). נד"ל ונכי"ק ונכי"ם ובמסבי"ל ליתא. שזה יודע בעבורו. נד"ל ונכ"ל קל' ובמסבי"ל שזה ידע וכ"ה נכי"ק (ובס עיבורו). וזה אינו יודע (בעבורו של חדש). נכי"מ. לא היה יודע; נכי"ק ובמסבי"ל.. לא ידע ובמלבתם ליתא וכ"ה.. לא ידע.. גם נד"ל. אחד אומר בג'. במסב"ב זה אומר..; נד"ל. אמר.. וא' אומר בה'. נד"ל..אמר.

תוספות חדשים

פ"ה ב בתוי"ט ד"ה עדותן בטלה כו'. דרחמנא אמר כו' וסקשה הרמ"ן כיון שאתקיים בה תורת הזמה מ"כ

ראשון לציון

ג בתוי"ט ד"ה אחד אומר בג' כו' דבתרי עבורי לא טעו אינשי בגמ' דמ"א ע"ב מיתא דבתרי שיפורי:

מ) כרע"ב ד"ר. המלות „זנב הפרי" ליתא והוסיפן התוי"ט. נ) כרי"ב ד"ר ליתא מלה זו והוסיפה התי"ט.

לתד

יבין תפארת ישראל יבין

הוהרו בו פטור אפילו היה ת"ח. ואופן ההתראה שיאמרו לו „פרום, שעבירה זו חייבין עליה מיתה ב"ד או מלקות" ולריך שיסיב „על מנת כן", אבל בשתק, או אפילו הסיב „יודע אני", פטור [רמב"ם פ"ב מסנהדרין. ואל תתמה מ"כ יכנו הרוגתיה, דרוב הרוגתיה עושים במקום שאין רואה. ואף בשהרגו בכעס במקום רואים, מי פתי יפול הוה לומר על מנת כן. י"ל דבכר כתב הרמב"ם פ"ג ממלכים, דכל שיש אומדנא דמוכח שהרג במזיד, אף דפטור מדיני ב"ד, המלות הורגתו בסייף, מפני תיקון העולם. ואיש עדים ולא היה התראה כראוי, גם כדין תורה יכניסוהו לריפה [בלקמן פ"ע מ"ה]: י) איזה ע"ז: יא) בזבוח לו בהסתתויה, לו בדבר אחר שדרך לעבדה בכך. לו במה שאין דרכו בכך. וכ"כ בכל חייבי מיתות לו מלקות, שואלים אף ובמה עשה, דגם חייבי מלקות לריכים חקירות הג"ל כדיני נפשות [סנהדרין ל"ב מ']: יב) היינו שאלות שאין תלוי בהן עיקר העדות, כגון לשאל עדי רולח, במה הרגו, בסייף או בסרירין. בגדיו לבנים או אדומים. וכדומה: יג) הוא רבן יוחנן בן זכאי, שהיה נשיא בשעת החורבן אחר שהרג רשב"ג, ובאותה שעה היה תלמיד לפני הלל רבו [כסוכה כ"ח א']. והלל היה זקינו של רבי מסדר המשנה, ומדהיה אז תלמיד,

מ) עי' בדף מ"א ע"ב תוד"ה שזה הרגה דלק"מ ע"ש (אהבת מיכן).

תוספות רע"ק

פ"ה ב [אות יג] הרע"ב ד"ה אמר אחד. דאין העדים נעשים זוממים וכ"כ רש"י וזהו לפי שפתו בכוגיין דמ"א ע"ב במה דאמרי' דב' [סדר נזיקין ח"א] כח

אחר אומר בשלש. מיי׳ שם ה״ב מי״ד מהל׳ מ״מ ע״ב נכ״ל אחד: שבחמש חמה במזרח. ירושלמי ספ״ב פ״ה ה״ד: ד ואחר כך מכניסין את השני. מיי׳ פ״ב מה׳ מגילה ה״ג:

שנויי נוסחאות

א.בג׳ (שעות). בד״נ ובכי״ק ובמכי״ל ליתא. רי״א קיימת. בד״נ ובכי״מ וקר׳. עדותן קיימת. חמה. בכי״ק החמה וכן בסמוך. ד (ואח״כ) מכניסין. בד״נ ובכי״ק ובמכי״ל היו מכניסין וליתא.

תוספות חדשים

מ״כ לשתוק קבל מז׳ תקיכות כיון דבכל לי מהכהו ביאכת חומה. וגראה דכי לאטרוך קבל היכא דת״ל כגון שמתוך עדותן ניכר באיזה יום בכשה בחודש כו׳ כגון שאמרו אמש אפ״ה רבי קבל חיובא לתקור בז׳ תקיכות כדי שהסרוף דעתם ולכו משום דבעינן עדות ביכול להשמה ובדלעיל משמה מ׳ בחוי״ט ע״ם (ב״ל): ג תוי״ם ד״ה ר״א כו׳ אלא שלאיתי להרמב״ם כו׳. ולכאורה קשה דאיתא שהם אמר רב לבי מהלוקת בעדות כך מהלוקת בחמץ. פסיעה. קמ״ל שיעורא דשביל שיעורא הוא. ולא תימא הגאי הוא ע״כ תמצע דלר״מ אין לחלק. דלי משום דרבי שהם לה כאן גם שם שהם אלא כר״י דיש פרק כל שעה: (מהכורם״ת ז״ל).

תוספות רע״ק

שיזומו בולן. אבל בפי דברי תיכ׳ שם שהובאו בתוי״ם ד״ה ואפילו כו׳ לאו משעם זה אתינן כיון דלא בעינן עדותן הוא כמאן דליתא ולא בעינן שיזומו בולן. אלא ביון דעדותן בטילה הוי כנמצא קא״ם ותליא ברע״ק הנ״ל. והירוש בעיני על תי״ם שהעתיק דברי הרע״ב ודברי חוס׳ הנ״ל ואינם עולים בקנה א׳:

ת״ל דאחר אומר בשלש. ואחר אומר בג׳ שעות. עדותן קיימת. ואחר אומר בחמש. ואחר אומר בחמש עדותן בטלה. רבי יהודה אומר קיימת כ״א). אחד אומר בחמש. ואחד אומר בשבע. עדותן בטלה. שבחמש חמה במזרח. ובשבע חמה במערב כ״ב): ד ואחר כך מכניסין את השני.

ת״ל אחד אומר בשתי שעות. ואחד אומר בג׳ שעות. עדותן קיימת כ״). אחד אומר בשלש. ואחד אומר בחמש עדותן בטלה. רבי יהודה אומר קיימת כ״א). אחד אומר בחמש. ואחד אומר בשבע. עדותן בטלה. שבחמש חמה במזרח. ובשבע חמה במערב כ״ב): ד ואחר כך מכניסין את השני.

ת״ל אחד אומר בד׳ אלא דמתחיל במאי דסיים. ותו דג׳ וה׳ טחיס על הלכון לחברס יותר מב׳ ול׳]: אחד אומר בב׳ שעות וכו׳ עדותן קיימת. דאדם טועה ב׳ שעות חסר משהו דכי נמי אמרת זה שאמר שתים בתחלת שתים וזה שאמר ג׳ בסוף ג׳. כל רגעים בבינתים שאירע המעשה בהן. יש לאלו לטעות ולומר כמו שאמרו [*ולר׳ יהודה אדם טועה ג׳ שעות חסר משהו] דאי לא תימא הכי. ומה אילו דייקי׳ בהני שהדי דהאי דקאמר שלש בתחלת ג׳. והאי דקאמר חמש. בסוף ה׳. והויא עדות מוכחשת ולא קטלינן. ואלן ניקום ונקטול מספיקא. ורחמנא אמר (במדבר ל״ה) ושפטו העדה והצילו העדה. גמרא פרק קמא דפסחים דף י״ב. עוד שם בגמרא. דלענין הומה אי אתו שהדי ומזימין להו. יהבינן להו כלהו טעותייהו. דיהבינן להו מתחלת שעה ראשונה עד סוף ה׳ בין שתים. להאי דשתים יהבינא ליה שעה ראשונה. שניה. ושלישית ורביעית. ולהאי דג׳ יהבינא ליה עוד חמשית ותו לא. דכי אמרי [ליה] להאי דשתים בשניה טמנו היית יש [לו] לומר טעיתי ב׳ שעות לאחורי ומעשה היה בראשונה. ועוד ה״ל לומר מעשה היה קודם לראשונה שעה אחת אלא בין יממא לליליא לא טעו אינשי. וכי אמרו לו ראשונה ושניה טמנו היית יש [לו] לומר טעיתי ב׳ שעות לפני ג׳ וד׳. ואי אמרו לו כל ד׳ שעות טמנו היית הרי הוסיף ולבטל ג׳ נמי יהבי׳ לקמיה ראשונה ושניה. ולבתריה יהבינן ד׳ וה׳. ואי מזמי ליה לכולהו ה׳. [הרי״ן הוסיף]. וכתבו התוספות אמאי לא כתלה הטעות במזימים. וכשאמרו המזימים טמנו הייתם עד סוף חמישית. נאמר בטעו וקרו לד׳ ה׳. והמעשה היה בחמישית ולא יהיו מוזמים בכך. ומהי מעדות מוכחשת היא. שהרי אותו שאמר שתים לא היה יכול לטעות עד ה׳. מ״מ מוזמין לא יהיו. ואומר ר״י דלא תלינן הטעות כלל בשני עדים. ע״כ: שעות. כתב הרמב״ם וכבר באתו במס׳ ברכות [פ״ק מהלכות ב׳. ועיין שם בפירש הר״ב] שכל השעות המזכרות בכל המשנה שעות זמניות. ע״כ: אחד אומר בשלש ואחד אומר בחמש עדותן בטלה. והקשו התוספות אמאי עדותן בטלה נשייליה דלמא האי דקאמר ג׳ סוף ג׳ [אי נמי] האי דקאמר ה׳ תחלת ה׳. וי״ל דלבטל עדות בדקין לטי. משום דכתיב והצילו העדה. ולא לקיים עדותן [ועמ״ש לקמן בסמוך] וא״ת מ״מ נימא עובדא כי הוא ברביעית הוא. וי״ל [דקסבר רבא] דאין לתלות הטעות בשניהם. [מ״כ]. כדפירשתי לעיל: רבי יהודה אומר קיימת. בפ״ק דפסחים משנה ד׳ פליג ר׳ יהודה עם ר״מ נמי בה״ג. ופסקו שם הר״ב והרמב״ם כר׳ יהודה. ולכאורה ה״נ הכא. אלא שראיתי להרמב״ם בסוף פ״ב מהלכות עדות דפסק כת״ק דהכא וכ״ל טעמא משום דהכא מכתם שתים ת״ק ולא תנן דברי ר״מ כמו שתם. ור״מ ור׳ יהודה הל׳ כר׳ יהודה. ועוד דשם בגמרא דף י״ג פסקינן בהדיא כר״י מה שאין כן הכא: שבחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב. ואין להקשות דבמשנה

יבין תפארת ישראל בועז

חוץ מב״ד שהיה ביום פלוני בשבוע ואומר נס הוא כו׳: יש) דבב׳ ימים ל״ח שיטעה. [ויש לדקדק טובא א) למה נקט תנא ב׳ וג׳ והדר נקט ג׳ וה׳, שפי הו״ל למנקט א׳ וב׳, וא׳ וג׳. וכ״ל דלמה למנקט בימי החודש בגווא דבעי למנקט בשעות, דלריך למנקט בריש בשעות ב׳ וג׳, דאי הוה נקט א׳ אומר בשעה ראשונה, וא׳ אומר בשניה, לא פסיקא מלתא שתים עדותן קיימת, דסרי בשעה ראשונה ובלא בן החמה והרי באחד אומר תוך הגן וא׳ אומר אחר הגן, עדותן בטלה [כש״ס מ״ב א׳]. ומדלא למנקט כולה מתני׳ בחדא גווא, נקט נמי בימי החודש בב׳ וג׳. והא דלא נקט בסיפא דריש בימי החודש ב׳ וד׳, דוגמת ריש דלריש דא׳ אומר בב׳. ל״ל דלהכי נקט בסיפא שלשה וחמשה, דקמ״ל דלא אמרינן מדשני סמלות אלו בסופן שוין בהכרח שה שה, מעשה עני הבד בספר הבשות, ושמע ועשה, קמ״ל דלא תלינן בטעות בה״ג] ב) דכי נמי זה אמר תחלת ב׳ וזה אומר סוף ג׳, אדם אפשר שיטעה ב׳ שעות חסר משהו. מיהו כ״ל דכל זה במחולקים באומדן השעות שזה אומר שלפי אומדן שלו היתה שעה ב׳, וזה אומר שחושב שהיה שעה ג׳, אבל אם היה שם לל המעלות [כמלכים ב׳ כ׳] ומחולקים באיזה מדרינה עמד הלל א׳ כבזמנינו שהיה להם מורה שעות אומר בל״א ומחולקים באיזה שעה, א׳ אפילו אומר א׳ בב׳ וא׳ בב׳ עדותן בטילה, ודמי לא׳ אומר קודם בן החמה, וא׳ אומר אח״כ דנם כן עדותן בטילה אפילו בגיהן תוך שעה א׳. תדע דהכא באומדן השעות אמירינן, דאי בראיית החמה, יום המעונן מה אכ״ל, וכי יתבטל א׳ שאלת איזה שעה. אמנם ק״ל אדקאמר בסוף א׳ אומר וכו׳ שבב׳ חמה במזרח ובג׳ חמה במערב, עכ״פ הו״ל לשאלם דאם יום המעונן היה גם בכה״ג אפשר שיטעה אחד. ולריך לדחוק דה״ק דכיון דבב׳ חמה במזרח וכו׳ רגילין בנ״א להיות בקיאין באותן השעות, ואין טועין בהן אפילו ביום מעונן, וכדאמרינן [בפסחים י״ב ב׳] ג) רביעית זמן שעורה לכל היא, ואין טועה בה, ממנע ודאי אף שהוא שבע ואינו רוצה לשעוד א״ז: כא) אפילו זה אומר תחלת ג׳, וזה אומר סוף ה׳, ס״ל דאפשר שיטעה אדם ג׳ שעות. וקיימא לן כת״ק [רמב״ם מעדות פ״ב ה״ה] (א): כב) ואף

פ״ה (א) ותמה. דלא״מ דהרמב״ם פסק בתמץ כר״י [רפ״ח מחמץ ה״פ], וה״נ פסקינן בא״ח [תמ״ג], והכא בעדות פסק כרבנן. וכ״ל ממ״ל כשהדרין [דס״ט א׳], דמהא דתנינן א׳ אומר בב׳ וא׳ אומר בג׳ עדותן קיימת, שמעינן דאזלינן בתר רובא בדיני נפשות. וקק״ל הרי סתם משנה ר״מ, ומלבד זה, מדפליג ר״מ בסיפא במחולקים בשעות, ס״מ בריש מודה, ומטעמא דקאמר הש״ס דאזלינן בתר רובא, והרי ר״מ חייס למיטעמא לחוד בכל דוכתא, וכ״ש הכא דאכ״ל שמור מישועא שאינן מועין לחזקת כשרות של הנידון, ונימא דמכחישין העדים זא״ז. ואע״ג שלעדים ג״כ חזקת כשרות יש, עכ״פ אי נימא שמכחישין זא״ז לא נפסל ע״ז שום אדם ידוע מהן, משא״כ אי נימא דאין מכחישין זא״ז, מרעינן חזקת כשרות של הנידון ודאי. ועוד דמסייע נמי הכא שברת ספק נפשות להקל, ואנן ניקום ונקטול להנידון. ואת״ל מדמכוונין ליום א׳ בשבוע, דאנן ידעינן דאותו יום בשבוע הי׳ כאד מנייהו, ס״מ דאידך טעי בעיבור דירח, וכעין שב׳ חוס׳ להרן קו׳ אחרת [סנהדרין דמ״א ב׳] א״כ ה״נ מה״מ מסתבר עפי שאינו מהמיעום שאינן מועין. עכ״פ ק״ל בסיפא בא׳ אומר בג׳ וא׳ אומר בס׳ עדותן בטילה נד״ה, על כרחך ליכא למימר משום דליכא דטעי בהכי כלל, דהילא אפשר שלא יהיה מיעום בעולה דטוען, גם בב׳ ימים בחודש, ואת״ל דהן מישועא דמישועא, ומישועא דמישועא גם ר״מ מודה [כע״ז ל״ד ב׳], עכ״פ הכא מדמכוונין ליום א׳ בשבוע, נימא דע״כ דא׳ מהן הוא מהמיעם דטעו גם בהכי. ואת״ל ממ״ש תוס׳ [מולין פ״ו ב׳] דהיכא דאיכא חזקה בהדי רוב גם ר״מ מודה דלא חיישינן למיעומא, א״כ ה״נ בב׳, וה׳ כיון דאיכא חזקת כשרות של הנידון בהדי הרוב שאינן מועין בהכי, אפי׳ מסתבר לומר דטעו בימי השבוע ויותר א״ע עם הבד הב׳ מדנימא דטעה בימי החודש, מ״מ דהו״ל אמירתו באותו יום בשבוע כחוזר ומגיד, אף שהוא תכ״ל. עכ״פ ק״ל בסיפא בסא׳ אומר בשעה ב׳ והשני אומר בשעה ג׳, עדותן קיימת לד״ה, ובהא ודאי ק׳ אמאי והרי ר״מ חייס למעומא. דבהא א״ל מדמכוונין ביום א׳, דבשלמא במחולקין בימי חודש, י״ל מדכוונו על יום א׳ מוכרח דטעו בימי חודש, אבל במחולקין בשעות, מה יועיל שכיונו יחד ליום א׳ דנימא ע״ז שכן מהרוב דטעו בשעות. וגם

דבחתב

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

הפקועה קרוי מערב: ד נמצאו דבריהם מכוונים. ומעתה לריכין ליתא וליתן בדבר: פותחין בזכות. אם לא עברת אל תירא: אמר אחד מן העדים יש לי ללמד עליו זכות. אפילו זכות. וכ"ם חובה מבתקים אותו. דכתיב (במדבר ל"ה) ועד א) אחד] לא יענה. בין לזכות. בין לחובה: אמר אחד מן התלמידים. היוכבים לפני הדיינים יש לי ללמד עליו חובה. מבתקין אותו. דכתיב (שם כ) [ועד] א' לא יענה בנפש למות. למות הוא דאינו עונה. הא לזכות עונה: אינן יורד משם כל היום. ואפי' שאין ממש בדבריו. אבל יש ממש בדבריו אינו יורד משם לעולם: ד ג)[מעבירין אותו למחר]. מעבירין את

ובודקין אותו כ"ב). אם נמצאו דבריהם מכוונין. פותחין בזכות כ"ד). אמר אחד מן העדים יש לי ללמד עליו זכות כ"ה). או אחד מן התלמידים כ"ו) יש לי ללמד עליו חובה. משתקין אותו. אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות. מעלין אותו ומושיבין אותו ביניהן. ולא היה יורד משם כל היום כולו כ"ז). אם יש ממש בדבריו שומעין לו כ"ח). ואפילו הוא אומר יש לי ללמד על עצמי זכות. שומעין לו ובלבד שיש ממש בדבריו כ"ט): ד אם מצאו

לו זכות. פטרוהו. ואם לא מעבירין דינו למחר ל). היו מזדווגין זוגות זוגות לא).

ואע"ג דקרא מסיים למות וכדילפי' בסמוך לאחד מן התלמידים מפרשים בגמרא פרק דלעיל ד' ל"ד דבעד ל"ל הכי משום דמחזי כנוגע בעדותו פירש"י שמתחרט בו ודוחג שמא יגמור הדין לחובה ויבא זה עדיש להזמן. ומיסדר לא מלי הדלי בהו לאחר כדי דבור דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד: ולא היה יורד משם כל היום כולו. כתב הר"ב ואפילו שאין ממש בדבריו. בברייתא' כדי שלא תהא עלייהו ירידה לו פירש"י שאם יורידוהו היום לעין כל. בוטה הוא לו. ע"כ. ומ"ש הר"ב ואם יש ממש בדבריו אינו יורד משם לעולם. שם בברייתא והעתיקה הרמב"ם בפ"י מהלכות סנהדרין. ונראה ודאי דאינו נמנה עמהם שא"כ יהיה ב"ד זוגות. אלא זוכה להיות במושב ב"ד ועל הספסל כמותם. כמ"ש בשם רש"י במשנה ד' פרק דלעיל. ואכתי קשיא שתהיה הטורה חסרה. ואמן שורות של כ"ג בעינן כדתנן התם. ולא אתמיה הגמרא והרמב"ם דלימא שממלאין אותה: אם יש ממש בדבריו. עיין מ"ש בל' זה בר"פ דלקמן: ד מעבירין דינו למחר. כתב הר"ב משום הלנת דין. כדפי' בר"פ דלעיל: היו מזדווגים. כיוס הראשון לאחר שהעבירוהו

יכין תפארת ישראל בועז

דבחמץ [פסחים פ"א מ"ד], מודה דגזירינן משום יום המעונן ושעה עי"ז בין ה' לז'. הכא ספק נפשות להקל, ואפילו אמר השתא בפירוש מעונן הוא, לא מהימן מדאמר כבר בז' שתים הו"ל כאילו אמר בפירוש וודאי בז' הווה, אינו חוזר ומגיד: כג) בשבע חקירות ובדיקות הנ"ל: כד) לחפש עלדקאי שאפשר שילא על ידן זכאי, ואומרים לו, אם לא עברת אל תירא [וג"ל דלהכי א"ל כך כדי שלא יתבהל, ויתיישב דעתו יפה, ויחפש גם הוא עצמו זכותו, וגם משום הדיינין שבשמעו כן, ידעו אף שעדותן מכוונת, אפילו הכי יתאמצו לחפש לו עלדקאי]: כה) וכ"ם חוב: כו) מהג' שורות שיעבו שם לפני הסנהדרין, והוא הדין אחר [כפי מ"א] אלא שלא היה מצוי שם אחר. דהרי הוליאו הכל לחוץ בשעת מו"מ [כפ"ג מ"ו]: כז) ואפילו אין ממש בדבריו, דאם יורידוהו יהייבם. מיהו בים ממש בדבריו לא ירד משם לעולם[ש"ס. ואף דאין להוסיף על מניין כ"ג. ג"ל דמ"ש אין יורד משם לעולם, ר"ל שלא להושיבו על הקרקע בשאר התלמידים, רק יושב על הספסל בראש הג' שורות]: כח) שמיעת השומעין לו, אבל ר"ל דשולה למניין בסנהדרין כשיעמדו בסוף למניין: כט) הא דנקט הכא התנאי שיהא ממש בדבריו בסוף, ובתלמיד לעיל נקט לי' בתחלה. ה"ט דבגידן עצמו אפילו לא ראו בתחלה מיד ממש בדבריו אפ"ה שומעין לו ובוחנין אחר ממש שבדבריו, מדאית עליה בעיותא ובלקמן [פ"ז מ"א] וגם אינו ממעומדי למד לפרש כוונתו יפה: ל) ולא מחליטין הדין עדיין, עד שיתיישב כל אחד בלילה יפה: לא) בבחינה כדי לברר

דגם דוחק לתרץ דרק מעוט דמעוטא לא טעו בשעה א', הא וודאי ליתא ואת"ל דר"מ כרב אחא ס"ל, דגם בדיני נפשות אזלינן בתר אומדנא [כתוס' שבועות דל"ד ב'], א"כ הי"ל מלכיותו שיהיו על אדם ג' ויום ג' ופעולה א', אף שמכחישין זא"ז בשעה ג', משתבר שא' מהן הוא מהרוב הטועין בשעות. עכ"פ ק"ל הא תיתא בעדות שיש שם כיון היום והנוף, אבל הרי גם בחמץ פליג ר"מ [פסחים די"א ב'], וכשלמא בשעות דשעה א', י"ל דלף ע"ג דאיכא מיעוטא דלא טעו בהכי, עכ"פ הרי אינו ניחא דר"מ היינו למעוטא מדאוריתא, אפ"ה מידי ספיקא לא נפקא, ואזל נבי חמץ לחומרא, אבל בשעות בב' שעות. דס"ל לר"י דרובא טעו הכי ואע"כ לר"מ וודאי מעוטא איכא דטעו בהכי, והאיך ניקל ולא ניחם למיעוטא. ואפילו לירושלמי פ"ק דפסחים בהך סוגיא, דקאמר דס"ל לר"מ דחמץ עד שלילה מדרבנן, א"ל דלהכי לא חיים למעוטא בשעות דב' שעות, מדהו"ל ספיקא דרבנן, דא"כ ק' בשעות דשעה א' ומי ניחם למעוטא וניקל מס"ע. ומכ"ש נפ"ם דלן דס"ל לר"ע חמץ משם שעות אסור מדאוריתא, א"כ למה ניקל בשעות דב' שעות, ניחם לחומרא למעוטא דטעו גם בב' שעות. ואי ל בחמץ ומי איכא חזקה איתר איכלא חמץ נגד המיעוט הטועים בב' שעות, ליתא דהך חזקה עשויה להשתנות שמיה חזקה, לא לגבי כשפתא וודאי נשתנה [כי"ד שע"ב רש"ז שם סק"כ, ותוס' יבמות ס"ח א' ד"ה ריפא], וגם לא לגבי כשעדיין השתא הוא בספק, כי הכא [כרמב"ם, פ"ח מ' מקי"א], אלא אפילו כשהיה מתחלה שלם, וגם השתא אמלא שלם, כיון שעשוי להשתנות חייסינן שמא השתנה ביני ביני [כי"ד ר"א ס"ה], והרי התם היתה המקום מתחלה שלימה וגם השתא אמלאת שלימה [כש"ך שם], ואפ"ה מדעשוי' להשתנות אינה חזקה, מש"ה הכא בשעת האכילה עדיין בספק

הוא. ואת"ל דחזקה העשויה להשתנות היינו בדבר התלוי במקרה שיוכל להקרות כל שפה, משא"כ חמץ, שעת האיסור לא יקרה אלא בזמנה, להכי לא מחשב חזקה העשויי' להשתנות, עכ"פ ק"ל, א"כ שוו חזקה מעליא היא, א"כ בשעות דשעה א', דמחמיר ר"מ בחמץ מדאיכא רוב ב"א טועין בשעה א', עכ"פ רוב ומיעוט לר"מ כמחנה על מחנה, ומדאיכא אמי חזקה היתר אכילת חמץ בהדי מיעוטו, אימת דאיתרע לה רובא ונשתרי. ואפילו אימת דלר"מ רק מעוטא דמעוטי. טעו בב' שעות, ולמעוטי דמעוטי גם ר"מ לא היים [כע"ז ד"ל ב'], אפ"ה לא יתיישב, דעכ"פ חמץ לכל מסור ואותן המעוטי דמעוטי יש בו תוך הרוב, והאיך ניקל ולא ניחם להכי. על כרחך ס"ל דר"מ ס"ל דבב' שעות ליכא לטעו כלל. מיהו לדידן וודאי לא ימלא שיהיו עכ"פ מיעוט דטעו בהכי, ואפילו יהיה רק מיעוטי דמעוטי עכ"פ מדהמץ לכל מסור, יהיה המיעוט בכלל הרוב, להכי לא דמי לעדות, ושפיר פסק הרמב"ם משום חומרא דחמץ, דחייסינן אולי יש משום דמעוי בב' שעות. ואי"ל א"כ מה מקשינן בפסחים [די"ב ב'] פשיט' כדפליגי בעדות פליגי בחמץ. ומה קושיא, הרי מונא קמ"ל, דפליג ר"מ גם בחמץ, דאי מעדות סד"א דטעמא דר"מ דלהכי (בב' וג') [בג' וה'] שעות עדותן בטיל, מדהוו המעוטין רק מעוטי דמעוטי, דגם ר"מ לא חיים לי', וא"כ בחמץ דהמיעוט הוא תוך כלל הרוב, גם ר"מ מודה דחייסינן לטעות גם בב' שעות, להכי קמ"ל שפיר דגם בחמץ פליג ר"מ דלא חייסינן לטעות ב' שעות, א"כ וודאי ס"ל דאפילו מיעוט דמיעוטא לא טעו בהכי. י ל הרי בג"ז ק', מה מקשי הש"ס, הרי מונא קמ"ל, דבשלמא הכא הוא"א דטעמי' דר"מ דמשום הלנת נפשות לא חיים' למעוטי דטעו גם(בב')[בג'] שעות, להכי אמריך לאשמעינן דגם בחמץ לק לא לא חיים ר"מ למעוטי. אע"כ דרק לר"י פריך, דחיים התם לטעות (ב') [ג'] שעות אפי' במקום הלנת נפשות, מכ"ש הכא בחמץ להתיר, וכן כ' רש"י התם [פסחים ד"י ע"ב] ד"ה כמחלוקת, וע"ש:

אמר אחד מן העדים. מ"ר' עדות ה"ח: אחד מן התלמידים כו'. מ"ר' אפילו הוא אומר כו'. מ"ר' פ"ו מ"ב: מבקלין ה"ח: ה ואם מצאו לו זכות. עי' ירושלמי מבקלין פ"ה ה"ד אמ"ש כדי פ"ד מ"ר' פ"ב מה מבקלין ה"ב:

שנויי נוסחאות

(אם) נמצאו. בכי"ק ליתא. בזכות. בשמ"ר לזכות. (אמר א' מן העדים כו' חובה משתקין אותו). בכי"מ ליתא כ"ז. והוא חסרון דמנקל מן אמר עד אמר, וכד"ם כתב ו"ל ולולי לא אמרו אמר בכ"ם והיינו דלא אמר בגמ' (ל"ג ב') הכל ואפילו עדים ומיהו אמר אחד מן העדים כו' ומשני ל"ק הא כ"י הא דבגן עכ"ל והוא דתוס ע"ם בגמ' דהבילה מדרש הכתוב; במש' ד"ם וקלקלא.. משתיקין.. ללמד (עליו). כ"ה בכל המס' בדפו"י אך במש' שעם התוי"ם ד"ר ליתא בטעות. מעלין (אותו) ומושיבין אותו ביניהן. בד"ל. ג עסחן וכ"ה בכי"ק ובמבי"ר ושם ליתא. בל היום (כולו). בד"ל ובכי"ק ובכי"ם ובמבי"ר ליתא. אם יש ממש. בכי"מ ואם.. ואפילו (הוא) אומר. בכי"ר קר' ליתא; בד"ל אפילו אמר הוא וכ"ה אפילו אמר גם בכי"ק. שיש ממש. בכי"ק ובכי"מ ובמבי"ר שיהא ממש בד"ל שיהיה ..ד"ה אם מצאו. במבי"ר ואם.. דינו למחר. במבי"ר אותו.. וכ"ה בד"ל ושם.. עד למחר; בכי"ם וקר' את דינו.. (דון) מזדווגין. בד"ל ובכי"ק ובמבי"ר ובמבי"ר ומזדווגין וליתא לך בכי"מ וס' וקר' כנוסחתנו.

ח) בר"ב ד"ר ליתא וכן העיד הד"ם בבכי"מ ל"ג לא בברייתא ד' ל"ד: ב) בר"ב ד"ר ליתא וכן ליתא בבריי' שם לפניהו בגמ'. ג) בר"ב ד"ר ליתא והוסיפם התוי"ט. ולפשר שכי' לפני הר"ב הגי' במשנתם מעבירין את הדין עד למחר ושי' ש"ב.

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

שהעבירוסו לדון ממקום הישיבה מזדוגים בבתיהן לו בשוק ומשאין ומתנין בדבר. רש"י: ונושאין ונותנים כל הלילה. אים אים לעצמו. ל' רש"י. ול' הרמב"ם פרק י"ב מהלכות סנהדרין כל אחד ואחד עם זוג שלו. לו עם עצמו בביתו: המזכה אחמול. אומר אני הוא המזכה אחמול ועדיין מזכה אני על כרחו שאינו יכול לחזור בו. והמחייב אומר. אם לא מצא הלילה זכות · אני המחייב. ומחייב אני במקומי. רש"י: אבל המלמד זכות אינו יכול לחזור וללמד חובה. בהשכמה שנושאין ונותנין בדבר אבל בשעת גמר דין יכול לחזור. כדמסיק הר"ב בסוף מתניתין וכתבתי בר"פ דלעיל: טעו בדבר. ולא ידוע מי הם שהייבו לו זכו מטעם א' שאינן נחשבין אלא כאחד. הרמב"ם פי"ב מה"ם. ועיין מ"ש פרק דלעיל מלכה ג': שנים עשר מחייבין וכו'. כתב הר"ב והטייתך לרעה ע"פ א' ליתא. כדתנן בסוף פ"ק: ואחד אומר איני יודע. כתב הר"ב דהאי דאמר איני יודע כמאן דליתא. עיין מ"ש בזה בספ"ק. [והא דמשמע דמתניתין רבותא קמל"ן בהא. כדקתני ואפילו וכו' ואחד אומר איני יודע. י"ל דלפי אלף אם אמר חייב לא מחייבין כיון שאין הדוב [היה] אלא בא'. וא"כ נחשבהו כאילו היה מן המזכין שמטין לזכות ע"פ אחד. קמל"ן דלא] שנים שנים. לשון הר"ב אם נתחלקו השנים וכו'. וכ"כ רש"י וכן הוא דעת הרמב"ם לדעתי במ"ש בפ"ט מה"ם וז"ל. אמרו י"ב זכאי וי"ב חייב. הרי זה זכאי. הוא ט"ם. וכ"ל אמרו י"ג זכאי וכו'. ותדע שהרי בכל החלוקות מונה במספר כל הדיינים. ובכללן זה שאומר איני יודע. ואילו הכא לא הזכיר הכ"ה שהוא שיאמר איני יודע לפי הנוסח שבספר. שהמזכים והמחייבים הם מחלה על מחלה. ועוד שאח"כ כתב חלוקת י"ב זכאי וי"ב חייב ואחד אומר איני יודע. אלא ודאי דהכא הכי גרסינן י"ג זכאי וי"ב חייב. שהן דעות כל הכ"ה. וכבר כתבתי בספ"ק דלהרמב"ם זה שאומר איני יודע שומטין לו כשחוזר לזכות. והרבה נפלאתי מהרב הגדול מ ה ר " ם פ א ד ו א " ה ז"ל בהגהותיו לספר הרמב"ם שקיים וקבל זה הלשון הכתוב בספר ואחר למצוא לו מקום שממנו יצא להרמב"ם לדון לזכות במחלה על מחלה. ונדחק כמטייל פילא בקופא דמחטא. אבל הטיקר והאמת יורה דרכו אשר דרכתי בו להגיה י"ג במקום י"ב: עד שיראה אחד מן המחייבין דברי המזכין. כתב הר"ב והא"ם אם יראה א' מן המזכין דברי המחייבין דהוו להו ל"ז מחייבים. רש"י. ומסיים הרמב"ם ספ"ט מה"ם שכן אם ל"ד אומרים חייב. ול' אומר איני יודע [חייב] שהרי רבו המחייבין שנים. ומקלת נוסחאות כתיב ל"ה במקום ל"ד והוא ט"ם: עד שיראה. לא ראו מאי. אמר ליה רב פפא

לאביי

ולמחרת משכימין כו'. ל"ל ג"ל: המלמד חובה מלמד זכות. מיי' פ"ב ה"ב: בעו בדבר. מיי' פ"ב ה"ב: ה"ג: שנים עשר מזכין כו'. מיי' מכילתא מספטים פ"ב מיי' פ"ט מה"ס: מהלכין ה"פ: דנין אלו כנגד אלו. ל"ל פ"ה:

שנויי נוסחאות

וממעטין. במשנ"ר מטעטין; במשנ"ב היו ממעטין; בכ"י קו' והיו.. במאכל. במשנ"ב ממאכל. ונושאין ונותנין. בד"ל ובכי"ק.. ונותנין בדבר; בכמ"ל ליוון ווילנא ו"ל ו"ק ונותנין ונושאין. ולמחרת. בכי"מלמחרת; בכ"י קו' למחר. משכימין (ובאין) לב"ד. בכי"ם היו משכימין לב"ד. אני מזכה. אני מחייב. בד"ל ובכי"ק ובמסכי"ל אני הוא המזכה. אני הוא המחייב; בכ"י קו' מזכה אני. מחייב אני. המלמד חובה כו'. בכי"ל קו' הסגנון המלמד זכות אינו חוזר ומלמד חובה המלמד חובה חוזר ומלמד זכות. (אבל) המלמד. בכי"ם והמלמד. טעו (בדבר). בד"ל ובמסכי"ל אם טעו..; בכי"ק ואם..; וכ"ם בכי"ם וליתא. (שני) סופרי הדיינין. בכי"ק דיינין וליתא. מזכירין אותן. בד"ל ובמסכ"ל.. אותו. (אם) מצאו. בכי"מ ליתא. עומדים למנין. בד"ל ובכי"ק ובמסכי"ל.. על המנין. י"ב מחייבין וי"א מזכין (ואפילו). בד"ל.. וי"א מזכין הייב וליתא והאי הייב הוא ט"ם ולא טעות הדפוס שכן לקמן בסוף נגי ולי"ה מזכין נדפס בד"ל ג"כ חייב וגם שם ט"ם הוא. (ואפילו י"א מזכין כו' איני יודע) כ"ו ליתא בכי"ק ובכי"מ וס' ובמסכי"ר; בד"ל (עי' בדבור הקודם) ליתא למלות ואפילו.. איני יודע כלו והמלות איני יודע דהדבור ואפילו ב"ב כו' קלו ג"כ מזכין זה. (ואפילו כ"ב מזכין כו' איני יודע). בד"ל ובכי"ק אפי'..; בכי"ר קו' ליתא ותוספת בגליון שם. ויוסיפו בכי"פ מוסיפין. עד כמה מוסיפין. במסכ"ב ובמה.. ל"ן מחייבין ולי"ה מזכין דנין. בד"ל.. ולי"ה מזכין חייב (עי' לעיל ל"ז מזכין ול"ו מחייבין דנין..; וכ"ה בכי"ק (ומס.. לי"ה מזכין ולי"ה מחייבין דנין). דברי המזכין; בכי"מ את דברי... בכי"ק את דברי מזכים.

תוספות חדשים

ה תוי"ט ד"ה שנים שנים כו' ונדחק כמעייל פילא

ר"ע מברטנורה

את הדין עד למחר מכוס הלנת הדין: שנים עשר מחייבין. ואחד עשר מזכין. והטייתך לרעה ע"פ אחד ליתא הלכך יוסיפו דיינים: ואפילו שנים ועשרים מזכין או מחייבין ואחד אומר איני יודע. יוסיפו דיינים. דהאי דאמר איני יודע כמאן דליתא דמי. ואין דנין דיני נפשות. לא לזכות ולא לחובה בפחות מבלפה ועשרים. שנים שנים. אם נתחלקו השנים שהוסיפו זה לכאן וזה לכאן דאכתי ליכא הטיה לא לחובה על פי אחד ולא לרעה על פי שנים. צריך להוסיף עוד שנים וכן עד שבעים ואחד: עד שיראה אחד מן המחייבים דברי המזכין. דאיכא הטיה לחובה על פי אחד. והא"ם אם יראה אחד מן המזכים דברי המחייבים דבשעת גמר דין קיימא לן דאף המלמד זכות יכול ללמד חובה. והאי דלא תני לו עד שיראה אחד מן המזכין דברי המחייבין. דתנא לזכות קמסדר:

ומעטין במאכל. ולא היו שותין יין כל היום (לב). ונושאין ונותנין כל הלילה. ולמחרת משכימין ובאין לבית דין (לג). המזכה אומר אני מזכה ומזכה אני במקומי. והמחייב אומר אני מחייב ומחייב אני במקומי. המלמד חובה. מלמד זכות. אבל המלמד זכות. אינו יכול לחזור וללמד חובה (לד). טעו בדבר (לה). שני סופרי הדיינין מזכירין אותן (לו). אם מצאו לו זכות פטרוהו. ואם לאו עומדים למנין. שנים עשר מזכין. ואחד עשר מחייבין. זכאי. שנים עשר מחייבין ואחד עשר מזכין (לז). ואפילו אחד עשר מזכין. ואחד עשר מחייבין. ואחד אומר איני יודע. ואפילו עשרים ושנים מזכין או מחייבין ואחד אומר איני יודע. יוסיפו הדיינין (לח). עד כמה מוסיפין שנים שנים שנים. עד שבעים ואחד (לט). שלשים וששה מזכין. ושלשים וחמשה מחייבין. זכאי. שלשים וששה מחייבין. ושלשים וחמשה מזכין. דנין אלו כנגד אלו. עד שיראה אחד מן המחייבין. דברי המזכין (מ):

יבין תפארת ישראל יבין

יפה הדין ע"י שאלה ותשובה: לב) של הריגתו קודם הריגה וחממעטין במאכל נמי קאי. [וג"ל דמלתני לה סבא קודם למתר משכימין וכו', ממעט דכל היום דתני סיימו יום של תורה הלילה שלפניו כמותו], אבל אחר שנהרג אסורים לאכל כלל עד הלילה [כסנהדרין דס"ג א']: לג) ונושאין ונותנין יחד כל היום, עד עגד הערב, שלא מחליטין דינו [דמ"ו ב']: לד) ודוקא בשעת משא ומתן, אבל בשעת גמר דין יכול לחזור בו: לה) שסכחו מי הן האומרים דעתן מטעם א', אפילו מב' מקרקות, וכ"ם ממקרא א' [רמב"ם פ"י מסנהדרין ועיין רכ"מ שם]. והרי אלו אינן נחשבין בהמניין דק כ"א. ותמוה מאד דוכי ס"ד שכשיסבו ק' דיינים בדין ויהיו ל"ח אומרים כך כולם מטעם א', וב' האחרים יאמרו להיפך כל אחד מטעם אחר, יהיה הלכה כב' נגד ל"ח והתורה אמרה אחרי רבים לנטות. ותו הרי אדרבה כשהרבה אומרים דין א' וכל א' מטעם אחר גריעא טפי משאילו כולם אומרים דין אחד מטעם א', דהרי אה"ע אין הלכה כשיעה [ועיין ר"ג סוכה דל"ב ב']. ובשלמא לרש"י [שפהדרין דל"ד א'] דס"ל דדוקא בשאמרו טעם א' מב' מקרקות, י"ל דמדלא כתבה תורה ב' מקרקות לטעם א', וכדילפינן התם בס"ם מדכתיב אחת דיבר אלהים, א"כ מדילפי הכא ב' טעמייהו מב' מקרקות, א"כ חד מיניהו ודאי מטעי קטעי, אלא לרמב"ם דס"ל דגם בילפי שניהן טעמן ממקרא א' כך הוא הדין, תמוה מאוד, דאדרבה כשכולן מכוונין למקרא א' וטעם א', ודאי דבר ה' אמת הוא בפיהן, ואפשר י"ל דהרמב"ם ה"ק אם אמרו טעם א', אפילו מב' מקרקות, וכ"ם ב' טעמים ממקרא א', ודו"ק, אבל זה דוחק מאוד בלשון רבינו: לו) מדכתבו אחמול גם מעם כל א': לז) והרי בהטייה לרעה צריך שיהיו המחייבין ב' יותר על המזכין: לח) ואע"ג דאם כ"ב מהב"ד מסכימין לדעת אחד לא יועילו הנוספין כלום דאפילו יאמר להיפך מהכ"ב דעתו בטילה. י"ל דאם"ה יוסיפו אולי יבדר להכ"ב טעמו ויחזרו בהם: לט) דאם שנים שנתוספו נתחלקו, א' למזכין וא' למחייבין, חוזרין ומוסיפין ב' עד ע"א: מ) וה"ה איפכא. רק תנא לזכות מהדר, מיהו בלא לפשר להכריע דעת א', לחזור בו, פוטרין אותו, רק בטרחו תחלה לדון יחד, כדי שלא יצאו הב"ד מעורבבין, שגנאי לבן שלא ידעו לזקק הדין:

ראשון לציון ה תוי"ט ד"ה שנים שנים כו' והרבה נפלאתי מהרב הגדול מהר"ם פדוא"ה כו', ועי' לתם משנה מ"ם בדברי מהר"ם האלו והאריך בזה בפ"ע בשני מקומות:

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

לחבי ולפטריה מעיקרא מסהוסיפו עד ע"ח ומחלקו. למה מהחרין הדבר לדון הלו כנגד הלו. מי היה לן להחדורי בתר חובה. [רש"י]. אמר ליה הכי אמר רבי יוחנן כדי שלא יצאו מב"ד מעורבבין. גנאי לב"ד שיצאו במחלוקת ואין יודעין לגמור את הדין. [רש"י]. וכתב הרמב"ם [פפ"ט] שכן הדין אם ל"ה אומרים חייב ול"ה אומרים זכאי ואחד אומר איני יודע:

פיצא וכו' וכעל לתם מסנה מסכיס עם מסר"ם פתחו"ם ע"ם:

פ"ק ו א נגמר הדין. לחובה. מוציאין אותו לסקלו. מיידי דסקילה ריגא דבולהו ד' מיתות [היא] [כדתנן ברים פרק דלקמן] הוא מפרש מילי דידה ברישא. והדר מפרש שארא בפרקין דלקמן כסדר. רש"י. וכתב הרמב"ם וכמו שנתבאר בסקילה. כך עונין בכל מיתות ב"ד: בית הסקילה היה חוץ לב"ד. כתב הר"ב רחוק מב"ד. במה בעוד וכו' וקרא לריך טעמא. וז"ל הרמב"ם ספי"ב מהלכות סנהדרין. וראיה לי שיהיה רחוק כמו שהיה מילין. כמו שהיה בין ב"ד של משה רבינו ע"ה שהיה לפני פתח אהל מועד. ובין מחנה ישראל. ע"כ. טעמו דבגמרא ילפינן דז"ם הוא את המקלל אל מחוץ למחנה. חוץ לשלש מחנות הוא. כלומר אף חוץ למחנה ישראל. ומתני' דלא תנן אלא חוץ לב"ד נפקא מינה דאי נפיק ב"ד ויתיב חוץ לשלש מחנות הכי איתא בגמרא. וסובר הרמב"ם פיון דנסבינן לקרא דהוצא וגו' לב"ד שהוא חוץ לשלש מחנות ס"מ דהכי עבדינן ליה כמו אותו חוץ דבקרא שהיה בשה מילין. [בכל השלש מחנות היו י"ב מילין. א"כ ממרע"ה שהיה באמצעם עד סוף כל המחנות הוא שיעור מחצית הי"ב מיל שהן שה מיל. ולפי שהחצי שבו המשכן הוא ממעט מהמחצית שיעור חצי. דהיינו חמשים על חמשים לפיכך קא דייק הרמב"ם בלשונה וכתב כמו שה. ומ"ש הרמב"ם ובין מחנה ישראל. טעמו ובין סוף מחנה ישראל]: רחוק ממנו כדי שיהא רואהו. מתרתק מזה שהסודרין בידו מלא עינו. ובלבד שיוכל לראותו אם יניף בסודרין. רש"י: ומעמידו. עד שיתקנו ב"ד אם יהא טעם בדבריו של זה. רש"י. והרמב"ם פי"ג מהלכות סנהדרין העתיק ומחזיר את הגדון לב"ד. ולא ידעתי זו מנין לו. גם בפירושו כתב לחמש פעם ראשונה ומניה מחזירין אותו. כשיאמרו אחרים עליו. ולא זכר לא במשנה ולא בברייתא. גם ז"ם אח"כ אבל אם אמר יש לי ללמד וכו' מחזירין וכו'. מכמע דכמה פעמים מחזירין. ובברייתא תניא כמ"ם הר"ב פעם ראשונה ומניה. וכן סתיק בתבירו. ואי ל"ג בפירושו אלו ארבע מלות. כשיאמרו אחרים עליו אבל. הוה ניחא: אפילו ארבעה וחמשה פעמים. וכה"ג תנן בר"פ י"ח דשבת. וכתב הר"ב דלאו דוקא. וכ"כ הרמב"ם אדהכא בפי"ג מהלכות סנהדרין. מחזירין אותו אפי' כמ"ז פעמים. ועיין מ"ש שם במסכת שבת: ובלבד שיש ממש בדבריו. קלת ראיה הדומה לזכות. רש"י: ופלוני ופלוני עדיו.

מסייס

פ"ן א) לחובה: ב) נקט סקילה שהיא הראשונה שבד' מיתות, והיה בהתריעה, כידון מיד, ורחוק מב"ד: ג) לרמב"ם היה רחוק מב"ד כמו ו' מילין. [וג"ל דעשמו משום דמתנה ישראל היה י"ב מילין [יומא דע"ה ב'], וב"ד של משה היה באמצע ואמר בקב"ה הוצא וגו'] ד) דגל גבוה: ה) כשיניף הדגל: ו) שיתקנו עמו מוליכין, עד שיתקנו הב"ד דברי המזכה: ז) וה"ם יותר: ח) שיש סברא לדבריו, ובלא לב"ד ולאו אלין ממש בדבריו, אפ"ה כשיאמר טוב בדרך יש לי ללמד זכות על עצמי, מחזירין אותו, דלולי מבהלתו נסתתמו טענותיו, אבל מפעם ב' ואילך, מוסרין לו ב' ת"ח שילכו עמו, וישמעו אם יש ממש בדבריו, רק מתחלה לא שלחו עמו הב' ת"ח, דלולי אלו הב' לא יבחנו היטב מה שיאמר אגב בעיתותא, עד שחזר פעם ושנים ונתישב בדעתו קלת [ועי' ס"ם]: ט) מכריזין לפניו בדרך הליכתו: י) בהשמיטה, והשנה, והחודש, והיום שבחודש, והיום שבשבת, והשעה והמקום שחטא, הכל כמו שאמרו העדים: יא) אולי ידע מ' להזימה: יב) דבקרוב יותר, הטרף דעתו ולא יתוודה יפה: יג) חטאתי חטא זה, וכ"כ שאר חטאיו: יד) כ"ל דכל זה אומרים לו, ור"ל דדרך המומת שמתוודה מדאין לו ליראת עוד משום בושה והפסד שיתגלגל לו עי"ז בעולם העובר, ושכרו בעה"ב

מתרגם

תוספות רע"ק

פ"ן א [אות יד] תוי"ט ד"ה בית הסקילה. וקרא צריך טעמא לפי תירוץ ב' דתוס' ד"ה כי היכי בפשוטו ניחא דאי לאו קרא היינו ילפינן מגערת המאורסה דאם אין לה פתח בית אב דסוקלים אותה על פתח ב"ד מדבתיב אל שעריך. אלא דלבתר דבתיב הוצא דעב"פ לא הוי בפתח

במשנ"ר אומר לו. דרך המומתין. נד"ל וכ"ק

תוספות חדשים

פ"ן א בתוי"ט ד"ה נגמר הדין כו' רש"י. ועדיין ליכו מיושב דהא לא הזכיר כלום מסקילה והיינו קאמר מוליאין כו' אלא ל"ל דהא אקרא אקי זה מפורש בקרא ולכך סיים שלמר, (ממהרש"ל ז"ל): הר"ב ד"ה חוץ כו' שמא כו' עכ"ל והרמב"ם כתב כדי שלא יהיה נראה שיש לדיינים תריגות להמית ובעוד עמוליכין

ציונים

פ"ו א נגמר הדין. פ"ג ע"ב נ"ב ע"א: מוציאין אותו לסקלו. מ"ר פ"ב מסי' מהלכות פ"ג כמ"ב עמ' נ"ם: בית הסקילה כו'. מ"ר פ"ם ומ"ב ל"ח מ"ב: מוצאו לו זכות פטרוהו. מ"ב פ"ם: וכרוז יוצא לפניו כו'. ירושלמי סנהדרין פ"ז ה"ח מ"ר פ"ב מ"ב: סנהדרין פ"ח מ"ב עמ' נ"ח: **ב** היה רחוק מבית הסקילה כעשר אמות. פ"ב פ"ב מ"ר פ"ב מ"ב: סנהדרין פ"ח מ"ב עמ' נ"ח:

שנויי נוסחאות

פ"ו א בית הסקילה. בד"ע וכמסני"ל ובית הסקילה וכ"ס בכי"ק (ופס סקילה). היה חוץ לב"ד. בכי"מ היתה.. הוצא את המקלל. בד"ע והוצא.. אל מחוץ למחנה וכ"ה בכי"ק וכמסני"ר (ובכס הוצא). אחר עומד. בד"ע ובכי"ק וכמסני"ר ואחד.. והסודרין. בכי"פ והסודר. (ואדם אחר רוכב) חסוס רחוק מסנו. במסנ"ב וסוס.. ולתא; וכן ליתא בכי"ק ובכי"מ ובכי"פ וקר' וכמסני"ר (ובכס והסוס..); בד"ל.. רוכב על הסוס.. שיהא רואהו. בכי"פ שיראוהו; בכי"ק קר' שיראה וה את ה. אומר אחד. בד"ל ובכי"ק ובכי"מ וכמסני"ר אמר אחד; בכי"פ אחד אומר. יש (לי). במסנ"ב ליתא. הלה מניף בסודרין. בכי"ק והלה..; בד"ע והוא מניף בסודר; בכי"פ הלה מניף את הסודר. ומעמידו. בכי"מ ומעמידן. אפילו הוא אומר בכי"ק.. אמר; בד"ע אפילו הוא עצמו אם אמר. ארבעה וחמשה. הרישב"ן מניה ארבע וחמש וכ"ס במסנ"ב ד"ת, שיש ממש. בד"ע ובכי"ק ובכי"פ וקר' וכמסני"ר שיהא ממש. מצאו לו זכות. בד"ע וכמסני"ר אם מצאו לו.. ואם לאו, כמ' ד' ריוגא ווייגא ודי"פ ודי"ק.. לא. וכרוז. בד"ע ובכי"ק ובכי"מ וכמסני"ר והכרוז. בן פלוני. בד"ע ובכי"ק בן איש פלוני. שיודע. בכי"ק שהוא יודע. ולמד (עליו). בכי"ק וכמסני"ר ליתא. **ב** (היה) רחוק. במסני"ר ליתא. כעשר אמות. בד"ע ובכי"ק ובכי"פ וקר' וכמסני"ר עשר.. אומרים לו. וכמסנ"ב.. כל המומתין

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

מסיים הר"ב שעבר וט' ביום פלוני בשעה פלונית במקום פלוני. הכי אמר אביי בגמרא. ולישנא דר' יוסי דריש פרק דלעיל נסיב. אבל ודאי כשמזכיר ביום פלוני מזכירו בסגנון שיהא ניכר בהוכו בכמה בחדש. באיזה חדש. שפה. ובבוע. והכא אף רבנן מודו דסגי בהכי. דלא שייך טעמא דכדי שתערוף וכו'. והרמב"ם אע"פ שבפירושו העתיק לשון אביי. בחבורו פי"ג מהלכות סנהדרין כתב שעבר עבירה פלונית במקום פלוני בזמן פלוני: **ב** תהא מיתתי כפרה על כל עונותי. עיין מ"ש בזה בשם הרמב"ם במשנה ד' פ"ו דמזיר: שהוא מזומם. לשון הר"ב שעדיו הם זוממין. ולא למימרא שהם זוממין. כלומר שיש עליהם עדים להזימן אלא שלא בא. דאמרו הם אין עדים בעולם שיוכלו להזימן ואפ"ה שקר העידו מי לא שייך כמי שיאמר חוץ מעון הזה. אלא זוממין דקאמר. לשון הכתוב כאשר זמם לעשות ג) נקט כלומר שעדיו הם שזממו להעיד עליו. וז"ל רש"י שהוא מזומם שהעדים שקרנים ובמחשבתן הרעה הרגוהו: **ג** מפשיטין אותו את בגדיו. לפי שהוא ממהר למות. הרמב"ם: מלפניו. פירש"י ערותו. ומ"ש הר"ב פרק אחד. הוא לשון הברייתא בגמרא ופירש"י שעליה: והאשה וכו' דברי ר' יהודה. והא שמעינן ליה לר' יהודה דחייש להרהורא דתנן [במשנה ה' פ"ק דסוטה] שכהן אומר בבגדיה אם נקרעו נקרעו וכו' ר' יהודה אומר אם היה לבה נאה לא היה

המתודה יש לו חלק לעולם הבא מו). שכן מצינו בעכן שאמר לו יהושע (יהושע ז') בני שים נא כבוד לאלהי ישראל ותן לו תודה וגומר. ויען עכן את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי וכזאת וגומר מז). ומנין שביפר לו וידווי. שנאמר (שם) ויאמר יהושע למה עכרתנו יעכרך ה' היום הזה. היום זה אתה עכור. ואי אתה עכור לעולם הבא. ואם אינו יודע להתודות יז). אומרים לו אמור. תהא מיתתי כפרה על כל עונותיי). רבי יהודה אומר אם היה יודע שהוא מזומם יח). אומר כ) תהא מיתתי כפרה על כל עונותי חוץ מעון זה. אמרו לו אם כן יהו כל אדם אומרים כך כדי לנקות את עצמן כא): **ג** היה רחוק מבית הסקילה ארבע אמות מפשיטין אותו את בגדיו כב). האיש מכסין אותו מלפניו כג) והאשה מלפניה ומאחריה דברי רבי יהודה. וחכמים אומרים האיש נסקל ערום. ואין האשה נסקלת ערומה כד): **ד** בית הסקילה היה גבוה שתי קומות (לאדם)

ר"ע מברטנורה

דקרוב לבית הסקילה שמא תטרוף דעתו ולא יפול להתודות: ותן לו תודה. ואע"ג דאין אדם נהרג ע"פ עצמו הריגת עכן הוראת שעה היתה: וכזאת וכזאת עשיתי. בגמ' מפרש שמעל בחרמים בימי משה: שהוא מזומם. שעדיו הן זוממין: לנקות את עצמן. מן הברירות ויוליאו לעז על הדיינים ועל העדים. ואין הלכה כר"י: **ג** מפשיטין את בגדיו. דכתיב (ויקרא כ"ד) ורגמו אותו אבן) בלא כסותו: [מכסין אותו מלפניו ב) פרק אחד כלומר מצע ממנו מלפניו. ואין הלכה כר' יהודה: **ד** היה גבוה שתי קומות. ומפילו מעם

מגלהו וכו' אמר רבה התם הייגו טעמא שמא תגא מב"ד אלא ויתגרו בה פריצי כהונה. [כדכתב שם הר"ב] הכא הא מקטלה. וכי תימא אמי לאתגרויי בהחרגייתא. אמר רבה גמירי אין יראה"ר שולט אלא במי שעיניו רואות. גמ' ועיין עוד לקמן: וחכמים אומרים וכו'. ואין האשה נסקלת ערומה. והכי סתם לן תנא בספ"ג דסוטה ושם פירשתיו בס"ד והעתקתי הגמ' דקאמרה דטעמא דלא עבדינן לה תרתי למיתה ולייסרה בבזיון כזה. דכתיב (ויקרא י"ט) ואהבת לרעך כמוך. ברור לו מיתה יפה ולא תבזהו. ותו בגמ' לרבנן ור"י בהא פליגי הכא. דרבנן סברי בזויה דחייש עדיף ליה. כלומר גדול בעיניו טפי מניחא דנופיה. הלכך עוא לה שתסקל בלבושה והשתה למות. ואע"ג דאיכא לערא דנופה ולא תבזה לותה להפשיטה. הלכך זו היא ברירת מיתה יפה. ור"י סבר ניחא דנופיה עדיף ליה. גדול בעיניו טפי מבזויה הלכך כשתפשיטה זו היא יפה לה: **ד** היה גבוה שתי קומות. תגא וקומה אלו הרי כאן ג'. ומי בעינן כולי האי. ורמינהו מה בור שהוא כדי להמית י"ט. אף כל כדי להמית י' מפחים [משנה ה' פ"ה דב"ק] אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר קרא ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה [שימות מהר]. [רש"י] אי הכי

ליגבהיה

א) בר"ב ד"ר ולא. ב) סמלות אלה המגבלות בכ' תגאי מרובע ליתא בכת"ב ד"ר והוסיפו התו"ט וכפי המראה הי"ל לכת"ב טסתם כי"מ ו,פרק אחד" הוא ד"ה ועי' ס"ג וד"ס. ג) כ"ה בתו"ע ד"ר (פו"ק) ובדפו' שלת"ב נשתבשו הדברים ומן „נקט כלומר". יראה „ההעתה פלוני שלון לכן מובן ותקנו אמ"ב „וכפי פירושלמ".

יבין תפארת ישראל יבין

מתרבה עי"ז: טו) ר"ל רק כשמתוודה יש לו חלק לעה"ב מיד אחר שנתעכל בבשר כפי' מ"ח: טז) כזאת וכזאת עשיתי, שמעל בחרם עתה וגם בימי משה, ועל כולם התודה: יז) שאינו זוכר שאר חטאיו: יח) מיהו ר"ל בחטא זה לריך לפרוש [כיומא דפ"ו ב']: יט) שזממו והשבו עדיו עליו להמיתו והעידו שקר: כ) ר"ל דשאי לומר: כא) ולהכי כשיאמר כן משתקין אותו מפני כבוד הבית דין והעדים ואחר שהתודה משקין אותו כוס יין גדול, ובהוכו קורע חלתיו, כדי שישתכר ולא ירגיש כאב המיתה כל כך [רמב"ם פי"ג מסנהדרין]: כב) כדי שימות מהר בלי יסורין מרובין: כג) במעפחת

קטן נגד ערוותו, ואחר כך לוסרין את ידיו ומעלין אותו לבית הסקילה [שם]: כד) רק מלובשת חלק דק, דלמ דעי"ז שוסת קלת מלמות אפ"ס ניחא לה טפי כאב קלת מבזיונה. [ואילה"ק הרי כושם קל מיסורין, דהרי אדם רשאי לכוים א"ע ואיני רשאי לאבול א"ע [כב"ק דל"ת ב']. י"ל דסיינו בשביים את עצמו, אבל כשיתביים מאחרים קשה מוס [כתענית דע"ו ב'], תדע דאל"כ אקשה מהך דב"ק אאה דאחר שמואל דאסור לביים עבדו אף דרשאי לעבוד בו כפרך [כגדה דמ"ז א'] אע"כ מבויים מאחרים גרע מלעבר מלאכה, ועי' מש"כ בס"ד בפירושינו יומא פ"ת מ"ז בוסן אות ג'] : בה) ר"ל גבוה ו' אמות

שמעם

תוספות רעיק

בפתח ב"ד ממש ואפקיה קרא מדין נערה מאורסה מש"ה אמרינן מסברא שיהיה רחוק קצת מב"ד. ומתחלת דברי תוס' הנ"ל שכתבו אהתיא דאמרינן כי היכי דלא לתחוי ב"ד רוצחים אמאי דמרחיקים רחוק שב"ד יחיב טעמא בדפ"ה. אבל חוץ לב"ד קרא קדריש במתני' הוצא את המקלל. משמע

תוספות חדשים

שמוליכין כו' לשבר פיה. שם מי שילמד עליו זכות. ובני העיר' ליתא בגמרא: ג כתוי"ם סד"ה והאשה כו' אלא כמי שעיניו רואות ולא דלמרינן במגילה הלמר רחב רחב מיד נקרע הים ביודעים ומכירה(הוס'): במשנ' ואין האשה נסקלת ערומה. לק בחלוק לחד. הרמב"ם פ"ו מהל' סנהדרין:

שנויי נוסחאות

שאמר (לו) יהושע. בד"ל ליהא. לאלהי ישראל. בד"ל וככי"מ וגמסני"ל לה' אלהי ישראל. (וגו'). כ"ה בד"ל וכלל המס' ד"ל ליתא בכי"ק וככי"מ וגמסני"ל והגד נא לי מה עשית אל תכחד ממני. חטאתי וכזאת וגו'. במס"ב המאתי וכזאת וכזאת וגו': בד"ל חטאתי לה' אלהי ישראל; בכי"ק וככי"מ וגמסני"ל חטאתי לה' אלהי ישראל וכזאת וכזאת עשיתי. שביפר לו וידווי. בד"ל שנתכבר לו בוידווי וכ"ה שנתכבר גם בכי"ק וגמסני"ל. למה עכרתנו. וכ"ה במס"ב (חוץ מן ד' ראם) בד"ל וגמסני"ל מה עכרתנו ועי' בסמוך. היום הזה. וכ"ה במס"ב (חוץ מן ד' ראם) וא"ל ביום הזה כמו שהוא בכי"ק וכמו שהוא בכתוב. [ו ם לפעיר על דבר כי בכ"מ שהוכלו במסנה וגמ' שכתובים שלא בדיוק הוא בשגגת הסופרים והמגיהים לפיים בערם היה הדפוס ומשם נתנו לו הגיהו מן כה"ק בכ"י אשר היה לפניהם משובשים מהמשמה שהיה שמה ולא גם בשעות כתבו לו הקנו כן גם במשניות וגמ' כי כן תמלא בכמה כה"ק בכ"י שבי' כתוב שמה כאן למה. היום וכדומה [ועי' עוד במ"ש פ' לגיים להפסוק מה תהי' ואין להאריך בזה כאן. היום הזה אתה. במס"ב ביום הזה.. ואי אתה. בד"ל ובמסני"ל ואין אתה; בכי"ק אין.. לעולם הבא. בד"ל ובכי"ק ובמסני"ל לעתיד לבוא. על כל עוונותי. בד"ל עוונותי וכן בסמוך. אם (היה) יודע. בכי"פ וקר' ליתא; בכי"ק ובמסני"ל אם יודע הוא. מזומם. בכי"ק ובמסני"ל מוזמם. מעון זה. בד"ל ובמסני"ל מהעון הזה; בכי"ק מן העון הזה; בכי"פ מזה. אומרים. עצמן. במס"ב ובמסני"ל אומר עצמו. **ג** (היה) רחוק. בכי"ק ובמסני"ל ליתא. מפשיטין (אותו). בד"ל ובכי"ק היו מפשיטין.. וכ"ה במסני"ל ומס ליתא וכן ליתא בכי"פ וקר'. (את) בגדיו. במס"ב ד"ו ליתא. מלפניו. בכי"מ פרק אחד מלפניו.. ועי' בהערה להע"ב בד"ל מלפניו והאשה פרק אחד מכסין אותה מלפניה. ומאחריה. בכי"מ ומלאחריה ועי' בגמרא בגרייתא. דברי רבי יהודה. בכי"ק.ר' מאיר. **ד** היה גבוה. בכי"ק היתה גבוה.

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

ליגבהיה עפי. מטוס דמגוול. פירש"י לא גבוה יותר מדלי ה) מתפרר גופו ולא יבריו מתפרקים וכריסו נבקעת: דוחפו. גמ'. מנין שבדחייה. שנאמר (שמות י"ט) כי סקול יסקל או ירה יירה. הגה הטוה הנסקל ב) שנפל לתוך עליו. עם הנדחף שנפל הוא בעצמו לארץ. הרמב"ם פט"ז מהלכות סנהדרין. וכתבו התוס' סקילה נאמרה תחלה בכתוב ואפ"ה עבדינן ליה לבסוף מטוס דאשכחן קרא דסמיך סקילה למיתה. דכתיב (דברים י"ז) וסקלתם באבנים ומתו. ע"כ. ומנין דלמדין לדורות ר"ע מברטנורה

לארץ: הופכו על מתניו. שכסוה מוסכב פרקדן. מגוזה יותר: מגדף. מברך את ה': ועובד עבודה זרה. גמי מגדף הוא דכתיב (במדבר ט"ו) והנפש אשר תעשה ביד רמה וגו' את ה' הוא מגדף. ואוהה פרשה בע"ז מדברת: ואין דנין שנים ביום אחד. בבית דין אחד משום דלא מצי לאפוקי בזכותייהו דכל חד וחד. אלא תלייתן של נסים הללו הורלת שעה היתה ואין למדים ממנה. ואין הלכה כרבי אליעזר: משקיעין. טעלים: והעץ יוצא ממנה. כמין יחד היה יוצא מן הקורה סמוך לראשה: ומקיף. סומך א אלל זו כמו להרוס שלא מן המוקף [עירובין ל"ב]: ותולין

אחד מן העדים דוחפו על מתניו כו'). נהפך על לבו כו'). הופכו על מתניו כח). אם מת בה יצא. ואם לאו. השני נוטל את האבן כט) ונותנה על לבו ל). אם מת בה יצא. ואם לאו רגימתו בכל ישראל שנאמר (דברים י"ז) יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה. כל הנסקלין נתלין לא). דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים אינו נתלה אלא המגדף לב) והעובד ע"ז. האיש תולין אותו פניו כלפי העם והאשה פניה כלפי העץ. דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים האיש נתלה. ואין האשה נתלית לג). אמר להן רבי אליעזר והלא שמעון בן שטח תלה נשים באשקלון. אמרו לו שמנים נשים תלה. ואין דנין שנים ביום אחד לד). כיצד תולין אותו. משקעין לה) את הקורה בארץ. והעץ יוצא ממנה לו). ומקיף לז) שתי ידיו

ציונים

כל הנסקלין נתלין. פ"ה ע"ב: אינו נתלה אלא המגדף כו'. מי"ו פ"ו מס' סנהדרין ה"ו פס"ג ע"ין ק"ב: האיש נתלה כו'. פרק כ"ג ע"ח מי"ו ופס"ב סס: שמעון בן שטח תלה כו'. ירושלמי חגיגה פ"ב ה"ב מי"ו סס פכ"ל ה"ל פס"ג נלון ל"ח: ואין דנין שנים ביום אחד. ירושלמי כלן פ"ד ה"ז חגיגה פ"ב ה"ב מי"ו סס פ"ד ה"ו: כיצד תולין אותו. מ"ו ע"ח: משקעין את הקורה בארץ כו'. מי"ו פס"ו מה' סנהדרין ה"ז: פס"ג עיין ק"ב:

שנויי נוסחאות

אחד מן העדים. כז"ל וכ"ל ובמסכי"ל ואחד.. נהפך. בד"ל וכ"ל קונהפך. אם מת. במכי"ל ואם מת וכן בסמוך בכ' הפעמים. בה. התו"ע רבים נגד מלה זו כ"ל ל"ג. ואם לאו (השני) כו'. בכי"מ.. עד השני..; בכי"ק ליתא; בד"ל ואם לא נוטל את האבן ונותנה על לבו אם מת בה יצא ואם לאו העד השני נוטל את האבן ונותנה על לבו אם מת בה יצא ואם לאו רגימתו וכ"ס כמסכי"ה. ונותנה. במס"כ ונותנו ולאו נלון; רגימתו. בכי"ק.. רגמתו. (אם) מת בה. בכי"ס ליתא. (רהשיתו ויד כל העם באחרונה). בד"ל ונאמר ויד..; בכי"ק וגו' וליתא. אינו נתלה בפ"ז קר' אינן נתלין. פניו כלפי. בכי"ק ופניו.. אמר (להן) ר"א (והלא) שמעון. בד"ל.. להם.. והלא מעשה בשמעון: בכי"ק ובמסכי"ל ליתא וכס מעשי בשמעון. והיא מפנה כפ"ע. תלה. בד"ל ובכי"ק ובמסכי"ל שתלה. נשים באשקלון. בד"ל, ווילא (פ"ש), ריוזא ומנטוכה ובכי"ק קר' שמונים נשים.. יוצא (ממנה). נמסכי"ב ליתא; בד"ל.. ממנו; בכי"מ.. היטנו. ומקיף. בכי"מ מקיף.

ראשון לציון

ד תוי"ט ד"ה ואין המשה נתלין כו', וקלת קשה לי הא לר"ל כו'. עי' יסל"מ:

תוספות חדשים

ד תוי"ט ד"ה דוחפו כו' פקל סקל כו' פ"ה מסון מיקוד קמ"ן ומו"ס שהוא מקוד ובמי בפת"ת ומיל"ו שהוא מוי: בתוי"ט ד"ה נהפך כו' לבון הרמב"ם כו'. ולפ"ז הוסבו על מהניו דסיפא ל"ל והוסבו בו"ין דהסיכה זו לא היתה רק לרלות לס יצלה בו נשמהו ולא מת בו יצלו (לח"מ) ; [בתוי"ט ד"ה דוסבו פי' בערוך כו'. אבל רש"י בנכלות פי' סגיו למעלה]: מידי (תוס') : בתוי"ט

ס) כן הקו הסוי"ט בד' קרלקה. ב) בגליון הרמב"ם הוגה ס"ל שנפל. ע"כ. אך יותר נכון להגיה בנפלה הלבן ולמחוק המלה „לת". ובפי' המשנה כתב הרמב"ם ז"ל לפי שנפילת הלבן עליו לו שיפול הוא עליה הגשר לתוך הוא כו' עכ"ל.

יבין תפארת ישראל יבין

ס מטס ידחיפוהו לארץ: כו) שהגרג עומד בשפת גג הבנין, בתופן שיהיה לדו נגד מקום נפילתו, וא' מהעדים בא מלחוריו, ודוחפו על מתניו שיפול לארץ על לדו: כז) ר"ל ואם נתהפך לא"כ לו בשעת נפילה ונפל על לבו: כח) דגלאי לו שיסכב פרקדן עד שיקבר: כט) משקל ב' אנשים, יגביהוהו ב' העדים, והא' שומט ידו והשני זורקו: ל) בכח דרך הסלכה: לא) אחר שנסקלו: לב) מברך השם

מדכתיב נביה קללת אלהים: לג) ודרשו הכי מדכתיב וכי יהיה באיש וגו' ותלית אותו ולא אותה: לד) בב"ד א' והרי אין רשאי לעשות כל זה, אלא הורלת שעה היה, לפרסם חטאן, כמ"ש ולא תעשה כזמתגה, ומה"ט גמי אלאן, אף שלא כדין: לה) טעלין: לו) כמין יחד אריך סמוך לראש הקורה: לז) מקרב:

להדיא דלא דריש לטעמא דקרא: ד [אות טו] תוי"ט ד"ה הופכו. וכן פירש"י עיין בתשובת שבות יעקב ח"א סי' ד': [אית ט"ז] במשנה. ואין דנין שנים ביום אחד אף דדנם בחד מיתה פ"ם

תוספות רע"ק

חיה בב' עבירות סקצתן באום ומקצתן ידעוני וה"ה בחד עבירה וב' מיתות כגון בא על בת בהן דהיא בשריפה ובועלה בחנק. אבל בחד עבירה וחד מיתה דנים. גמרא דף מ"ו:

בתוי"ט ד"ה וחכ"א כו'. והא דאמרינן כלל ופרט וכלל אלא דין כלל אלא דין בכלל ופרט ואתי לרבוי אותו כלל ופרט ואתי לרבוי מידי (תוס') : בתוי"ט ד"ה ואין המשה כו' וא"כ למה צריך לרבוי ומי' כתוי"ט פרק א' דערלה משנה כ' דדלמא הוי מ"עשים כן מכת שוט משוט אי דרשא אי ק"ו אי בנין אב :

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

לחד. עיין מ"ש במשנה ד' פ"י. וכתב הר"ב אלא תלייתן של נשים הללו הורלתה בעה היתה. בעה הוצרכה לכך שהיו בעות ישראל פרוצות בכשפים ועשה סייג לעצמה ותלאן לפרסומא למלתא. ודן את כולן ביום אחד מפני קרוביהן שלא יתקשרו להתלין. רש"י: רבי יוסי אומר הקורה מוטה על הכותל וכו'. כתב הר"ב וטעמא דר' יוסי לפי שהעץ שנתלה עליו נקבר עמו. מקבר תקברנו יתירא נפקא לן. רש"י דף מ"ס ומ"ש הר"ב יצא זה שמחוסר חפירה ותליה וקבורה. ורבנן חפירה לאו כלום היא ולא מיעטה התורה אלא שלא יהא העץ שמחוסר כלומר שמחוסר קלילה. והכי איתא בגמ'. אבל ז"ש חפירה לא כלום היא. בגמ' גרסינן תליה ומ"מ חפירה ותליה דברי ר"י גרסינן כמו בגמרא. ומיהו הא"ש מוחק חפירה. ולגירסת הר"ב דגרס ורבנן חפירה וכו' אפשר למחוק תליה. דהא עיקר תליה המחובר מעיקרו היא. כדאמרינן תלוש ולבסוף חברו. אלא מדנקטיה הכא לתליה מחובר מעיקרו. קלילה. שייך למקרי לגבה תליה לתלוש ונתחבר. שוב מלאתי בפי' הרמב"ם כדברי. שכתב חפירה ולא תליה. אע"פ שכתב קלילה. אבל לא אלאתי בו יד להניח אחרי שהר"ב הטעיק מהגמרא שלפניו כמו שהיא ג"כ לפניו: שם במיס מתחלל. במזכירין שזה ברכו. רש"י. ולפיכך אמרו בגמרא ובברייתא במסיון אותו עד סמוך לשקיעת החמה וגומרין את דינו וממיתין אותו ואח"כ תולין אותו. אחד קושר ואחד מתיר [כלומר אין שהות ביניהם] כדי לקיים מצות תלייה והעתיקה הרמב"ם בפט"ו מהלכות סנהדרין: ה"ג כביכול ה"ג בס"א. וגירסת הרמב"ם אינה כן מטוס דשכינה נמי ל"ג ליה. ומפרש לכולה מתניתין בבני אדם המדברים. אבל להר"ב דגרס שכינה. וכן גירסת ר"י. איכא למגרס נמי כביכול ופי' כביכול כהבתי ברפ"ד דמגילה. לשון רש"י כביכול נאמר בהקב"ה כבאדם שיכול להאמר בו כן. ע"כ. ומלאתי עכשיו בתשבי שהביא ראיה שנמצא. כב. מנמשים ביחד בתחלת התיבה ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועציך כבתחלה (ישעיה א'): קלני. כתב הר"ב איני קל מראשי ומדכתיב קללת מפיק ליה ר"מ (וכד"א) [כמ"ד] קיל ליה. ופרכינן הא כבד עלי ראשי מבעי לי' כלומר ואמאי מכנה ואומר איני קל לימא כבד עלי. ומסיק אלא כמ"ד קיל לי מעלמא פירש"י אני מכנה ואיני רולה להזכיר כבדות בעצמי. ותו פריך הא קללת מבעי ליה לנופה. שמגדף בתליה ודמי ליה למר כדאית ליה. ולמר כדאית ליה. ומבני א"כ נימא קרא מקלל מאי קללת ואי כולה להכי נימא קרא קלת מאי קללה. ש"מ תרתי: כל המלין את מהו עובר וכו'. כדליף בגמרא בברייתא

זו על גבי זו לח) והולה אותו. רבי יוסי אומר הקורה מוטה על הכותל. ותולה אותו בדרך שהטבחין עושין לט) ומתירין אותו מיד מ). ואם לן עובר עליו בלא תעשה. שנאמר (דברים כ"א) לא תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו כי קללת אלהים תלוי וגומר. כלומר מפני מה זה תלוי מפני שבירך את השם ונמצא שם שמים מתחלל מא): ה"ג אמר ר' מאיר בשעה שארם מצטער מב). שכינה מה הלשון אומרת מג) כביכול מד). קלני מראשי קלני מזרועי מה) אם כן המקום מצטער על דמם של רשעים שנשפך קל וחומר על דמם של צדיקים. ולא זו בלבד מו) אלא כל המלין את מתו עובר בלא

ר"ע מברטנורה

ותולין אותו. כיצד: הקורה מוטה על הכותל. לא היתה נעוצה בארץ אלא ראשה אחד [על הארץ וראשה אחד] מוטה ונסמך על הכותל ונעמוד דרבי יוסי לפי שהעץ שנתלה עליו. נקבר עמו ואמרה תורה כי קבור תקברנו · מי שאינו מחוסר אלא קבורה. יצא זה שמחוסר חפירה תליה וקבורה. ורבנן חפירה לאו כלום היא. ולא מיעטה תורה אלא שלא יהיה העץ במחובר מעיקרו. והלכה כחכמים: ה"ג בזמן שאדם מצטער. שפורענות באה עליו בעונו: מה לשון אומרת. באיזה לשון שכינה קובלת ומגודדת עליו: קלני מראשי. ראשי כבד עלי. וזרועי כבד עלי. כאדם שהוא עיף: קלני. איני קל

מראשי: ולא זה בלבד. עובר בלא תעשה. אם הליגו: לא

יבין תפארת ישראל יבין

לח) ר"ל אוסרן יחד כשנתלתה כשנפל: לט) תרוויי' ס"ל דצריך לקבור העץ עמו, מדרבי' קרא דכתיב כי קבור תקברנו דהרי גם בהעץ שייך טעמא דקרא דחיים לבזוי כבוד שמים שיאמרו הרואים זהו העץ שנתלה עליו המגדף, וגם תרוויהו ס"ל שצריך בלא יפסיק מלאכה בין תליי' לקבורה, ולהכי לרבנן לריך בלא יהיה העץ מחובר מישרש בארץ, מדלא יהיה מפסיק עקרא המיון לו קלילתו, אבל עץ שרק לפי שעה שקעו בארץ, אין הולאתו חשוב הפסק, ור' יוסי ס"ל מדתלוס וסוף חברו קיי"ל דכמחובר דמי [כתוס' שבועות מ"ב ב', ורא"ש חולין עז"ח], א"כ גם עקירתו ממקום שנשקע מחשב הפסק, ולהכי לא יצטרך הקורה כלל, רק יתמנו בכותל, וכיון שכן לא יתלהו באופן שיהיה אחריו מכוסים בהקורה כדס"ל לת"ק, דמדהקורה מונח בשפוע יהיה מושכב עליו ולא נקיים מצות תלייה, אלא תולה אותו על אמצעית הקורה, באופן שיהיה פניו ואחוריו גלויי' לאויר, כדרך שעשבחין הולין בהמה כדי שיהא מוח להפשיטה מלפניה ולאחוריה [וכפסחים פ"ה מ"ט]: מ) בהא לא פליגי: מא) להכי א' עולה ותולהו, והשני עולה ומוריחו מיד, וקוברין אותו קודם שקיעת החמה עם האבן שנסקל בה, ועם הקורה שנתלה בה, וכ"כ שאר חיבי מיתה נקברין הכלים שנהרגו בהן, תוך תפיסת ד' אמות מקברן [ס"ס דמ"ה ב', ועי' זיר פ"ט מ"ג]: מב) בשביל שהטא: מג) כבוד השנאת הקב"ה בעולמו, נקרא שכינה, כי שם משכן כבודו, ור"ל הכא שהשנאתו ית' שהוא גם על החוטא, כביכול מתאוננת וקובלת בזה הלשון [ותז"ל השתמשו במלת שכינה במקומות הרבה לכנות בה את הקב"ה, כדי להרחיק הגשמיות, עי' תבו' תו"י [דקל"ט כ']: מד) ר"ל נדבר עתה מהקב"ה כמאדם שיכול להאמר בו כן [ועיין השבי]: מה) בש"ס מפרש אביי מלת קלני, דר"ל קל ליה, ולרבא ר"ל קל אני. ור"ל דר"ל לאביי נקודתו בלילי קלני, דהוה ניטריקון קל איני, ור"ל ראשי וזרועי כבדים עלי, ולרבא נקודתו בקמץ קלני, נוטריקון קל אני, וגם לרבא ר"ל לאביי רק שהיקר הלשון דרך כבוד. [כך פירשתי ע"פ דעת רש"י זצוק"ל. ולולא מפתפינא היה נ"ל, שהטעם בין לאביי בין לרבא הוא ע"פ מה דאמרינן [סוכה דנ"ב ב'], דכ"ו הקב"ה מתחרט שברא הי"ה, א"כ הייגו דקאמר הכא, דכשאדם נענש על חטאיו, שכינתו ית' מתאוננת שהוקל כבודו בב' דברים הא' בחטאתו, דהחטא רואה את הגולל, שבודאי לא אפשר לו בלא חטא, והרי משכן החטא באדם הוא בראתי ולמה ברלתיו. ב' הוקל כ"ו כבוד כח זרועו, כגבור לא יוכל להושיעו מלרתו מענשו והרי מעשיו גרמו שזרוע ה' לא יגלתה עליו והיינו מלת קללת ב' מני קלות. אלא דלאביי ר"ל כדאמרן דרך כבוד, ולרבא ר"ל כ"ו הוקל כבודו בעיני הברריות שיחשבו כאילו אין בו כח בחכמה וביכולת אלי]: מו) שבהרג בנ"ר

שנשפך וכ"ה שנשפך גם בכ"מ ובמשנ"ר; בכ"פ ק"ו לצדיקים. בלבד אלא. כ"ה בד"ל ובכ"ק ובכ"פ ובכ"ר; ובמשנ"ב.. אמרו.. כל המלין כו' עובר בל"ת ו בד"ל ובכ"ק שכל.. עובר עליו.. וכ"ה עליו גם בכ"מ,

אם לן עובר עליו בל"ת שנא'. עי' בגדל"ר פ"ח מכילתא בספרים פ"ד מ"י ומ"ג שם: ה"ג אמר מאיר כו' קלני מראשי כו' תוגנה פ"ו ע"ב:

תוספות הרשים

ברע"ב ד"ה הקורה כו' שהעץ שנתלה כו' והטעם שלא יהא לו זכרון רע ויתמרו זה העץ שנתלה עליו פלוגי עכ"ל הרמב"ם בפ' ט"ו מהלכות סקילה:

שנויי נוסחאות

זו על גבי זו. בד"ל ובמשנ"ב.. על גב..; בכי"ק ובמשנ"ר זו לזו והיא נוסחא יותר נכונה [דמשמע כשות הידים, וזו ע"ב זו משמע קצת כל אורך הידים, ולפיכך זה לא היה אפשר להנות את הפלים ופ"ו כלפי הפס]. וכפי הנראה היתה גם בנב"י ניסחת משנ"ר וב"ה הרמב"ם פט"ו מסנהדרין. הקורה מוטה. בכי"ק ובמשנ"ר קורה מטה בכי"פ מוטלת. על הכותל. בכי"פ על גבי הכותל. ותולה אותו. בד"ל ובכי"ק ובמשנ"ר..בה;בכי"מ..בו. שהטבחין עושין בד"ל ובכי"ק.. תולין; במשנ"ר .. עושין תולין ותולי נכון הוא כן בלבון המשנה תולין ומתירין אותו מיד וכמו שהוא מבואר בברייתא "אחד קושר" "ואחד מתיר" ופי' רש"י כלומר אין שהות ביניהם". ואם לן. בד"ל ואם לא(?). עובר (עליו). בכי"פ ל"ת וכן ליתא בכי"ק ובמשנ"ר (ובפס שברים כמו שהוא בד"ל); בלא תעשה. בכי"ר בלאו. כי קבור תקברנו כי קללת אלהים תלוי). בד"ל ליתא כ"ו; בכי"ק ובכי"מ ובכי"פ ובמשנ"ר .. תקברנו ביום ההוא.. מפני שבירך.. בכי"ק שקילל. ה"ג בשעה שארם. בד"ל ובכי"ק בזמן.. (שכינה) מה הלשון. בד"ל ובכי"ק ליתא ועי' הוי"ט: במשנ"ב.. מה לשון. (כביכול). בד"ל ובכי"ק ובמשנ"ב ובמשנ"ר ובמשנ"ת דפו"י ליתא ועי' הוי"ט. (קלני מראשי) קלני מזרועי. בכי"ק קלעיני מזרועי. וליתא. א"ב המקום מצטער על. בכי"מ.. הקב"ה.. ; בד"ל ובכי"פ וקו' א"ב אמר הקב"ה מצטער אני על וכ"ה בכי"ק ובמשנ"ר (ובפס.. אמר הכתוב..) שלו רשעים (שנשפך). בד"ל ובכי"ק ובכי"פ ובמשנ"ר ליתא. דמים של צדיקים בד"ל ובכי"ק דם צדיקים

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

בברייתא מרבוי דתקברנו: ולא היו קוברין אותן בקברות אבותיהן. פי' הר"ב לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק. בגמרא (מלכים ב' י"ג) ויהי הם קוברים איש והנה ראו את הגדוד וישליכו את האיש בקבר אלישע ויגע האיש בעצמות אלישע ויחי ויקם על רגליו. דאילו לקיימי ויהי כן פי שנים ברוחך אלי. דהא הניח על רגליו עמד ולביתו לא הלך. אלא ויהי כן פי שנים אקיים בנעמן שריפא מצרעתו שהיא שקולה כמת. בגמרא (דף מ"ז): ן נתעכל הבשר. לשון הר"ב כבר נתכפר לו במיתתו ובבזיונו. וכן לשון רש"י. ור"ל בזיון העיכול. וג"י שכתב בזיון הורדה לתחתית. יתכן לאיתי דאמרי שכתב הר"ב על פי מה שאפרשהו. אלא שי"ל דלגי' כתימת גולל כפירוש רש"י דלקמן וכמנהג האחרונים שנותנין המת באחרון שלם ומכסין אותו ואח"כ מורידין האחרון עם המת בקבר. כמ"ש בטור י"ד סימן שס"ב ולשון נתעכל לשון כלייה הוא. והרמב"ם בפרק י"ד מהלכות סנהדרין העתיק נתאכל באלף. ועיין מ"ש במשנה ג' פ"ד דיומא. וע' פרק דלקמן מ"ז בפירוש הר"ב: ולא היו מתאבלין. כתב הר"ב כדי שתהא בזיון כפרה להם. ואית דאמרי לפי שהאבלות כו' ואותה שעה כו' שלא בגמרא כפרתן עד שיתעכל הבשר. ושואל ואדחי האבלות. אדחי. נראה לפרש דלאית דאמרי מניעת האבלות לא לכפרה היא אלא שאין ראוי להתאבל עליהם כשעדיין לא בגמרא כפרתן. וכן לשון הרמב"ם ואין ראוי להתאבל על הרוגי ב"ד לפי שאין עוונותיהם מכופרים כו'. ע"כ. וטעמא מבואר הוא דבאבוד רשעים רנה ולא אבלות. אבל לאחר שבגמרא כפרתן כיון שנקלה הרי הוא כאחיך וראוי הוי' להתאבל. אלא הואיל ואדחי. אדחי. וקשיא לי דהא דהואיל ואדחי אדחי על כרחו צריכין אינו לומר ג"כ לפירושא קמא דאע"ג דטעמא דמניעת אבילות הוא משום כפרה. מ"מ כי בגמרא כפרתן שהוא אחר העיכול כמ"ש הר"ב ג"כ בפירושא קמא אמאי לא מתאבל תו עליהן. אלא על כרחך הואיל ואדחי אדחי. וא"כ ה"ל להר"ב לפרש הך הואיל ואדחי בפירוש קמא ולא ה"ל לחלק בין שני הפירושים אלא במניעת התחלת האבלות. דלפירוש קמא משום כפרה. ולפירוש שני שאינם ראוים להתאבל עליהן. אבל במניעת סוף האבלות שיש שני הפירושים בטעם אחד. דהואיל ואדחי אדחי. ודקדקתי לדעת מולא הדברים שכתב הר"ב וראיתי שזה הלשון כדי שתהא בזיון כפרה להם. לשון רש"י הוא בפירוש המשנה. והך איתי דאמרי דברי הרמב"ם הן. אבל יש להן שורש בגמרא. אלא שלא נאמר שם כלשון וכסגנון זה. דמעיקרא מסקינן בגמרא דאין אבלות לפי שלא בגמרא כפרתן עד אחר העיכול. והא מהדר רב אשי ומולק בזה הלשון. אבלות מהימתי קא מתחלא מסתימת הגולל. כפרה מאימתי קא הוא. מכי חזי לערה דקברא פורתא. הואיל ואדחי ידחו. אי הכי למה לי עיכול בשר משום דלא אפשר. ופירש"י דרב אשי אמר דלא בעינן לכפרה עיכול בשר אלא לערה דאיבוא הקבר פורתא מכפרת. וטעמא דלא היו מתאבלים הואיל ואדחי. ואין ה"ג דהיה רשאי לקוברו בקבר אבותיהם אחר לערה דקברא פורתא. אלא דלא אפשר ליטלו. משום דנבקע כריסו ומסריח. ע"כ. והשתא טעמא דכדי שתהא בזיון כפרה להם סגיא נמי לרב אשי. אלא דלסוגיא קמא באותו טעם מספיקין שאין מתאבלים כל עיקר עד ליקוט עצמות. שזו חל עליו אבלות הליקוט דתנן סוף פרק ח' דפסחים. דודאי כשנקברים בקבורת האבות שמתחייב בכל דיניהן. אבל לרב אשי לא סגי האי טעמא שלא להתאבל מכי חזי לערה דקברא פורתא. ובעי לטעמא הואיל ואדחי. ומיהו לרב אשי נמי דין אבלות ליקוט יש לו. שזה לא היה חל קודם הליקוט ולא שייך לומר דנדחה. ואדחי לא קאי על אבלות הליקוט. וכן נמי לסברת הרמב"ם דאין מתאבלים הייט אין ראוי כו' לפרש סוגיא קמא נמי מטעם דאין ראוי כו'. ואיכא בינייהו דלאמרן. דלסוגיא קמא אין לריך לטעם דאדחי שזה הטעם דאין ראוי מספיק לזמן העיכול. ולרב אשי אינו מספיק אלא עד התחלת העיכול. ומשם ולהלן לריך לטעמא דהואיל ואדחי. ומכל מקום לסוגיא קמא ולרב אשי. דין אבלות הליקוט יש לו. ולא אמרן דאדחי אלא מהאבלות שלא דליקוט וכמ"ש לפירוש רש"י. ונמצינו למדין דהר"ב והרמב"ם שכתבו שלא בגמרא כפרתן עד שיתעכל והואיל ואדחי אדחי. שלא בדוקא הוא אלא כלומר עד שיתחיל להתעכל. דהייטו מכי חזי לערה דקברא פורתא. ושבטעם מניעת האבלות יש לפרש לסוגיא קמא ולרב אשי בטעם אחד. רולה לומר לרש"י שטעם נתכוון לטעם שהא בזיון. אלא לסוגיא קמא סגי בהך טעמא לכל מניעת האבלות עד הליקוט. ולרב אשי לא סגי אלא עד התחלת העיכול. ומשם עד גמר העיכול. מטעם דהואיל ואדחי. וכן נמי להרמב"ם סוגיא קמא ורב אשי. טעם אחד להם במניעת האבלות. לפי שאינו ראוי [להתאבל] כו'. אלא דלסוגיא קמא מספיק

לכל

יכין תפארת ישראל יכין

בב"ד עובר בבל תלין: שז) וה"ה במלינו שיבושו ויתאספו קרוביו, או להשמיע בעיירות [ר"ל שנ"ז]: מח) להנהרג בב"ד, מדאין קוברין רשע אצל צדיק. ואף דהמתוודה יש לו הלעה"ב כלעיל סי' ע"ו. י"ל דהיינו לאחר שהתחיל הבשר להתעכל: מט) דאפילו רשע קל אין קוברין אצל רשע חמור: נ) ומן הדין היה לריך מעטם הנ"ל ד' קברות לד' מיתות ב"ד, שכל ג' קלה מחבירתה, רק דהנמ"ם הוא כך: נא) אצל אבותיהן, מדבר נתכפרו משהתחיל הבשר להתעכל, רק שאז לא היה אפשר לפתוח קברן ולקברן כאן, מדנבקע הכרס

[סדר נזיקין ח"א] כתב

ונסרח, דאע"ג דמותר לפתוח קברו אז, מדליכא למיחש משום הרגת הדין נביה [כתשו' חו"י דרמ"ז ב'] . עכ"פ אין רשאין לגוזלו, מדאיכא לוגע לרש [כב"ב דקנ"ה. אמנם ק"ל הרי אפילו לתקנת אחרים אמרי' תנוח ותנוח [כב"ב קנ"ד ב'], מכ"ש לתקנת עצמו לקברו אצל אבותיו. וג"ל דהתם שאני דיש הפסד, משא"כ הכא אין לו הפסד דהרי יקבר שם לבסוף]: נב) מיד אחרי שנהרג: נג) ר"ל כלומר: נד) רק שלא אמרו כן בפירוש, מפני כבוד המת, וגם מדקשה עליהן מפני כבוד עצמן: נה) דקודם שנתעכל הבשר אין מתאבלין, דבאבוד רשעים

רנה

ציונים

הלינו לכבודו כו'. פ"ר פ"ג: שתי בתי קברות היו מתוקנין. עמוס מ"ז ע"ב: והקרובים באים וישואלין בשלום הדיינין כו'. ממות פ"ב מי"ז פ"ג. מה' סנהדרין פ"ו בפ"ג בדין ל"ח: ולא היו מתאבלין כו'. מיי' שם וס"ל מה' אבל פ"ט:

שנויי נוסחאות

הלינו. במשב"ל הלינוהו. ארון ותברכים. בכי"ק תבריכין וארון. אותן בקברות אבותיו בכי"פ .. בקבר .. בד"ל ובכי"ק וכמסני"ל אותם בקברות אבותיהם. שתי (בתי) קברות בד"ל ובכי"ק וכמסני"ל שני קברות [והוא ג"כ לי כל]. וכן ליתא בכי"מ וס' וקו' ובי' לקמן בגמ' מ"ז ע"ב ובינבות מ"ז ע"ב. מתוקנין לב"ד אחת כו' ואחת בד"ל מתוקנים.. אחד.. ואחד וכ"ה בכי"ק וכמסני"ל (ובהם מותקנין) בכי"ו קו' .. מב"ד .. לנהרגין ולנחנקין כו'. בד"ל ובכי"מ וס' וקו' וכמסני"ל הכדל אחד לנסקלין ולנשרפין ואחד לנהרגין ולנחנקין וכו'. וכ"ה בסדר גם בכי"ק ושם בטעות ואחד לנהרגין ואחד לנחנקין. ן נתעכל. בכי"ק וכמסני"ל נתאבל ועי' תוי"ט. מלקטין בד"ל ובכי"ק ובכי"מ וכמסני"ל אותן במקומן בכי"ו קו' אותן בקברי אבותיו; בכי"ק וכמסני"ל. במקום. בשלום הדיינים ובשלום העדים בד"ל ובכי"ק ובמסני"ל את שלום העדים ואת שלום הדיינין. כלומר שאין וכ"ה בד"ל (ולא כמו שכתב בד"ם דשם ליתא למ"ל כלומר); במסני"ל כלומר דשו שאין וכ"ה במשניות ד' ווימ"א (שם"ו). (כלום) במשב"ל וכמסני"ל ליתא.

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

לכל המצעה ולרב אשי צריך גם כן להואיל ואדחי כדפרישית לרש"י. וניחא לפרש דברי הר"ב באות דאמרי כו'. דאין מתחבלים כו'. ממעט בזיון. כשמת רש"י שהתחיל בה הר"ב ועד שיתעכל נפרש בין בלשון הרמב"ם. דרולה לומר עד התחלת העיכול וזה אמת ברור. ובפירוש מסיסתם הגולל יש להר"ב פירושים שונים. האחד כמ"ג פ"ז דמזר. שמפרש כפירוש רש"י כשוי האחרון. והשני כמ"ד פ"ב דאהלות שמפרש כפירוש רבינו תם. אבן שסותם פי הקבר מלמעלה. [ולעד"ן שאפשר לומר דמ"ש הר"ב והואיל ואדחי אדחי. אחשי פירושים קמי. וה"ק] אבל אונגין. שאין אנינות אלא בלב נ): אבל אונגין. דאין זה כבוד להרוג. ואין כפרתו נמנעת בכך באין אנינות אלא בלב בלבד. רש"י: ולסברת הרמב"ם דטעם מניעת האבלות לפי שאין ראוי להתאבל כו' הייט כשהאבלות נראה לזולתו. אבל להתאונן בלבו ואין רואה. זה אינו שלא מן הראוי. דמכל מקום קרובו הוא:

אבל אונגין בד"ג וכפי"ק וכפי"מ וכמשני"ר אלא אונגין. אנינות. בכי"ק אנינה.

מלה מסיסתם הגולל. וכאותה שעה אין מתאבלים עליהם. שלא נגמרה כפרתם עד שיתעכל הבשר. והואיל ואדחי האבלות אדחי:

יבין תפארת ישראל יבין

רגה ולא איבול, ואח"כ נמי לא, דמדאדחי אדחי: נו) מראין לעד על פניהן: נז) כ"ל דר"ל אע"ג דכתיב באבוד רשעים רנה, הייטו שלא יעשו מעשה אבילות, אבל עכ"פ אין לשמוח בלב על מיתת הרשע, דאין הקב"ה שמח במפלתן של רשעים [כמגילה ד"י ע"ב]:

ציונים תוספת יו"ט ארבע מיתות פרק ז סנהדרין ר"ע מברטנורה

פרק ז **א סקילה** שרפה כו'. כתב הר"ב סקילה חמורה משרפה כו' אפרש בס"ד לקמן בפ"ט משנה ג'. ומ"ש הר"ב ונפקא מינה למי שנתחייב שתי מיתות כו'. וכ"פ רש"י והרמב"ם וכ"ר. ומשנה ד' דפ"ט היא. ויש לתמוה דלא נקטי המשנה דלעיל מהתיא. דשנים מחייבי מיתות ב"ד שנתערבו ידונין בקלה. וי"ל דרבותא דחמירא עדיפא. ועוד י"ל דניחא להו למנקט נפקותא באדם א': חנק. אע"ג דלא כתיב בהדיא. אלבע מיתות גמרא גמירי לה. וכל מיתה האמורה בתורה בסתם אי. אתה רשאי (עו) להחמיר עליה אלא להקל עליה. ולר"ש דאמר חנק חמורה מסרג. נאמר מיתה בידי שמים. ונאמר מיתה בידי אדם. מה מיתה האמורה בידי שמים. מיתה שאין בה רוסס. אף מיתה האמורה בידי אדם מיתה שאין בה רוסס ואימא שרפה מדאמר רחמנא בת כהן בשרפה. מכלל דהא [בת ישראל] לא בת שרפה היא. [הלכך מות יומת הטוף ע"כ חנק הוא [רש"י]]. גמרא דף נ"ב:

ב ארכובותיו. לשון ואתרכובתה דא לדא נקשן (דניאל ה'). והוא הפרק האמצעי שבין הרגל והירך. [*ועיין [בהר"ב] פ"ד דחולין משנה ו']: קשה לתוך הרכה. כתב הר"ב קשה מבפנים לחנוק ורכה מבחוץ להגין. וז"ל רש"י קשה להוך הרכה. מפני שהרכה אינה חונקת לפתוח פיו. והקשה מחבל את גרונו וממוללו. לפיכך קשה מבפנים. ע"כ. וז"ל הרמב"ם קשה בתוך הרכה. כדי שלא ינטער בשרו בלבד הקשה בשעת חנקו. ע"כ. ופירוש בלבד מל' לבדין דמשנה ט' פ"ט דכלאים: זה משך אחלו כו'. ל' הרמב"ם פע"ו מהלכות סנהדרין. ושני עדיו זה מושך כו': אף הוא אם מת כו'. כתב הר"ב כלומר אם היה מת כו' ומסיים רש"י אף הוא לשאת בעלמא הוא כלומר אם יהניקהו אף הוא ימות בידם

פרק ז **א ארבע** מיתות. סקילה. שרפה. הרג. וחנק. סקילה חמורה משרפה. ושתיהן מהרג. ושלשתן מחנק. ונפקא מינה למי שנתחייב שתי מיתות. דקיימא לן דגדון בחמורה: רבי שמעון אומר וכו'. ואין הלכה כר"ש: זו מצות הנסקלין. הא דפריכנא בפרקין דלעיל: **ב** משקעין אותו. שלא יתהפך אחה ואחה. ותפ"ל הפתילה על בשרו: קשה לתוך הרכה. כורכים סודר קשה לתוך הרכה קשה מבפנים לחנוק. ורכה מבחוץ. להגין: את הפתילה. פתילה של אבר מדליק. ומתיך לתוך פיו: ודומרת. כוולת לשון חמרמרו מעי (איכה ב') ויל"פינן מבני אהרן שנאמר בהם (ויקרא י') וכל בית ישראל יבכו את השרפה. ולא נשרפו גופתם דהא כתיב (שם) ויקרבו וישאום בכותנותם. ה"נ מתקיימת מות שרפה אע"פ שאין נשרפים אלא בני מעיהם בלבד. והכי עדיף טפי. דכתיב (שם י"ט) ואהבת לרעך כמוך. ברור לו מיתה יפה: אף הוא אם מת בידם. כלומר אם היה מת בידם ע"י חניקתם. קודם זריקת

יבין תפארת ישראל יבין

פ"ז א) סקילה חמורה מסריפה, ושניהן יותר מהרג, ושלשתן יותר מחנק, ונפקא מינה, דהמתחייב שתי מיתות, ידון בחמורה, ובנתערבו שני חייבי מיתות ידון בקלה: ב) ס"ל שרפה חמורה מסקילה, וחנק מהרג: ג) אסרקן דלעיל קאי: ד) בדכיו. ועשו כן כדי שיהיה יטול ליבד ושלא יתהפך אחה ואחה, ויעטער כשתפול הפתילה על בשרו ע"י שיתהפך [וכ"ל דלקמן זכל אלא עפר, כדי לבזותו, דאע"ג דלעיל [פ"ו מ"ג וד'] תפשו שלא לבזותו. הייטו במעשה שבגוף עצמו]: ה) כרכוהו בתוכו, קשה מבפנים, כדי להכריחו לפתוח פיו מהר ולא יעטער הרכה, שאין הרכה מכריחתו לפתוח פיו כל כך מהר, וכרכו הקשה ברכה, כדי שלא יחבול הקשה לאחרו: ו) שנים העדים מושכין בב' קלעות הסודר: ז) ר"ל מרתיח יפה את העופרת, כדי שירד כחוש דק תוך גרונו. [וכ"ל דאינו ר"ל שבשעה שעומדין ומתיקין אותו, אז ירתיח הפתילה, אלא ר"ל שבשעה שיתיקוהו יהיה העופרת עדיין מוזלן ולוחת על הפה, שלא יתקרר ביני ביני]: ח) ר"ל שהוא מלשון כווך, [לוזאממענטשרומפפען], כמו מעי ממרמרו [איכה א' כ'], אז שהוא מלשון מרוח [לוזאממענקלעבען], כמו ותתמרה בחמר ובזפת [שמות ב'], אז שהוא מלשון שריפה, כמו נפלה לאור ונחמרו בני מעיה [חולין פ"ג מ"ג], וכ"כ פני חמרמרו מני בכי [איוב ט"ז] לשון הולקה הוא

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

ואין זו שרפה: בצבת. תרגום ומלקחים. וגבתהא. כ"כ הר"ב במשנה ו' פ"ה דאבות: ג רבי יהודה אומר ניוול הוא זה. לשון הר"ב שהורגו מעומד. ובברייתא פירש דטעמא דפליג ר' יהודה אדרבנן. מפני שאמרה תורה כו'. הכי תניא אמר להן רבי יהודה לחכמים לא אני יודע שמיתה מצולת היא. אבל מה לעשה שהרי אמרה תורה כו'. ומגליגו למדין דר"י לא יקרא ניוול למיתה שאמרו רבנן אלא מפני שאמרה תורה כו'. ולא דקפדינן אניוול. דהא המיתה שהוא אומר מצולת. כמו שאמר בעלמו. ולשון רש"י רבי יהודה אומר ניוול הוא זה השתא משמע מפני שהורגו מעומד וטופל. ע"כ. וכ"כ כ"י. ומה שכתב הר"ב ואמרו ליה רבנן כיון דכתיב סייף באורייתא כו' לאו מינייהו גמרינן. דאי לא תימא הכי. הא דתניא בורפין על המלכים ולא מדברי האמורי. היכי שרפינן והכתיב ובחוקותיהם לא תלכו. אלא כיון דכתיב שרפה באורייתא דכתיב (ירמיה ל"ד) ובמשרפות אבותיך וגו' לאו מינייהו קא גמרינן. הכי נמי כיון דכתיב סייף כו'. ומ"ש הר"ב דאמר קרא נקום ינקם נקם. נקימה זו איני יודע מה היא. כשהוא אומר (ויקרא כ"ו) והבאתי עליכם חרב נוקמת נקם ברית. הוי אומר נקימה זו סייף. כדתניא בגמרא [דף כ"ב] ומ"מ תימה על הר"ב דהוה ליה למנקט מקרא המפורש בו חרב דאמר קרא לפי חרב. נבי עיר הנדחת. ובגמרא פריך ואימא דבריז ליה מברית.

ר"ע מברטנורה

זריקת הפתילה. לא היו מקיימים מצות שרפה. לפיכך לא היו חונקים אותו. אלא פותחים את פיו בצבת טנאלווי"ת ח). בלע"ז. ואין הלכה כר' יהודה: שלא היה ב"ד של אותה שעה בקי. לדוקין היו אלין להם [ג"ם] אלא קרא כמשמעו: ג רבי יהודה אומר ניוול הוא זה. שהורגו מעומד וטופל: סדן. עץ עבה תקוע בארץ כמות של נפחים. ובברייתא פירש דטעמא דפליג ר' יהודה אדרבנן מפני שאמרה תורה (שם י"ח) ובחוקותיהם לא תלכו. ואמרי ליה רבנן כיון דכתיב סייף באורייתא. דאמר קרא נקום ינקם (שמות כ"א) לאו מינייהו גמרינן. והלכה כחכמים: ד אלו הן הנסקלין. אין מינייהו דכתיב בהו סקילה בהדיא. והכך דלא כתיבא בהו סקילה. כתיב בהו דמיו בו. דמיהם בם. וכל מקום

ח) לוטנ:נע. שנאמר

בידם ט) לא היו מקיימין בו מצות שרפה. אלא פותחין את פיו בצבת י) שלא בטובתו יא). ומדליק את הפתילה. וזורקה לתוך פיו. ויורדת לתוך מעיו. וחומרת את בני מעיו יב). אמר רבי אליעזר בן צדוק מעשה בבת כהן אחת שזינתה והקיפוה חבילי זמורות. ושרפוה. אמרו לו מפני שלא היה בית דין של אותה שעה בקיא: ג מצות הנהרגים היו מתיזין את ראשו בסייף כדרך שהמלכות עושה יד). רבי יהודה אומר ניוול הוא זה טו). אלא מניחין את ראשו על הסדן טז). וקוצץ בקופיץ יז) אמרו לו אין מיתה מנוולת מזו יח). מצות הנחנקין. היו משקעין אותו בזבל. עד ארכובותיו יט). ונותנין סודר קשה לתוך הרכה וכורך על צוארו. זה מושך אצלו. וזה מושך אצלו. עד שנפשו יוצאה: ד אלו הן הנסקלין כ). הבא על האם.

[תוקעה בבטנו לו בגרונו. רש"י] ומשני לפי חרב כתיב [פיפיות של חרב. ב' לדדין] ואימא דעביד ליה גיסטרא [חולקן לאחרו לשנים] אמר קרא ולהבת לרבך כמוך. ברור לו מיתה יפה: ד אלו הן הנסקלין. כתב הר"ב אין מינייהו דכתיב בהו סקילה בהדיא. והן המולך ובעל אוב וידעוני בפרשת קדושים. ומגדף בפרשת אמור. ועובד ע"ז בפרשת שופטים. ומחלל השבת בפרשת שלח. ונערה המאורסה. ובן סורר ומורה. בפרשת תצא. והמסית בפרשת ראה. ומ"ש הר"ב והכך דלא כתיבא בהו סקילה כתיב בהו דמיו בו כו'. והן האש. ואשת איש. והכלה. והזכור. ומקלל אביו ואמו. וכולן בפרשת קדושים. ונשאלו מקצת שלא נכתב בהן דמיו [ט]. לו דמיהם בם. והם הנה על הבהמה. והאשה המביאה כו' ויליפין לה בברייתא בגמרא [דף נ"ד ע"ב]. והעתיקה הרמב"ם בפירושו. והוא שנאמר בשוכב עם בהמה (שם כ') ואת הבהמה תהרגו ונאמר במסית כי הרג תהרגנו. מה להלן בסקילה. אף כאן בסקילה. [וכמיתת הבהמה כך מיתת השוכב] ומדיה מפרש בגמרא סוף פ"י דף פ"ט דגמרינן הדמה הדמה ממסית. ויש לדקדק בסידרא דנקטא מתניתין מאי טעמא. והרמב"ם בפרק ט"ו מהלכות סנהדרין הקדים נערה המאורסה קודם הזכור. והמסית והמדיח והמכשף קודם למחלל השבת. ואפשר לומר בטעמא משום דהבא על האם כו' עד ואשת איש המביאה כו' כתובין כן בסדר אחרי ובסדר קדושים זה אחר זה. ולא הקדים המכשף אע"פ שהוא נזכר בפרשת מספטים קודם פרשת הערות. לפי שאלו הם הרבים לפיכך הקדימן. והמולך אע"פ שבפרשת קדושים נקדם לכולן. מ"מ הואיל ובפרשת אחרי נכתב בין הכלה להזכור לא רצה להקדימו וכן ג"כ שלא לסכיסו בין הערות. ורצה גם כן להקדים קודם אליו. המגדף. והעובד ע"ז. שהם נוגעים בהש"י יותר מהמולך שהוא חוק האומות בעלמא לתנא דידן. ומפני שהמגדף

הוא

יכין תפארת ישראל בועז

הוא, שהאדימו כאש מרוב בעייה: טו) ר"ל כשימות בידם בשעה שימשכו קודם שיזרקו הפתילה לפיו: י) [לאנגע]: יא) ר"ל אם אינו רולה לפתוח פיו בטובו: יב) לכאורה כל זה מיותר, דהרי לא אליע כהא אתא"ק ולפי מ"ש אות ז'. כ"ל דספיר קמ"ל ר"י, דאע"ג דלהא שיכריחוהו לפתות פיו בלבת א"ל כל כך זמן רב כמו כשיכריחוהו לפתות פיו בחניקה, אה"ה גם בהא לא יקחו העופרת מהאש עד שנפתח כבר פיו. או כ"ל דר"י שעמא למלתי' קאמר, דע"י שפתחו פיו בלבת, העופרת נכנס יפה למעיו וימות מהר, משא"כ לת"ק כפגר גרונו קלת ע"י התזיקה].

יג) ומעמו להלדוקים שעושין הכל ממש ככתוב, ואין מאמינים בקבלה, שקבלנו מאבותינו ללמוד כאן ג"ם בהלמ"ם, שלא תברף באש: יד) כשהורגין בערכאות: טו) ר"ל דין זה מנוול, מדכתיב ובחוקותיהם לא תלכו: טז) [קלאמן] עב תקוע בארץ: יז) [בייל]: יח) שגרמה כמקלב בשר בהמה. ומשום ובחוקותיהם ליכא כשהורג בסייף, מדכך דינו בתורה לא מנייהו גמרינן (א): יט) כ"ל דלהכי גם בחנק ישקעוהו בזבל שלא יתהפך ולא יכלו העדים למשוך יפה ויעטער זמן מרובה [ומתורץ קו' רלח"מ]: ב) אין מנייהו דמפורש

בהו

פ"ז (א) ולא הבנתי דברי הר"ן [ע"ז דשב"א ב'] וכ"כ כ' בשע"ע [י"ד סי' קע"ח] בשם מהרי"ק, דלא אסרו אלא דברים שלהנו לשם ע"ז או לפריצות, ולדברי רבותינו הנ"ל ק', ל"ל לשם הכא לומר דה"ם דברי להרנו בסייף מדכתיב כן בתורה, ואין בו משום ובחוקותיהם, הונ"ל מדאינו חק לע"ז שיהרגו כן שרי. ואח"ל דעכ"פ גם זה בכלל פריצות הוא, דעכ"פ ק' לר"ן שלא הזכיר לאסור רק בשהוא חק לע"ז, ק'. *) גם מלבד זה ק' דרבותינו הנ"ל כתבו דשריפה על המלכים שרי מדאינו חק לע"ז, רק מדהוא דרך כבוד, כלומר אין אדם רגוי להשתמש בכלים, ובש"ם שכא קאמר, דשריפה על המלכים שרי מדכתיב באורייתא. ונ"ל דהכי כוונת רבותינו דמה"ע התירם תורה כמה דברים אף שהם ממנג האומות, מדאינן חק לע"ז. עוד י"ל כיון דעכו"ם מעמידין כך לרוגה מדמוסבין שכך אותה ע"ז שלהן, אסור לנו לעשות מלות שריגה כדרך שהן עושין והיינו חוק ע"ז:

*) כנר קדמו סגר"ל כ"ד שם ס"ק ומ"ו (אהבת מיתן).

ציונים

בצבת שלא בטובתו. עי' תוס' פרק ז' ע"ב ד"ה ל' ואמרה: ג בצבת הנדרגין. נ"ב ע"ב מ"ר ע"ב מק' מנהלין ה"ל פמ"ב עמין ק"ב: מצות הנחנקין. מ"ר פ"ו מה' מנהלין ה"ה פמ"ג עמין ק"ב: ד אלו הן הנסקלין. נ"ב ע"א מ"ר פ"ח מה' מנ' ליסורי בילם ה"ד ופמ"ב מה' מנהלין ה"י פמ"ב עמין ק"ד:

שנויי נוסחאות

(מצות) שרפה. נמס' ד' ניוול ל"ה. פותחין. בכמב"ב פותח. בצבת שלא בטובתו. בכ"י קו' שלא בטובתו בצבת. ומדליק. בד"נ ובכ"י ומדליקין. ויורדת. בכמב"ר והיא יורדת. רבי אליעזר בן צדוק. במסב"ב ר' אלעזר.. ; בד"נ. בר' צדוק וכ"ה בכי"מ ; בכי"ק ובמסב"ר ר' אלעזר בירבי צדוק. בבת כהן (אחת). בד"נ ובכי"ק ובכי"מ ובמסב"ר ליתא. שלא אותה שעה. בד"נ ובכ"י קו' באותה שעה ; בכי"ק ובמסב"ר שבאותה שעה. ג (היו) מתיזין. בכ"י קו' ליתא כאן. הוא זה. במסב"ב הוא לו וכ"ה במס' וויטשא (ש"ע) ניוול ומנוזבה. מניחין (את) ראשו. בכ"י קו' ליתא ; בד"נ ובכי"ק ובמסב"ר מניח.. בקופיץ. בד"נ אותו בקופים וכ"ה אותו גם בכי"ק (שם בקופים). אין מיתה. בכי"פ וקו' אין לך מיתה. ונותנין סודר. בד"נ ובכי"ק ובכי"מ ובמסב"ר סודרין; במסב"ב ונותן.. אצלו. בכי"פ אליך [נ"ל אילך]. וכן בסמוך: עד שנפשו יוצאה. בד"נ ובמסב"ר.. יוצאה ; בכי"פ וקו' עד שתצא נשמתו ; בכי"ק. יוצא.

תוספות חדשים

פ"ז ג במשנה מצות הנחנקין כו' היו מסקעין כו' אע"ג דלא כאן שלי טעמא דשמא יפול על בשרו כדלעיל מ"מ לא רצו לנקוט כן בשרים לנחנקין. (להרי"ן):

הוא המברך הש"ם. ראוי להקדימו לעובד ע"ז ג"כ שהין נוגע בשם עצמו. וסמך בעל אוב וידעוני אחר המולך. שכן נסמך אחריו בפרשת קדושים. וכך הם כתובים עוד בפרשת שופטים. והיה ראוי לכמוך את"כ מקלל אביו ואמו כמו שהם סדורים ג"כ אחר אוב וידעוני בפרשת קדושים. אלא שראה להקדים מחלל את השבת. שהוא מיקל ומחלל בכבוד אביו שבשמים. שהוא כמכחיש במעשה בראשית. ועוד שדומה לענין עובד ע"ז שכן הוא במשנה סוף פ"ח. ופירש הר"ב [שם] לפי שבמיתה כופרים בעיקר. ומפני שהמולך נזכר אצל הערוות. הסמיכו ג"כ אצלם ונמשכו להסמיך כל אלו בסמוך. ועכשיו חוזר וסמך נערה המאורסה שהיא ג"כ ערוה. אלא שענינה מרוחק מהן בכתוב שהיא נאמרה במשנה תורה בפרשת הלא.

ועל אשת האב. ועל הכלה כא). ועל הזכור כב). ועל הבהמה כג). והאשה המביאה את הבהמה כד). והמגדף כה). והעובד ע"ז. והנותן מזרעו למולך כו). ובעל אוב וידעוני כז). והמחלל את השבת. והמקלל אביו ואמו כז). והבא על נערה המאורסה. והמדיח כח). והמסית כט). והמכשף. ובן סורר ומורה ל). הבא על האם לא). חייב עליה משום אם. ומשום אשת אב לב). רבי יהודה אומר אינו חייב אלא משום האם בלבד לג). הבא על אשת אב חייב עליה משום אשת אב. ומשום אשת איש.

לפיכך לא הם לסמכה אצלם. והסמיך המולך וכל אלו. מסטעמים שכתבתי. ועכשיו הקדימה למסית ומדיח אע"פ שנכתבו בתורה קודם. ואיחר מכשף אע"פ שהוא בפ' משפטים קודם הכל. לפי שהוא אותו הסדר דבריכא שהקדים ערוה. ואחר ערוה שהם עובד ע"ז ואח"כ אוב וידעוני. וכן כאן אחר נערה המאורסה. שהם עובד ע"ז. ואח"כ מכשף שהוא כענין אוב וידעוני. ולא נשאר כי אם בן סורר. ומורה והוא גם כן מאוחר בתורה בפרשת כי תצא. ואע"פ שהם נכתב קודם נערה המאורסה כבר אמרנו מעם הקדימה לנערה המאורסה: הזכור. נקב המשכב מקרי זכר. רש"י דף כ"ד ע"ב. וכתבו התוספות [דף נ"ד ע"א ד"ה הבא] דהא דלא קתני והביא זכר עליו. אע"ג דכתיב בהדיא מות יומתו שניהם. איכא למימר דלישנא דקרא נקט דכתיב ואת זכר לא תשכב. ע"כ: ועל הבהמה. והמביא בהמה עליו נמי חייב כדילפינן מדכתיב (שמות כ"ב) כל שוכב עם בהמה מות יומת. אם איכא ענין לשוכב דמשום דלא כתיב בהדיא אלא מדרשא. לא קתני לה: והאשה המביאה את הבהמה. רש"י וג"י. וכן ברים פרק קמא דכריתות כתב רש"י כן אבל בנוסחתיהו שם גרסינן הכי בהדיא ובירושלמי בנוסח המשנה. והאשה המביאה עליה את הבהמה: [*והבא על האם. בשוגג. רש"י]: חייב עליה משום אם ומשום אשת אב. הא דלא קתני אשת איש. משום דהכא לאחר מיתה לאיירי. תוספות: משום אם ומשום אשת אב. לשון הר"ב דכולהו ערוה כתיב בהו כרת. וכתיב בהו חלוק הטלות כן הנהתי מלשון רש"י. ועיין בכריתות פ"ג מכנה ה': רבי יהודה אומר אינו חייב אלא משום אם בלבד דכתיב (ויקרא י"ח) ערות אביך. וערות אמך לא תגלה אמך היא. ערות אביך. זו אשת אביך. שנאמר כאן ערות אביך. ונאמר להלן (שם כ') ערות אביו גילה מה להלן באישות הכתוב מדבר דהא ריבא דקרא אם אשר ישכב את אשת אביו. אף כאן באישות הכתוב מדבר. ולמדנו בין לאזהרה בין לעונש. ומשמע בין אשת אביו שהיא אמו בין אשת אביו שאינה אמו. וחייב עליה משום אשת אביו. אמו שאינה אשת אביו מנין. תלמוד לומר ערות אמך לא תגלה אמך היא. משום אמו אתה מחייבו. ואי אתה מחייבו משום אשת אב. והרישא [דקרא] ערות אביך דכמשמעותיה אשת אביו שהיא אמו. ושאינה אמו. קא מהדר וקאמר אמך היא. כאשת אשת אביו היא אמו שאינו מתחייב משום אשת אב אלא משום אמו בלבד. ורבנן ערות אביך ממש. ולחייבו שתים. משום ואת זכר. ומשום ערות אביך. ואשת אב לא רמיזא הכא. הלכך לא אתיא אמך היא למעוטי. אלא אתיא לחייבו על אמו שאינה אשת אביו. כאמו שהיא אשת אביו. והכי משמע אמך היא בהוייתה היא. כל לדדין מוין בה. בין שהיא אשת אב. בין שאינה אשת אב. גמרא: חייב עליה משום אשת אב. ולר"י כי היכי דדרים אמך היא למעוטי שאינו חייב משום אשת אב. הכי נמי דרים ערות אביך היא. משום אשת אב אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת איש. דכיון דמחייב עליה רישא דקרא משום אשת אב. משמע נמי אשת איש. ואתא היא ואפקיה. [רש"י] ובברייתא פליג בהדיא כדאמר אביי. ורבנן ערות אביך היא מבעי להו לאזהרה לאשת אביו לאחר מיתה. ורבי יהודה מערות אשת אביך לא תגלה נפקא ליה.

ורבנן

ועל הזכור. עיי' מיש' ל"ל ע"א ד"ה הבא: ועל הבהמה. ירוש' בבכות פ"ג ה"ב: והמגדף והעובד ע"ז. מיי' פכ"א מה' סנהדרין פ"ו ופ"ב מה' ע"ז הל' ט: ופמ"ב מה' סנהדרין פ"ו: והנותן מזרעו למולך. מיי' פ"ו מה' ע"ז הל' ה"ג ופמ"ו מה' סנהדרין הל' ט: ובעל אוב וידעוני. מיי' פ"ו מה' ע"ז הל' ה"ג: ופמ"ו מה' סנהדרין הל' ט: והמחלל את השבת. מיי' פכ"ו מה' סנהדרין הל' ו' וז"ל מה' שבת ה"ח: ופמ"ב. עיין ל' ולתוין פ"ה: והמקלל אביו ואמו. מיי' פכ"ו מה' סנהדרין ה"ו וז"ה מה' ממרים ה"ח: ופמ"ב לתוין כל"ע מה"ב ל"ל פומן כמ"ח פ"ח: והבא על נערה המאורסה. מיי' פ"ו מה' סנהדרין ה"ו ופ"ח מה' מ"ל פ"ב ביאה ה"ו ופמ"ב לתוין ק"ג: והמסית. מיי' פכ"ו מה' סנהדרין הל' ו': ומ"ל מה' סנהדרין ה"ו: והמדיח. מיי' פ"ה מה' ע"ז ופ"ב: והמכשף. מיי' פכ"ו מה' סנהדרין ה"ו ופ"ח מה' ע"ז הל' ט: ופמ"ב לתוין כ"ו: ובן סורר ומורה. מיי' פכ"ו מה' סנהדרין ה"ו ופ"ז מה' ע"ז הל' ט: ומ"ל מפרש ה"ח ופמ"ב לתוין כ"ד: הבא על האם. מיי' פ"ב מה' מיכוני ביאה ה"ב: רי"א אינו חייב כו'. תוספתא ריש פ"ו: הבא על אשת אב. מיי' שם ה"ח:

שנויי נוסחאות

ד אשת האב. בד"נ וכ"ל וכ"י קר' ונמ"ל אשת אב; בכ"פ אשת אביו. ועל הזכור בכ"ק על..; בד"נ הבא על הזכור וכ"ה במס"ל (ושם והבא). המביאה את הבהמה בכ"י קר'.. הבהמה עליה; במס"ל המביאה עליה את הבהמה ועי' הוי"ט. נערה המאורסה, בכ"ק.. מאורשה. משום אם. בכ"ק משם האם משום האם בלבד בכ"מ על האם..; בכ"ש משום אם בלבד. חייב (עליה) במס"ל ליתא.

ז) בכ"ב ד"ל מכשף. ב) בכ"ב ד"ל דכתיב בהו כרת וכתיב בהו סקילה איכא חלוק הטלות ואפי' בגוף אחת. ועי' תי"ט.

יבין תפארת ישראל יבין

בהו סקילה, ואית דכתיב בהו דמיו בו, אם דמיהם בם, והיינו סקילה, ואית שנלמדו בי"ג מדות בגמ': כא) אשת בנו: כב) ס"ה בהביא זכר עליו: כג) ס"ה בהביא בהמה עליו: כד) שנבעלה לה: כה) מברך השם: כו) מפורש לקמן [מ"ז]. והא דקתני ע"ז וקתני מולך. ה"פ, דס"ל דנותן מזרעו למולך לא עבודת ע"ז הוא, רק חוק לע"ז הוא: כז) חמור ממכה או"א, דמכה בחנק ומקלל בסקילה. ה"ט, דמקלל חמיר טפי, דמזכיר שמי השם לבטלה, מלבד שביזה אוא"א [כמ"ח], אינ משום דמקלל מלוי יותר, לכן החמירה בו תורה לגדר [רמב"ן]: כח) ליחיד לעבוד ע"ז. המסית חייב אף שלא הוסת חבירו. וגם המוסת בסקילה חייב סקילה, ואף שלא עבד עדיין, רק ענה הן לדברי המסית [רמב"ם פ"ה מע"ז]: כט) לרבים לעבוד עבודה זרה: ל) מסורס לקמן [ריש פ"ח], והשתא מפרש הנא אותן שנמנו לעיל, מ' לא': לא) בשוגג והיא מקודשת היתה לאביו: לב) ר"ל ב' חטאות, דכל עריות שחייבין עליהן מיתה במזיד והתראה, אם היו בלא התראה חייבין כרת, ובכל כרת במזיד, אם היה בשוגג חייב חטאת [תוס' מפ"ת וג"ידוף ומ"ילה [פ"ג"ם סי' אלף שהן בכרת במזיד, אין חטאת בשגגתן, אפת ומילה מלהן עשה, ומגדף מדאין בו מעשה [כרמב"ם פ"ח משגגות]. מיהו באביו חי, ולא נתגרשה ממנו, חייב נמי משום מ"ח: לג) דס"ל דמחוייבים אחרים מיעעייה קרא:

מהיינ

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

ורבנן ההיא לאחרה לאחת אביו. דלר"י בג"ם נפקא ליה כמ"ש לעיל: בין לאחר מיתה. בשלמא לר"י נפקא ליה עונש מאחרה בג"ם. אלא רבנן אחרה שמעו [כדלעיל] עונש ממון. אמרי לך ההיא ערות אביו גילה דמפיק לה ר"י לג"ם. מפקי לה אינהו לעונש דאשת אביו לאחר מיתה: בין לאחר מיתה. אחיוב דאשת אב קאי. דמרבי ליה קרא. אבל שם אשת אים לאחר מיתה לא קאמר. רש"י: בין מן האירוסין. כתב הר"ב דכיון שקדשה אב. דגמר קיחה קיחה כו' וכ"כ רש"י. וכלומר דקיחה זו לאו קיחת חופה היא. אלא קיחת קדושין בסף. דגמר מבדה עפרון. כמ"ש בפירוש הר"ב דרש קדושין: הבא על כלתו כו'. ולחייב נמי משום אשת בנו. [דהא בני לאוין ושני במות הן ערות כלתך לא תגלה אשת בנך היא לא תגלה ערותה] אמר אביי פתח הכתוב בכלתו. וסיים באשת בנו. [דכתיב היא ומשמע היא האמורה בריש דקרא] לומר לך זו היא כלתו זו היא אשת בנו. גמרא. והאי דהדר וכתביה. לחייב עליה אף לאחר מיתה. רש"י: הבא על האזכור. תימה למאי נפקא מינה נקט לזה הכא: [*אם אדם חטא כו'. אע"פ שלא נשמה מפורש במשנתינו שהבהמה נהרגת מ"מ בכח מה שנשמה שהשוכב עמה בסקילה שלא למדנוהו אלא ממה שהבהמה נהקלת. כמ"ש לעיל בס. שייך שפיר למתני הא דאם אדם חטא כו': תקלה. מכשול עון. רש"י: הר"ב] שלאמר ונוקב שם ה' ינקבו שם. [*הכי מפרש במואל להברייתא] ופירש"י להכי אהדריה בהאי קרא. לומר לך עד שיקוב שם בשם. ע"כ. ועיין מ"ש במ"ח. ובגמרא מסקינן דהאי נוקב ליתנא דברוכי הוא דאמר קרא (שם כ"ד) ויקוב ויקלל למימרא דנוקב קללה הוא. ולמאן עד דעבד תרוויהו. [פירוש באותיותיו ופירושם. דכתיב (במדבר ה') אשר נקבו בשמות. וברוכי]. לא סלקא דעתך דכתיב (ויקרא כ"ד) הוצא את המקלל ולא כתיב הוצא את הנוקב והמקלל. שמע מינה חדא היא: יבה יוסי וכו'. כתב הר"ב אני שמעתי מפני שהוא בן ארבע אותיות וכו'. אם שמע לא קרא בפירוש רש"י בסדרי בפירש"י כתוב כל זה. ולשון הרמב"ם בפ"ב מהלכות ע"ז בן ד' אותיות. אל"ף דל"ת ע"ין יו"ד. ויש מי שמפרש שאינו חייב אלא על שם יהו"ה. ואני אומר שעל שניהם הוא נסקל. ע"כ. ומדברי רש"י בגמרא [דף ס'] נראה שדעתו שם הויה. ומשה דכתבו רש"י והר"ב דיוסי

עולה

ר"ע מברטנורה

אחד. וכן הלכה: בין מן האירוסין. דכיון שקדשה אשתו היא. דכתיב (ויקרא כ') ואיש כי יקח אשה. משעת לקיחה נקראת אשתו. והך קיחה קדושין הן. דגמר קיחה קיחה מבדה עפרון: ה' עד שיפרוש את השם. ויברך השם בשם. שנאמר (שם כ"ד) ונוקב שם ה' ינקבו שם. שיקוב שם בשם: בכל יום. כל זמן שהיו מוזהרים ומתעסקים בבדיקת העדים: היו דנין אותן בכנוי. כל אדם שמהפך דבר ומדבר כמו שמקלל ומולה באחר קרוי כנוי בלשון חכמים. ובלשון מקרא כי לא ידעתי אכנה. (איוב ל"ב): יבה יוסי את יוסי. אני שמעתי מפני שהוא ד) בן ארבע אותיות ועולה בגימטריא אלפ"ם לכך מכנים שם בן ארבע אותיות ליוסי: גגמר הדין. ובאיש ב"ד לומר חייב הוא. לא היו יכולים להרגו על פי עדות זו בשמעו. שהרי לא שמעו מפיהם אלא קללת כנוי: אלא מוציאים את כל האדם להוץ. דגגלוי הוא להשמיע ברכת השם לרבים:

ד) נלע"ב ד"ר שם בן וקורטין

בין בחיי אביו בין לאחר מיתת אביו לה). בין מן האירוסין לה) בין מן הנשואין. הבא על כלתו. חייב עליה משום כלתו. ומשום אשת איש. בין בחיי בנו בין לאחר מיתת בנו לו). בין מן האירוסין בין מן הנשואין. הבא על הזכור לז). ועל הבהמה. והאשה המביאה את הבהמה לח). אם אדם חטא. בהמה מה חטאת. אלא לפי שבאת לאדם תקלה על ידה לט). לפיכך אמר הכתוב תסקל. דבר אחר שלא תהא בהמה עוברת בשוק. מ) ויאמרו זו היא שנסקל פלוני על ידה מ): ה' המגדף אינו חייב עד שיפרש השם מא). אמר רבי יהושע בן קרחה בכל יום דנין את העדים מב). בבינוי. מג) יבה יוסי את יוסי מד) נגמר הדין לא הורגים בכינוי. אלא מוציאים כל אדם להוץ מה). ושואלים מו) את הגדול

ה' עד שיפרש השם. [*פירש"י שיזכור את השם. אבל אם לא הוציא שם מפיו. אלא שמע שם יוציא מפי אחר וברכו. פטור. ע"כ. ומ"ש הר"ב ויברך השם בשם. [*ברייתא ומ"ש

יבין תפארת ישראל יבין

ולד) לאחיוב דאשת אב לבד קאי: לה) שרק קדשה אביו ולא כנסה עדיין לחופה: לו) לאחיוב דכלתו לבד קאי: לז) בחנם נקביה דהא לא מפרש בה מידי. [ולימ ר"ל דנקביה משום הסמך, מדבעי לאקשויי בהמה מה חטאה, והכי עדיין לא אשמעינן מתניתין דבהמה נעבדת. לאכי הדר נקט זכר בהדי סך ג', לגלויי כמו דבזכר פשוט דשוכב ונשכב נעבדין, דהכי שייכן בני עונשין, ס"ה נמי סגך ג', ועלה יוכל להקשות שפיר אם אדם חטא וכו'] : לח)*) היה תגלת צריך להכפיל מלת בהמה, לומר הבהמה בסקילה ורק לאחרת דתגלת בכה"ג להזכיר המלה רק פ"א, ועי' בכה"ג [דהיה דף ל"ו ב'] המקשה דהיה, וכ"כ [ב"ב פ"א מ"ד] עד ד' אמות, וכ' רב"י [ח"מ קנ"ז] דקאי אלמעלה ולמטה, ועיד איהגהו טובא כה"ג [ועיין רתוי"ט טהרות פ"ע משנה ג' ד"ה נפלו]. ותמוה בזה דברי תרגום יונתן ב"ע [ויקרא כ' פט"ו וט"ז] בכתב שיהרגו בהמה בקולפי, והייגו במקל עב שיכו על קדקדו, והכי ברייתא ערוכה בידינו [סנהדרין כ"ד ב'] נאמר כאן תהרוגו ונאמר להלן תהרוגו, מה להלן בסקילה, אף כאן בסקילה]: לט) שלא יכשל בה עוד אים אחר: מ) וחס הקב"ה על כבוד התורה [וגי"ל דל"מ נגת עליה בשוגג, דלעעם קמא נסקלת, משא"כ לעעם ב',

* גיסהו כגיסה המשב"ב הבהמה בסקילה, וכזה יובנו דבריו.

שנויי נוסחאות

בין לאחר מיתת אביו נד"ל וכי"ק ובין.. ; בכי"ם. לאחר מותו. בין מן הנשואין. כל"ק ובין.. המביאה את הבהמה וכ"ם בכל הכ"י ובגמרות דפוסים יבמים (עד המרכ"ל) ובמגיות ובמסני"ל ; במכב"ל שלפניו (שפ"י המרכ"ל) הבהמה בסקילה והע"ס היינה עקרית דס"ל ליתא בכל המגיות שבכל הפרק דכולהו אתא דאלו הן הנסקלין דבמשנה דלעיל קאי ולא שנה בהם רק מפני המנהג שהוסיף בהם (ד"ם) ; בכ"י קי'.. את הבהמה עליה. בהמה מה חטאת. נד"ל ובמשנ"ב.. מה חטאה ; בכי"ק מה חטאת הבהמה על ידה נד"ל ובכי"ק ובמסני"ל. הבהמה ובון סוף. זו היא נד"ל זו היא הבהמה. פלוני נד"ל ובכי"מ ובמסני"ל איש פלוני. על ידה. בכי"ק.. ידיה: ה' שיפרש השם נד"ל ובכי"ק ובכי"מ ובמסני"ל.. את השם וכ"ם בכ"ב. בכל יום בכ"י קמ"ל כל היום. בכנוי. בכי"פ בכנוי השם. יוסי את יוסי. בכי"מ ובכי"פ ובמסני"ל יוסה את יוסה ופיכה לה הגימט' עי' רע"ב והוי"ט. ועי' עוד בערוך הבלם ערך יוסה. לא הורגין נד"ל ובכי"ק ובכי"מ ובמסני"ל לא היו הורגין. כל אדם נד"ל ובכי"ק ובכי"מ ובמסני"ל את כל האדם; בכי' קי' חדיינין כל אדם. ושואלים את הגדול שבהן כו'. במכב"ל שואלים.. שביניהן כו'; נד"ל ובכי"ק ובמסני"ל ומשיירין.. וכתב הרמ"ם מלון דגיים ומשיירין שבוטא סא דמשמע דלא קיימו סתם שאר העדים ובכי מני אמרי לף אני כמוהו עכ"ל. (ד"ם) ; בכי"מ ובכי"פ ואומרין לגדול שבהן אמור.

תוספות רע"ק

פ"ן ד [אות י] ויאמרו זו היא כו' בסוגיין (דף נ"ח ע"ב) מבואר בין בחיי אביו כו' הבא על כלתו. מיי' סס ה"ח וה"ב: הבא על הזכור. נ"ל ע"ח עי' נקוד כלמ"ן מיי' פפ"ו מס' ממזרין ה"י ופ"ח מה' איסורי ביאה ה"ל: ה' המגדף אינו חייב עד שיפרש השם. כ"ה ע"ב מיי' פ"ב מה' ע"ז ה"ז סמ"ג לאוין ע"ז: בכל יום דנין את העדים כו'. נ"ל ע"ח מיי' פ"ב מה' ע"ז ה"ח סמ"ג לאוין ע"ז:

ציונים

ויקרא כ' ד. ויקרא כ' ט. ויקרא כ' יא. ויקרא כ' יב. ויקרא כ' יג. ויקרא כ' יד. ויקרא כ' טו. ויקרא כ' טז. ויקרא כ' יז. ויקרא כ' יח. ויקרא כ' יט. ויקרא כ' כ. ויקרא כ' כא. ויקרא כ' כב. ויקרא כ' כג. ויקרא כ' כד. ויקרא כ' כה. ויקרא כ' כו. ויקרא כ' כז. ויקרא כ' כח. ויקרא כ' כט. ויקרא כ' ל. ויקרא כ' לא. ויקרא כ' לב. ויקרא כ' לג. ויקרא כ' לד. ויקרא כ' לה. ויקרא כ' לו. ויקרא כ' לז. ויקרא כ' לח. ויקרא כ' לט. ויקרא כ' מ. ויקרא כ' מא. ויקרא כ' מב. ויקרא כ' מג. ויקרא כ' מד. ויקרא כ' מה. ויקרא כ' מו. ויקרא כ' מז. ויקרא כ' מח. ויקרא כ' מט. ויקרא כ' נ. ויקרא כ' נא. ויקרא כ' נב. ויקרא כ' נג. ויקרא כ' נד. ויקרא כ' נה. ויקרא כ' נו. ויקרא כ' נז. ויקרא כ' נח. ויקרא כ' נט. ויקרא כ' ס. ויקרא כ' סא. ויקרא כ' סב. ויקרא כ' סג. ויקרא כ' סד. ויקרא כ' סה. ויקרא כ' סו. ויקרא כ' סז. ויקרא כ' סח. ויקרא כ' סט. ויקרא כ' ע. ויקרא כ' עא. ויקרא כ' עב. ויקרא כ' עג. ויקרא כ' עד. ויקרא כ' עה. ויקרא כ' עו. ויקרא כ' עז. ויקרא כ' עח. ויקרא כ' עט. ויקרא כ' פ. ויקרא כ' פא. ויקרא כ' פב. ויקרא כ' פג. ויקרא כ' פד. ויקרא כ' פה. ויקרא כ' פו. ויקרא כ' פז. ויקרא כ' פח. ויקרא כ' פט. ויקרא כ' צ. ויקרא כ' צא. ויקרא כ' צב. ויקרא כ' צג. ויקרא כ' צד. ויקרא כ' צה. ויקרא כ' צו. ויקרא כ' צז. ויקרא כ' צח. ויקרא כ' צט. ויקרא כ' ק. ויקרא כ' קא. ויקרא כ' קב. ויקרא כ' קג. ויקרא כ' קד. ויקרא כ' קה. ויקרא כ' קו. ויקרא כ' קז. ויקרא כ' קח. ויקרא כ' קט. ויקרא כ' קי. ויקרא כ' קיא. ויקרא כ' קיב. ויקרא כ' קיג. ויקרא כ' קיד. ויקרא כ' קטו. ויקרא כ' קטז. ויקרא כ' קיז. ויקרא כ' קיח. ויקרא כ' קיט. ויקרא כ' קכ. ויקרא כ' קכא. ויקרא כ' קכב. ויקרא כ' קכג. ויקרא כ' קכד. ויקרא כ' קכה. ויקרא כ' קכו. ויקרא כ' קכז. ויקרא כ' קכח. ויקרא כ' קכט. ויקרא כ' קל. ויקרא כ' קלא. ויקרא כ' קלב. ויקרא כ' קלג. ויקרא כ' קלד. ויקרא כ' קלה. ויקרא כ' קלו. ויקרא כ' קלז. ויקרא כ' קלח. ויקרא כ' קלט. ויקרא כ' קמ. ויקרא כ' קמא. ויקרא כ' קמב. ויקרא כ' קמג. ויקרא כ' קמד. ויקרא כ' קמה. ויקרא כ' קמו. ויקרא כ' קמז. ויקרא כ' קמח. ויקרא כ' קמט. ויקרא כ' קנ. ויקרא כ' קנא. ויקרא כ' קנב. ויקרא כ' קנג. ויקרא כ' קנד. ויקרא כ' קנה. ויקרא כ' קנו. ויקרא כ' קנז. ויקרא כ' קנח. ויקרא כ' קנט. ויקרא כ' קס. ויקרא כ' קסא. ויקרא כ' קסב. ויקרא כ' קסג. ויקרא כ' קסד. ויקרא כ' קסה. ויקרא כ' קסו. ויקרא כ' קסז. ויקרא כ' קסח. ויקרא כ' קסט. ויקרא כ' קע. ויקרא כ' קעא. ויקרא כ' קעב. ויקרא כ' קעג. ויקרא כ' קעד. ויקרא כ' קעה. ויקרא כ' קעו. ויקרא כ' קעז. ויקרא כ' קעח. ויקרא כ' קעט. ויקרא כ' קפ. ויקרא כ' קפא. ויקרא כ' קפב. ויקרא כ' קפג. ויקרא כ' קפד. ויקרא כ' קפה. ויקרא כ' קפו. ויקרא כ' קפז. ויקרא כ' קפח. ויקרא כ' קפט. ויקרא כ' קצ. ויקרא כ' קצא. ויקרא כ' קצב. ויקרא כ' קצג. ויקרא כ' קצד. ויקרא כ' קצה. ויקרא כ' קצו. ויקרא כ' קצז. ויקרא כ' קצח. ויקרא כ' קצט. ויקרא כ' קצי. ויקרא כ' קציא. ויקרא כ' קציב. ויקרא כ' קציג. ויקרא כ' קציד. ויקרא כ' קצטו. ויקרא כ' קצטז. ויקרא כ' קצטח. ויקרא כ' קצט

עולה בגימטריא אלהים. ורש"י מסיים והיינו יכה זה את זה ע"כ. נראה בדעתם שהכתוב שיבדך וכו'. לא בעינן שיהא בשם המיוחד גם כן אלא סגי אם הוא מן השמות שאינם נמחקים. כמו אלהים. וכ"כ הרמב"ם ויברך אותו בשם מן השמות שאינם נמחקים. אבל הכ"מ כתב על ע"ב מנא ליה הא דלמא בעינן שיברך בשם המיוחד ושהרמ"ה השיג ג"כ עליו בזה. ושתכמי לוי"ל טעמו בעד הרמב"ם. ע"כ. ועיין מ"ש סוף פ"ד דשבועות [ד"ה המקלל]: אמור מה שמעת בפירוש. כתב הכ"מ בירושלמי פריך ואמרינן ליה גדוף. ומשני. אלא אותו השם שאמרתי לפניכם קלל. וכו קלל. כלומר מזכיר שם בן ד' אותיות ואומר השם הזה הזכיר המנדף וקלל אותו וקלל בו. כלומר יכה יוסי את יוסי. ולא ידעתי למה לא כתב הרמב"ם זה. ע"כ. ולי נראה בדרין הטמיטו הרמב"ם משום דכיון דבגמרא דידן לא חש לפרושי הכי ס"מ דס"ל לגמרא דידן דאין ה"ל שהיה לריך שיאמר ממש הלשון כאשר שמעו. דאילו סברה גמרא דידן דמתני' לאו כמשמעה ה"ל לפרש הוא"ל שיש לו מקום לטעות ולהבין שיאמר [ממש] הלשון כאשר שמעו ואחיא חורבה מינה. אלא ודאי דאין הכי נמי דכמשמעות המשנה הוא שיאמר בלשון הזה שישמעו ממש. ולענין קושית הירושלמי וכי אמרינן ליה גדוף כ"ל דלא קשיא דכשאומריס לו כן. לא לגדוף מכוונין. לא אמו ולא הוא. אלא כדי לקיים מצות שקילה במברך השם ומצותו איזה מתקיימת אלא בכך. ולפיכך נתחייב לומר לו שיפרש. מידי דהוה אסוטה שלותה התורה בפירוש שיתחק שמו הגדול במים ומפני הספק. כ"ש בכאן שלעדים שיעידו הוא ודאי שזה נתחייב מיתה. ויש לנו לקיים שמלות להמיתו. והרי אינה מתקיימת אלא בכך: והרייניין עומדין. דאמר קרא. ואהוד בא אליו והוא יושב בעליית המקרה אשר לו לבדו ויאמר אהוד דבר אלהים לי אליך ויקם מעל הכסא (שופטים ג' כ'). והלא דבריס קל ומומר ומה עגלון מלך מואב שהוא נכרי ולא ידע אלא בכיוני. עמד. ישראל ושם המפורש עאכ"ו. גמ': וקורעין. גמרא דכתיב (מלכים ב' י"ח ל"ז) ויבא אליקים בן חלקיהו ובבנא הסופר ויואח בן אסף המזכיר אל חזקיהו קרועי בגדים פירש רש"י על הגידופים שנאמרו מפי רבשקה כדכתיב אשר שלחו מלך אשור לחרף אלהים חי (שם י"ט ד'). והא דלא תנן שהעדים קורעים לפי שאין חייבים בקריעה שכבר קרעו בשעה שנאמרו. בריתא. ופרכינן וכי קרעו בשעה שנאמרו מאי הוה הא קא שמעי השתא. ומשני לא ס"ד דכתיב ויהי כשמוע המלך חזקיה ויקרע את בגדיו (שם י"ט א') המלך חזקיה קרע. והשם לא קרעו. ותמהו התוס' היאך אמרו למלך מה שנאמרו בפירוש הא גבי עדים תנן כל היום היו דנין את העדים בכיוני. ע"כ: ולא מאחין. אחיא קריעה קריעה. כתיב הכא וקרועי בגדים וכתיב התם ואליעשב רואה והוא מצעק אחי אחי רכב ישראל ופרשיו ולא ראהו עוד ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים (מלכים ב' ב' י"ב) ממשמע שנאמר ויקרעם לשנים. איני יודע שהם קרעים. ומה תלמוד לומר קרעים מלמד שהן קרעים לעולם. גמ'. ולשון מאחין כתבתי במשנה ז' פ"ג דמ"ק: והשני אומר אף אני כמוהו. אמר ריש לקיש ש"מ אף אני כמוהו כשר בדיני ממונות ובדיני נפשות. ומעלה הוא דעבוד רבנן [שהלריכו העדים לפרש עדותן כדתנן במשנה ו' פ"ג לענין דיני ממונות. ומשנה ד' פרק ה' לענין דיני נפשות] ושכא כיון דלא אפשר אוקמוהו רבנן אחלאוריתא. דאי סלקא דעתך פסול. הכא מבוש דלא אפשר קטלינן לנברא. [בתמיה]: והשלישי אומר וכו'. כתב הר"ב אחיא כמ"ד מה שיש וכו' במשנה ז' פרק קמא דמכות: ן העובד ע"ז אחד העובד וכו'. עיין מ"ש במשנה י' בס"ד: ואחד הזובח וכו'. ולהשוב נמי זורק [דבשלמא מקבל ומוליך לא קשיא לן אע"ג דעבודת פנים הן דלא אשכחן דלהוו עבודות שנעשה לשם ע"ז כדאשכחן הנך. זביחה. ויזבחו לו. (שמות ל"ג). קיטור. אשר חלב זבחימו (דברים ל"ב). ניסוך. יפתו יין נסיכם (שם) אי נמי וקטר לבעל והסך נסכים [י. מיה מ"ד י"ז] [*ומיהו דס אשכחן בע"ז בל אסיך נסכיהם מדם] (תהלים פ"ז ד') אמר אביי זורק הייט מנסך כדכתיב בל אסיך נסכיהם מדם. מנא הני מילי [דמחייב בהני עבודות אף בשלא כדרכה] דת"ל אילו נאמר זובח יחרם. הייתי אומר בזובח קדשים בחוץ הכתוב מדבר ת"ל לאלהים בזובח לע"ז שכתוב מדבר אין לי אלא בזובח מקטר ומנסך מנין ת"ל (שמות כ"ב) בלתי לה' לבדו. ריקן העבודות כולן לשם המיוחד לפי שילאה זביחה לידון בעבודת פנים. מנין לרבות השתחואה [דאלו עבודה היא בפנים] ת"ל (דברים כ"ב) ולך ועבוד אלהים אחרים ושתחו להם וסמיך ליה והולאת את האיש ההוא וגו'. עונש שמעון אזהרה מנין ת"ל (שמות ל"ד) כי לא תשתחוה לאל אחר. יכול שאני מרבה [מהשתחויה כל שהיא דרך כבוד אע"פ שהוא שלא כדרכה] המנפף והמנסק והמעביל ת"ל זובח. זביחה בכלל היתה. ולמה יצאת. להקיש אליה ולומר לך

שבהן ואומרים לו אמור מה ששמעת בפירוש. והוא אומר. יוהדיינים עומדין על רגליהן מז) וקורעין ולא מאחין מח). והשני אומר אף אני כמוהו. והשלישי אומר אף אני כמוהו מט): ן העובד עבודה זרה. אחד העובד נ). ואחד הזובח. ואחד המקטר נא). ואחד המנסך נב) ואחד המשתחוה נג). ואחד המקבלו עליו לאלוה נד). והאומר לו אלי אתה נה). אבל

ן דעובד ע"ז אחד העובד כו' כו' ע"כ מיי פ"ג מה' ע"ז ה"ג. פמ"ג לאמון פ"ז: המקבלו עליו לאלוה. מיי שם פ"ז: אבל המנפף והמנסק. מיי שם פ"ז:

שנויי נוסחאות

ואומרים לו כ"מ נ"ב ואומר לו. מה ששמעת. כ"מ"ק.. שמעת. (והוא אומר) כ"מ קר' ליה. ולא מאחין כ"מ ולא היו מוחין ו"ל מאחין. אף אני כמוהו כ"מ"ק אף אני אומר כמוהו וכן בסמוך. ן האחד חזובח. בד"ל אחד.; כ"מ"ק ובמשב"ל וכמבי"ל ואחד המזבח. וכ"ה ברע"ב. ואחד המקטר בד"ל אחר.. בכ"מ.. המקטיר. ו(אחד) המקבלו עליו. בד"ל ובכ"ק ובכ"פ ובמבי"ל ליתא. וכ"פ בכס"ע ובדע"ב ו"כ"ס יפר מלה דע"ב קא קתניב ד' הענוהות בע"ז אע"פ שאין דרכה בכך ואיהו קא עביד לון סתמא אבל המקבל עליו אפילו עשה ולבנים חייב ובקבלהו הוא דעביד לה ע"ז (ד"ם):

תוספות חדשים

ה אמור במשנה אמור מה שמעת בפירוש כי הוי"ס תמיהת מנין הכ"מ ובירושלמי פריך ומשני אלא אותו השם כו' כלומר מזכיר שם בן ד' אותיות והרמב"ם לא כתב זה וכתב דנ"ל שבדין הטמיטו הרמב"ם משום דכיון דבש"ס דידן לא חש לפרושי הכי ס"מ כו' ישויין שם בלאוך ואין זה מספיק אלא שעמו על הרב ז"ל מדלקשיון בסנהדרין ד' ס' ע"א בני פנים שאין חייבים לקרוע שכבר קרעו בשעה ששמעו וקשיא לן וכי קרעו בשעה ששמעו מאי הוי הא קא שמעי השתא ולביטת הירושלמי מאי קושיא הא השתא לא שמעו מידי וכבר קרעו ומה לשם לקרוע שנית אלא על כרחין דפליג ס"ס דידן הירושלמי

תוספות רע"ק

לחוד הוי ספיקא דדינא וישראל קטן שבא על הבהמה וכן בקטנה שנרבעת לבהמה הוי תקלה וקלון ביון דמיודה היא אלא דרחמנא חס עליה: ה (אות יח) במש' והדיינים עומדין בירושלמי מכאן לדיינים שקבלו עדות מעומד שדנין עפ"י עדות זו. הובא בתוס' זבחים דף פ"ז ע"א ד"ה מה ליושב ובתבו ה"ה דאין עכובא בעמידת תעדים. וכ"כ חר"ן רפ"ד דשבועות:

יכין תפארת ישראל יכין

מז) כ"ל דר"ל אחר שקבלו העדות מיושב: מח) ר"ל תפירה מעליא שאין הקרע ניכר עוד, דאל"כ מותר: מט) כ"ל דקמ"ל אף בג' לו יותר צריכין כולן לומר כן, ולא חיישינן לגזול השם, אף לענין מזיקות [רפ"ד דגזיר] מהני כאילו אמר בפירוש, וגם לענין באר עדות מהני מדאלוייתא [בש"ס הכא ד"ס ע"ח], [וכן לענין בטוחה לא מהני אף אמי כמותן [כרמב"ם פ"ב מבטוחות ה"ח], וכן לגל"ש גם בבטוחה מהני ואמי כמותן [עור י"ד סי' רל"ט]. וב"ל עוד דקמ"ל דאף דהפסיק הכני, קאי אף אמי של הג' על הגדת הראשון, ומתיב גם הוא עד לענין הזמה, ולענין דכשהוכחש אפ' בעל הכל]: נ) בדבר שעבודתה בכך: נא) באר לו קטורת מבשמים: נב) ובכללו זורק דם לפניה: נג) בד' אלו חייב לאפילו אין דרך לעבדה בכך: נד) שאומר שלא בפניה אני הוא: נה) שיצא בפניה, והנ"

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

המגפף. מחבק: עובר בלא תעשה. לא תעבדם יתירה כתיב: הנודר בשמו. קונם עלי כל פירות שבעולם בשם ע"ז פלוני: המקיים. נשבע: עובר בלא תעשה. ושם אלהים לחריס לא תזכירו (שם כ"ג): הפוער עצמו. מתריז רעי לפניו: *)וזו היא עבודתו. ואפילו נתכוין לבזותו. הואיל וזו היא עבודתו חייב חטאת: והזורק אבן למרקוליס. שעובדים אותו בזריקת אבנים. והמסלק אבן מלפניו נמי חייב. שעובדים אותו נמי בסלוק אבנים: מרקוליס. חלוף השבח. מר לשון חלוף הוא. [כמו] במר דכתיב. במר דשמואל. קלוס. שבח: וזו היא עבודתו. ואפי' נתכוין לרוגמו חייב חטאת: ן שימסור למולך. מוסרו ביד הכומריס: ויעביר באש. מעבירו מלך זה ללך זה: עד שימסור ויעביר באש. בגא' (ויקרא י"ח) [לא] תתן להעביר וכתיב התם (דברים י"ח) לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש. מה העברה האמורה כאן באש. אף העברה האמורה כאן באש: אוב זה פיתום. לוקח גולגולת של מת ולחר שנתאכל הבשר ומקטיר לה ובואל ממנה עתידות והיא משיבה: והמדבר משחיו. ויש שעושים שיחיב

*) כל"ב ד"י הר"ש ולולי לא היה זה בגירסתו במשנה ועי' ס"ב.

המגפף[ני] והמנשק והמכבדני[ן]. והמרבץ[ח]. והמרחץ. הסך. המלביש. והמנעיל [נט]. עובר בלא תעשה [ס]. הנודר בשמו [סא]. והמקיים בשמו [סב]. עובר בלא תעשה. הפוער עצמו לבעל פעור [סג]. זו היא עבודתו [סד]. הזורק אבן למרקוליס [סה]. זו היא עבודתו [סו]: ן הנותן מזרעו למולך. אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש [סו]. מסר למולך [סז] ולא העביר באש. העביר באש ולא מסר למולך. אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש. בעל אוב. זה פיתום [סח] המדבר משיחיו [סט]

מה זביחה מיוחדת שהיא עבודת פעים וחייבים עליה מיתה אף כל שהיא עבודת פעים וחייבים עליה מיתה. יצאה השחיטה לידון בעצמה. יצאת זביחה לידון על הכלל כולו. גמרא: המגפף. הוא מיחבק אותה לורה. תרגום ויחבק לו וגפף לו. הרמב"ם: [*הנודר בשמו. פירש הר"ב קונם וכו' בשם ע"ז פלונית. כן לשון רש"י ומביאים אם אחרת]: והמקיים. כתב הר"ב נשבע. *)ושבועה מתרגם מקיים. רש"י: זו היא עבודתו. כתב הר"ב ואפי' נתכוין לבזותו וכו' חייב חטאת. בגמרא. הע"ג דמכוין לבזוי. ומש"ה מפרש הר"ב לענין חיוב חטאת. דכיון דלבזוי מכוין לא שייך היוב מיתה וכ"פ הרמב"ם לענין חטאת בפירושו ובחבורו פ"ג מהלכות ע"ז וכתב הכ"מ דאילו במזיד ולענין סקילה א"א דהא מוטעה הוא. ע"כ. ותימה על רש"י שמפרש וזהו עבודתו וחייב עליו מיתה. וי"ל דדעתו כיון שהתרו בו אע"פ שהוא מוטעה וכופר דאין התראתם כלום כיון שרולה לבזות. אעפ"כ חייב מיתה דהא התרו ביה. וזו דעת הרמ"ך שהשיג על הרמב"ם בפ"ה מ הלכות יסודי התורה: [*למרקוליס. כתב רש"י מגדדין ג' אבנים אחת מכאן ואחת מכאן ואחת מלמעלה על גביהן. וקורין לאותו מרקוליס. ועובדין לאותה

המגפף. מחבק: עובר בלא תעשה. לא תעבדם יתירה כתיב: הנודר בשמו. קונם עלי כל פירות שבעולם בשם ע"ז פלוני: המקיים. נשבע: עובר בלא תעשה. ושם אלהים לחריס לא תזכירו (שם כ"ג): הפוער עצמו. מתריז רעי לפניו: *)וזו היא עבודתו. ואפילו נתכוין לבזותו. הואיל וזו היא עבודתו חייב חטאת: והזורק אבן למרקוליס. שעובדים אותו בזריקת אבנים. והמסלק אבן מלפניו נמי חייב. שעובדים אותו נמי בסלוק אבנים: מרקוליס. חלוף השבח. מר לשון חלוף הוא. [כמו] במר דכתיב. במר דשמואל. קלוס. שבח: וזו היא עבודתו. ואפי' נתכוין לרוגמו חייב חטאת: ן שימסור למולך. מוסרו ביד הכומריס: ויעביר באש. מעבירו מלך זה ללך זה: עד שימסור ויעביר באש. בגא' (ויקרא י"ח) [לא] תתן להעביר וכתיב התם (דברים י"ח) לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש. מה העברה האמורה כאן באש. אף העברה האמורה כאן באש: אוב זה פיתום. לוקח גולגולת של מת ולחר שנתאכל הבשר ומקטיר לה ובואל ממנה עתידות והיא משיבה: והמדבר משחיו. ויש שעושים שיחיב

*) כל"ב ד"י הר"ש ולולי לא היה זה בגירסתו במשנה ועי' ס"ב.

המת בזריקת אבנים. ע"כ. וז"ש הר"ב במר דכתיב בפ' עד כמה במסכת בכורות דף ל'. ומ"ש במר דשמואל בפרק גיד הנשה דף ל"ד]: ן ויעביר באש. לשון הר"ב מעבירו מלך זה ללך זה. וז"ל הרמב"ם זו העברה אינה שרפה כמו שחשב המון רב למאד. אבל עיקרו הוא כשהיו מבעירין אש והיו מלהטין אותו לשם אותו הפסל הידוע שהיו עובדין אותה בכך והוא הנקרא מולך. והיה אותו אחד מבניו ונותן אותו ביד המשמש בעסק אותו הנעבד. והיה מעבירו על האש מלך זה ללך זה ע"כ. וכ"כ רש"י שאינה שרפה. ודייק לה מדקתני בברייתא המעביר עצמו פטור. אלמא לאחר העברה הוא חי. והא דאמרינן גבי חזקיה בשכחו אמו שלמנדריה. לאו למולך היה. אלא לאלהי ספרוים דהשם שרפה כתיב. ע"כ. והעברה משמע מלשון הרמב"ם שהשומרים מעבירין. וכן לשון רש"י. וסתמא דמלתא שמשין שלה קא מעבירין לה. ע"כ. אבל בחבורו פ"ו מהלכות ע"ז כתב ואותן הכהנים נותנין הבן לאביו אחר שנמסר ביד להעבירו באש [ברשותן] ואבי הבן הוא שמעביר בנו על האש. וכתב הכ"מ דלא ימצא בך מעביר משמע שהוא עצמו מעביר. ע"כ: עד שימסור ויעביר. לשון הר"ב שנאמר [לא] תתן להעביר. משמע ליה לתנא נתינה הבאה לכלל העברה ולא משמע ליה נתינה על מנת להעביר למיזבים על נתינה לאחרים. רש"י: פיתום. שם המכשף. רש"י. ומ"ש הר"ב לוקח גולגולת של מת וכו'. גמרא. ואין זה דורש אל המתים. לפי שדורש אל המתים אינו עושה מעשה. אלא כדתניא ודורש אל המתים. זה המרעיב עצמו והולך ולן בבית הקברות כדי שתשרה עליו רוח טומאה. פירש"י שד של בית הקברות יהא אוהבו ומסייעו בכשפיו. ע"כ. והרמב"ם כתב בפרק י"ח מהלכות ע"ז כדי שיבא מת בחלום ויודיעו מה שאל עליו. ע"כ. ומ"ש הר"ב לאחר שנתאכל. עיין מ"ש בלשון זה בסוף פרק דלעיל: [*המדבר משחיו. והר"ב העתיק והמדבר. וכן מוכח בברייתא דתרתי גינהו.

*) כ"ש בתוי"ע ד"ש וז"ק וכ"ה בגר"י שם דשום ווייגלא ובד"מ הגיהו ע"פ ח"ם נשבע וע"פ הוגה גם שם בתוי"ע בד"מ אבל לפלו' יותר הי' נכון להגיה רש"י והמקיים בשמו. נשבע. ושבועה מתרגם קיים ועי' במלאכ"ש ובד"ם.

יכין תפארת ישראל בועז

ותנא סיפא לגלויי דרישא מיירי אפילו שלא בפניה: נו) מהבקה: נז) [אויסבעגען] מלפניה: נח) זורק מיס להשכיב האבן לפניה: נט) מלבישה מנעלים: ס) והיה המגביה טובעו לפניה אם כך מנהג המדינה דרך כבוד. ולכן יש לזהר מליגע לבית ע"ז כשיודע שיהא מוכרח להגביה טובעו שם: סא) קונם בשם ע"ז פלונית אם אוכל פירות הלו: סב) שאמר הריני נשבע בשמה, מיהו נדר היינו להבא, ושבועה היינו לקיים דבר שלעבר באזני השומעים, ואפשר לי עוד דלא נקט והנשבע בשמו, רק נקט והמקיים, דרק בנשבע לקיים אבל בנשבע בשמה שרשה גמל פורח, זה אינו לקיים רק לגנע, אינו לוקה, ואפשר שגם משוס שבועת שוא אינו חייב: סג) שמתריז רעי לפניו: סד) אפילו כיון לבזותה שונג הוא וחייב חטאת, וכנתכוין לעבדה בבזוי זה, חייב סקילה: סה) כך היא עבודתו, מותנין ג' אבנים, ב' מתחת ואחד על גבן, והרולה לעבדה זורק אבנים לשם המולך, ואח"כ מחזירים אותו להאב, והאב נושאו על זרועו או כתפו, והולך כך עמו בין ב' מדורות מקלה אל קלה השני, אבל כשהאב מחזו בידו והעבירו בין ב' המדורות, שהבן הלך בגבולו, סטור (ב): סו) ר"ל לאומרים שלה: סח) בתיו דנושה, ופירושו בלשון יוונית, מניד בעלמות: סט) שהקול נשמע כאילו יולא מהתה כתיפו. דבר מעשהו, עומד ומקטיר קטורת ידוע, ומניף בשרביט הדם שבידו, ולו"ח

בכ"מ כו'. ופירוש כתבו שמכוין לעובדה בגיהי ל"ה הסתא לא מוטעה הוא כיון דמתכוין לעובדה בכלל ן בתוי"ע ד"ה ויעביר באש כו' וז"ל הרמב"ם כו' ' גם חכמים גדולים שפומרי' ק והזכיר

הנודר בשמו. מיי' פ"ה מ' ס"ב כמ"ב. נתיין נ"ה מיפ"ע יו"ד ס"ו: קי"ז ס"ח: הפוער עצמו לבעל פעור. מיי' שם פ"ב ה"ט: לזרקולים. ע' מיפ' זף ס"ד ס"ל ל"ה למרקוליס: ן הנותן מזרעו למולך. ס"ל פ"ח מיי' פ"ו מה' ע"ז ה"ד: בעל אוב זה פיתום. ס"ה פ"ח מיי' פ"ו מה' ע"ז הל' ח"ב וצ"ל הי"ד ממ"ב לאוין נ"ח מול ר"ל פ"ומן קס"ם: משחיו. ע"י הוס' מחות ל"ז ע"ב ל"ה קטולה:

שנויי גיסחאות

המגפף נד"ל בטעות המגדף. והמכבד נד"ל ובמסני"ל והמכבד והמחבק וכ"ה בכי"ק (ושם בטעות והמכבר..) וכפי סגולה נא המחבק בגלון לבאר לא המלי המגפף ו:ומשם אח"כ בפיס ודבר זה גרס למניה הד"ל לתקן ובטעות המגדף במקום המגפף עי' בדבור הקודם. והמרבץ בכי"מ והמרבין. והמרחץ בכי"מ והמרחיץ בד"ל ובכי"ק ובמסני"ל המרחיץ (בגא ו"ו). הסך המלביש. במסני"ל והסך והמלביש. והמקיים (בשמו) בכי"ק קי"ל ליתא. (זו היא עבודתו) חזורק בכי"פ זו עבודתו וכן בסמוך; במסני"ל (עפ"י המרכ"ל). עבודתה וכן בסמוך; בכי"מ והזורק וליתא, וסליך אסיפא ולפי"ז הינ"ל הרי הן עבודתן (ד"ס) וכ"ה והזורק גם בכי"ק. (הזורק אבן כו' עבודתו) בד"ל ליתא כ"ז ובטעות. למרקולים. בכי"ק במרקולים. ן ערשימסור (למולך). במסני"ל ר' בוסיטו ליתא ועי' בגמ'. (מסר למולך כו' ויעביר באש). בכי"מ ובכי"ק קי' ליתא כ"ז וכן ליתא בגמ"י ועי' בגמ'. העביר באש בכי"פ או שהעביר.. בעל אוב בד"ל ובכי"ק ובעל אוב. זה פיתום המדבר בד"ל ובמסני"ל זה הפיתום והמדבר וכ"ה בכי"ק (ושם הפיתום) ועי' בהע"ב ובהו"ע.

ראשון לציון

ו תי"ם סד"ה למרקולים כתב רש"י כו' ובמר דשמואל בפ' גיד הנשה ד' ל"ד וכ"כ תוס' בסוגיין ס"ה ע"א ושימו

תוספות הדשים

מיובלמי ומ"ל דלריך שיעיין העדיס בפי' ום מה שמשמו ודו"ק. (פי"ח): ו הר"ב ד"ה למרקולים מי' קלוס שנת עכ"ל וז"ל הנוס' לוא"ם קלוס שמה ללא שהתכמים כיון לוהה לגנאי וקרלוהו קלוס לשון לגע וקלס כו': בתי"ם ד"ה והמקיים כו' וכתב

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

ומ"ש הר"ב ויש שטושין וכו'. לשון רש"י. מעלה אתה המת מן הארץ. ומוסיב לו בשמיו תחת זרעותיו ומדבר משמי חיישל"ח בלע"ז]: וידעוני, כתב הר"ב היה שמה ידוע וכו' וכשרוצים לעוד אותה מוריס בהליס וכו' לפי שהיא מזקת כמ"ש הר"ב במ"ה פ"ח דכלאים. ובגמרא ת"ר ידעוני זה המגיע עצם ידוע בפיו והוא מדבר מאליו ["פ"י כשפים לשון רש"י בפירוש המשנה] והעתיקה הרמב"ם. ועיין מ"ש בזה במשנה ב' פ"ק דכריתות: ["והנשאל בהם. פירש הר"ב שבא ומואל וכו' וכן פירש"י. ותמיהני על לשון המשנה דקתני בלשון נפעל וכן נמצא ג"כ במדרש ג' דברים באוב וכו' בהביא רש"י בשמואל א' כ"ח. והנשאל. והכוונה על השואל וע"ע]: באזהרה. כתב הר"ב דאל תפנו אל האובות. וכפירש"י ומסיים ואזהרה דמכשפים גופייהו מלא ימלא יד. וכתבו התוספות וקשה דאי אל תפנו אזהרה לנשאל א"כ יהא בו כרת דכתיב בפרשת קדושים והנפש אשר תפנה וכו' והכרתי אותה. וי"ל דיפיבא דאזהרה לנשאל מלא ימלא יד. דכתיב בקרא בתריה שואל אוב וידעוני. ע"כ. וכ"כ הרמב"ם פרק י"א מהלכות עכו"ם אסור לבאול בעל אוב וידעוני. שנאמר לא ימצא בך. ובפ"ו כתב העושה אוב או ידעוני וכו'. ואזהרה שלהן מנין שנא' אל תפנו. ע"כ. והכ"מ כתב שכן הוא בת"כ פרשת קדושים. ע"כ. וחפשתי ולא מצאתי: ח בדבר שחייבים על זדונו כרת וכו'. מכלל דאיכא מידי דאחלל שבת הוי. ואין חייבין לא על שגגתו חטאת ולא על זדונו כרת. דר"ע [דיליף להו מקראי במסכת כריתות פרק ה' מכנה ג' ואין חייבין עליהם כרת. דהא תנן אבות מלאכות ארבעים חסר אחת ולא פליג ר"ע]. והבערה ואליבא דרבי יוסי דאמר לא תבערו אלא יצאת. כמ"ש בסוף משנה א' פרק ד': המקלל אביו ואמו. עיין ברים פרק י"ח: וחכמים פוטרים. [גמרא מאן חכמים *רבי מנחם בר רבי יוסי היא]. דתניא ר' מנחם בר"י אומר בנקבו שם יומת מה תלמוד לומר שם [אם אינו מגיין לו דהא כתיב ונוקב שם] לימד על מקלל אביו ואמו שחייב עד שיקללם בשם. וכתב רש"י ר' מנחם לא ס"ל הא דדרשינן לעיל [משנה ה'] מהאי קרא עד שיברך שם בשם. ואפילו לא ברך שם בשם אלא יתברך יוסי. רבי מנחם בר' יוסי מחייב עליה. ע"כ. והר"ב וכן הרמב"ם שפירשו לעיל להך דרשה דעד שיברך שם בשם ס"מ דהכי ס"ל להלכה. דאי לאו הכי בענין המשנה אינו מוכרח לפרש כן. ועוד בהדיא פסק כן הרמב"ם בחבורו פ"ב מהלכות עכו"ם. והכא במשנתינו מסתמא הלכה כחכמים וכן פסקו הר"ב והרמב"ם בסוף פ"ד דסנהדרין. דהתם נמנית ג"כ משנתינו זאת ואיך אפשר לפסוק כשניהם. דאי אך דרשא. לא אתיא איהך דרשא. והכ"מ בפ"ב מהלכות עכו"ם כתב דטעמא דהרמב"ם שפוסק במשנה ה' שלריך שיברך השם בשם. לאו מהך דרשא דבנקבו שם דהא אינטריך להכא ללמד על מקלל אביו. אלא מדסתמא מתניתא הכי בברייתא. עד שינקוב השם בשם פסק הכי. ואפשר דמקרא אחריני דרים. עכ"ד. והוא דוחק.

וכתוספות

המת דרך בית הסתר: ידעוני. היא שממה ידוע ונורתה כנורת אדם בפיה וידיה ורגליה. והיא מתוברת בטבורה לחבל היולא מן הטורים הנכרים בארץ שמשם חיותה. וכשרוצים לעוד אותה מוריס בחליס אל החבל עד שהוא נפסק והיא מתה מיד והיא קרויה בלשון חכמים בר גם דעור: והנשאל בהם. שבא ומואל ליודע בהם להגיד לו דבר העתיד [כגון שאול]: באזהרה. דאל תפנו אל האובות: ח עד שיקללם בשם. באחד מן השמות המיוחדים: קללם בבנוי. רחוס וחנון וארך אפים: עד

וידעוני זה המדבר בפיו). הרי אלו בסקילה. והנשאל בהם באזהרה עא): ח המחלל את השבת עב). בדבר שחייבין על זדונו עג) כרת ועל שגגתו חטאת. המקלל אביו ואמו אינו חייב עד שיקללם בשם עד). קללם בבנויעה). ר' מאיר מחייב. וחכמים פוטרין עו):

שנוי נוסחאות

וידעוני (זה) בכי"ק ובכי"ם ליהא. והנשאל בהם בכי"פ .. לחם; בכי"ק ו הנ ו ה ר . ח המקלל בד"ל בכי"ק ובמכי"ל ו ה מ ק ל ל .

תוספות חדשים

ברמ"ן וכתב עוד דמ"ש רש"י לקמן מכה דמעביר עצמו פגור פי' הרמב"ן שמסעביר עצמו בלא ובלבו בו הלם בלאת מלאכיו נקרא מעביר למולך ולא"כ מבלתה ליה מעביר עצמו ביוכל להיות חי: בחי"ט ד"ה והנשאל כו' דקתני בלשון נפעל ול"נ שבא לרמז על מה שאיתא שם שהמכשף וכל העומדים שם אינם עומדים כלום רק השואל לבד. ולא"כ אם הם רוצים לידע מה שאמר הלוב צריכין לבטול את פי השואל. ל"כ נעשה הוא נגאל. וכא לרמוז על שחיטתו של המכשף בלא ידע כלום עד שהוא צריך לבטול לפי שנאלו וק"ל: (מהורש"ם ז"ל):

ראשון לציון

וסיימו במר דפרזלא (כ"ק קי"ב) וע"ש כ"ה ע"ב ד"ה כלכנים: תו"ם הר"ה והנשאל בהם וכו' והכוונה על השואל וע"ע ולאיתי בדוקת מיש כתב בהר"ל והנשאל בהם שבא ושואל בהם ולבון נשאל כמו נשאל ונשאל דוד מעמדי עד בית לחם (שמואל ב' כ') ע' יסל"מ: בסד"ה באזהרה כתב הר"ב כו' הכ"מ כ' שכן הוא בת"כ פרשת קדושים וחפשתי ולא מצאתי. בת"כ שלפני מד"ז הפי"ט היה חסר. אבל בת"כ שלפנינו דפוס דעסוי שנת תק"כ עם פי' קיבון מהרן פי' קדושים רים פי' ו' תמצא נדפס מה שהיה חסר מלגנים ומתבאר הכי להדיא וכן הכיולו לשון הת"כ בספר החיוך מצוה רלט: ח חוי"ם ד"ח בדבר שחייבין על זדונו כרת פי' מכלל דאיכא מידי כו' הקוטיא ותיכולא מיהא בסוגיא ס"ו ע"א ולן בכתב קרא ע"ב ודע דהתם מייתי המשנה: שבא בזה"ל המחלל אם הנכת בדבר שחייבין על שגגתו חטאת ועל זדונו סקילה. ועיין יסל"מ:

יבין תפארת ישראל בועז

ולוחש מלות ידועות, והקול הכיל נשמע מתחת כתיפו, לו שלוקח גלגולת מת, ומקטיר לפניו, והשואל שומע מן תשובתו כאילו יולא מתחת כתף הבעל אוב, לו מבין פרקי אצבעותיו של הבעל אוב והקול נמוך מאוד, כאילו יולא מתחת הארץ מול תחת הכתף [ועי' לח"מ פ"ז מע"ז] ואין זה דורש למתים, שאינו רק במלקות, דזהו במרעיב עצמו ולן בבית הקברות, לו לובש מלבושים ידועים ויש בחדר יחידי כדי שיתרפא אליו המת במלוס ויסיב על שאלתו [רמב"ם פי"א מע"ז] (ג): ע) מכניס עצם עוף ידוע בפיו [ולרש"י ור"ב מכניס לפיו עצם של היה הנקראת אדני שדה, ופי' בפירושיו פ"ח דכלאים מ"ד], ועושה שאר מעשות זרות, עד שיפול בנכסה, וידבר עתידות [רמב"ם פ"ג מע"ז] (ואמר מדבר בפיו, כלומר לא כבעל אוב שאין הוא מדבר רק שומע קול אחר מדבר אלא ידעוני הבעל ידעוני בעצמו מדבר בשעה שהוא נכפה): עא) כ"ל דר"ל הדבר הנשאל מהם הוא בלשון [ונ"ל עוד דלפי לא קאמר „השואל בהם". דקמ"ל ע"פ מ"ש [סנהדרין ס"ח א'] לא תלמד לעשות אבל אתה למד לסבין ולהוהות, וא"כ בכה"ג שואל איכא, אבל אינו מבקש דבר הנשאל, ולהכי באמת מותר. או כ"ל דקמ"ל דבשואל בהם ולא השיבו לו, אין כאן לאו. מיהו אשכחתא שובא בלשון חז"ל, שאמרו נשאל במקום שואל, כמו אין נשאלין בהם אלא למלך [פס"ח דיומא], וכ"כ אמרו ספק טומאה הבא כידי אדם נשאלין עליה [בהם ד"ה ב'], ואשכחתא נמי איפכא שהשתמשו מלת השואל תחת הנשאל, כמו שאולן ליכמתו, שהכוונה שנאלן מיכמתו, והיינו אלא מוגלת, ועי' מ"ש [יבמות פי"ב סי' י"ד]: עב) חייב סקילה כשהתרו בו: עג) בלא ההרלה: עד) בלא מז' שמות שאינן נמחקים: עה) אפילו רק ברחוס וחנון וכדומה או בשם לע"ז: עו) [עי' שבועות

ומאי נשמר נדר דסנהדרין (ס"ק ע"ב) ד"ה כלכנים: תו"ם הר"ה והנשאל בהם וכו' והכוונה על השואל וע"ע ולאיתי בדוקת מיש כתב בהר"ל והנשאל בהם שבא ושואל בהם ולבון נשאל כמו נשאל ונשאל דוד מעמדי עד בית לחם (שמואל ב' כ') ע' יסל"מ: בסד"ה באזהרה כתב הר"ב כו' הכ"מ כ' שכן הוא בת"כ פרשת קדושים וחפשתי ולא מצאתי. בת"כ שלפני מד"ז הפי"ט היה חסר. אבל בת"כ שלפנינו דפוס דעסוי שנת תק"כ עם פי' קיבון מהרן פי' קדושים רים פי' ו' תמצא נדפס מה שהיה חסר מלגנים ומתבאר הכי להדיא וכן הכיולו לשון הת"כ בספר החיוך מצוה רלט: ח חוי"ם ד"ח בדבר שחייבין על זדונו כרת פי' מכלל דאיכא מידי כו' הקוטיא ותיכולא מיהא בסוגיא ס"ו ע"א ולן בכתב קרא ע"ב ודע דהתם מייתי המשנה: שבא בזה"ל המחלל אם הנכת בדבר שחייבין על שגגתו חטאת ועל זדונו סקילה. ועיין יסל"מ:

תוספות רע"ק

ן [אות יט] תוי"ט ד"ח באזהרה. וחפשתי ולא מצאתי כן הוא בת"כ פרשת קדושים פרשה יו"ד: ח [אות כ] תוי"ט ד"ה וחכמים פוטרים בו' רבי מנחם ב"ר יוסי היא קשה לי אפאי לא קאמר דרבנן דר"מ היא דסברי בתתני' סב"ד דשבועות דמקלל השם אינו חייב בכנוי ומכ"ש במקלל אביו ואמו. ובפרש דבסתני' שם דתני תרוויהו בדברישא קתני המקלל בכולן חייב דברי ר"מ וחכמים פוטרים. המקלל אביו ואמו בכולן חייב דברי ר"מ וחכמים פוטרים. א"כ ודאי י"ל דהני חכמים דסיפא הם חכמים דפליגי ברישא במקלל השם וילפינן במקלל אביו בק"ו ממקלל השם. ולתוס' בסוגיא ד"ח גמר קודש דכתבו ראין ללמוד אזהרה במקלל השם מנשיא וחרש דאיכא לסיפרך דמה לבשר ודם

שדואנים

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

ט עד שתהא נערה. ולא קטנה פחותה מבת י"ב שנה ויום אחד. ולא בוגרת שעברו עליה י"ב שנה ושתה חדשים ויום אחד: בתולה. ולא בעולה. ואם נבעלה שלא כדרכה עדיין בתולה היא. ואפילו באו עליה עשרה בני אדם כולם שלא כדרכה כולם בסקילה: מאורסה. ולא נשואה: והיא בבית אביה. שאם מסר האב לשלוחי הבעל הבא עליה אח"כ אינו בסקילה אלא בחנק: **י** זה הדיוט") המסית. דוקא הדיוט שהמסית שגבית המסית מיתתו בחנק. והמסית את ההדיוט. אלא דוקא שלא מצינו חילוק בין מסית את ההדיוט למסית את הגביה אלא למעוטי מסית את הרבים. כגון מדיחי עיר מישראל שמיתתן בחנק: מבמינין. לשון מארב: חייב עד שתהא נערה (עח) מאורסה (עט). והיא בבית אביה (פ). באו עליה שנים. הראשון בסקילה. והשני בחנק (פא): **י** המסית. זה הדיוט (פב). המסית את ההדיוט (פג). אמר לו יש יראה במקום פלוני. כך אוכלת. כך שותה. כך מטיבה. כך מריעה (פד). כל חייבי מיתות שבתורה אין מבמינין עליהם (פו) חוץ (פז) מזו (פח). אמר לשנים (פט). והן

ט הבא על נערה המאורסה. אינו

*) כ"ה בר"ב ד"ר ובד"פ וד"ק שהסית.

אלא בוגרת. גמרא. וע"ם בפ"ג דכתובות מ"ח בפירוש הר"ב בתנאי דשתי שערות: בתולה. כתב הר"ב ולא בעולה. ואם נבעלה שלא כדרכה וכו' כולם בסקילה. דממשכבי אשה אתרבו שלא כדרכה לכל שעריות ב[ריש] פ"ו דיבמות [*והא דכולם בסקילה לאו כ"ע היא כמ"ם לקמן בד"ה באו וכו']: והיא בבית אביה. בפרשת מוליא שם רע כתיב (דברים כ"ב) לזנות בית אביה. והתם נמי סקילה כתיבא. רש"י: באו עליה שנים הראשון בסקילה וכו'. כשבא עליה הראשון בדרכה. הרמב"ם. וקשיא לי מאי קמ"ל שמיעא. בתולה תנן ורש"י פירש באו עליה שנים ועדיין היא בתולה כגון שבאו עליה שלא כדרכה. הראשון בסקילה. דמשכבי אשה כתיב (ויקרא י"ח). והשני בחנק דבעולה היא. והא סתמא רבי היא דאמר שלא כדרכה נפקא ליה מכלל בתולה. מדכתיב (דברים כ"ב) ומת האיש אשר שכב עמה לבדו. למעוטי כה"ג. דאע"ג דקיימא ביה בתולה. אין בסקילה אלא אחד מהם אותו שכב עמה לבדו דהיינו ראשון שביאתו היתה יחידית: **י** זה הדיוט שהמסית. כתב הר"ב דוקא הדיוט שהמסית שגבית המסית מיתתו בחנק. דמיתה כתיבא ביה. וכל מיתה האמורה בתורה סתם. אינה אלא חנק [כמ"ם ברים פירקין] גמרא פ"י ד' פ"ט. ועיין מ"ם בסוף מתניתין: המסית את ההדיוט. כתב הר"ב למעוטי מסית את הרבים וכו' שמיתתו בחנק דגמרינן הדחה הדחה מנביא. ולא גמרינן הדחה הדחה ממסית [כדכתבינן במתניתין ד'] דדנין מסית רבים ממסית רבים. ואין דנין מסית רבים ממסית יחיד. וכ"ת דנין הדיוט מהדיוט ואין דנין הדיוט מנביא. כיון שהדיח אין לך הדיוט גדול מזה. גמרא שם: אין מבמינין חוץ מזו. כלומר שכל חייבי מיתות לריכין התראה. רש"י: מבמינין. כתב הר"ב לשון מארב דמתרגמינן וארב לו. וכמן ליה. רש"י: חוץ מזו. כלומר חוץ ממיתה זו שדין המומת בה להכמין לו והרמב"ם העתיק בפ"ה מהלכות עבודה כוכבים חוץ מזה: [*אמר לשנים. יחד הן עלמם נעשו עדים. ואין לריך להתרות בו כשאר חייבי מיתות אלא מביאים אותו

לכ"ד

ובתוספות דשבועות [דף ל"ו] בנקבו שם יומת מה ת"ל. תימה הא אלטריך לכדדרשינן דאיש חייב עד שיברך שם בשם. ע"כ. גרלה מדעתם דש"ל נמי דלענין הדין הלכה כשתיהן דמברך השם אינו חייב עד שינקוב השם בשם. ולענין מקלל אביו נמי אינו חייב אלא המקלל בשם. אלא שיש להם תימה מנלן לדרוש תרוייהו מחד קרא. אך אין להמיה ההלכות אע"פ שיש כאן תימה. ומ"מ תימה יש: **ט** עד שתהא נערה. כתב הר"ב ולא קטנה זו דברי ר"מ. דאמר בכתובות [ריש] פ"ג קטנה אין לה קנס דנערה דוקא ולא קטנה. הלכך גבי נערה המאורסה אין קטנה במכמע. אבל חכמים שנחלקו עליו. ואמרו יש קנס במקום מכר כמ"ש הר"ב שם. חלוקין עליו אף כאן. ואומרין אף קטנה במכמע ולא מיעט הכתוב אלא כוגרת. גמרא. וע"ם בפ"ג דכתובות מ"ח בפירוש הר"ב בתנאי דשתי שערות: בתולה. כתב הר"ב ולא בעולה. ואם נבעלה שלא כדרכה וכו' כולם בסקילה. דממשכבי אשה אתרבו שלא כדרכה לכל שעריות ב[ריש] פ"ו דיבמות [*והא דכולם בסקילה לאו כ"ע היא כמ"ם לקמן בד"ה באו וכו']: והיא בבית אביה. בפרשת מוליא שם רע כתיב (דברים כ"ב) לזנות בית אביה. והתם נמי סקילה כתיבא. רש"י: באו עליה שנים הראשון בסקילה וכו'. כשבא עליה הראשון בדרכה. הרמב"ם. וקשיא לי מאי קמ"ל שמיעא. בתולה תנן ורש"י פירש באו עליה שנים ועדיין היא בתולה כגון שבאו עליה שלא כדרכה. הראשון בסקילה. דמשכבי אשה כתיב (ויקרא י"ח). והשני בחנק דבעולה היא. והא סתמא רבי היא דאמר שלא כדרכה נפקא ליה מכלל בתולה. מדכתיב (דברים כ"ב) ומת האיש אשר שכב עמה לבדו. למעוטי כה"ג. דאע"ג דקיימא ביה בתולה. אין בסקילה אלא אחד מהם אותו שכב עמה לבדו דהיינו ראשון שביאתו היתה יחידית: **י** זה הדיוט שהמסית. כתב הר"ב דוקא הדיוט שהמסית שגבית המסית מיתתו בחנק. דמיתה כתיבא ביה. וכל מיתה האמורה בתורה סתם. אינה אלא חנק [כמ"ם ברים פירקין] גמרא פ"י ד' פ"ט. ועיין מ"ם בסוף מתניתין: המסית את ההדיוט. כתב הר"ב למעוטי מסית את הרבים וכו' שמיתתו בחנק דגמרינן הדחה הדחה מנביא. ולא גמרינן הדחה הדחה ממסית [כדכתבינן במתניתין ד'] דדנין מסית רבים ממסית רבים. ואין דנין מסית רבים ממסית יחיד. וכ"ת דנין הדיוט מהדיוט ואין דנין הדיוט מנביא. כיון שהדיח אין לך הדיוט גדול מזה. גמרא שם: אין מבמינין חוץ מזו. כלומר שכל חייבי מיתות לריכין התראה. רש"י: מבמינין. כתב הר"ב לשון מארב דמתרגמינן וארב לו. וכמן ליה. רש"י: חוץ מזו. כלומר חוץ ממיתה זו שדין המומת בה להכמין לו והרמב"ם העתיק בפ"ה מהלכות עבודה כוכבים חוץ מזה: [*אמר לשנים. יחד הן עלמם נעשו עדים. ואין לריך להתרות בו כשאר חייבי מיתות אלא מביאים אותו

לכ"ד

יכין — תפארת ישראל — בועז

שבועות פ"ד מי"ג]: עז) כר"מ אחיא, אבל לרבנן אפילו קטנה, דהיינו עד שתביא בת י"ב שנה ויום א' והביא אח"כ ב' שערות, ומאז נקראת נערה ו' חדשים, ומאז ולהלן נקראת בוגרת, ואז לכ"ע דינה רק בחנק: עח) ולא בעולה: עט) ולא נשואה: פ) שעודה ברשותו, לאפוקי מסרה האב לשלוחי הבעל, וכ"ם במסרה האב להבעל להוליכה לביתו, ונבעלה לזה שאינה נסקלת רק דינה בחנק: פא) אף שעדיין היא בתולה, כגון שבא עליה הראשון שלא כדרכה: פב) (ד) בלשון יון נקרא אדם המוני, שפל אנשים [אידיאט] ור"ל המסית שזכרנו לעיל [מ"ד] שדינו בסקילה, כולל ב' אופנים, א' שהמסית בעצמו אפילו היה נביא, נחשב כהדיוט ושוטה, ומקילין בחייו להמיתו בהכמנה ובלי התראה: פג) ר"ל ועוד נכלל בדין מסית הכ"ל, שהמושפת נמי דינו כהדיוט לקבל בחייו, דהיינו דאף דכל האומר לעבוד ע"ז, כל שלא עבד עדיין פטור [כלעיל ד"ם מ'], אבל במוסת מפי אחרים, כל שהסיב להמסית לעבוד, חייב סקילה. והשתא מפרש הגא ב' הבבות, לענין מה מסית ומוסת דינן כהדיוטים: פד) בכל הנך ליתנא אינו חייב עדיין, עד שיסיתו לעבוד ע"ז ממש, רק תנא אורחא דמלתא נקט, שכך דרך המסית, מתחיל לשבח ע"ז לפני המוסת וקמ"ל תנא דמאחר דמקילין בחייו ומעבריתין ומכמינין עליו לבערו מהעולם, וא"כ אם יגיע המוסת להמסית לגמור פתויו לך עבוד ע"ז, מה תועיל ההכמנה שאח"כ, כשיאמר לו אח"כ אמור לי מה וכו', הרי יגיעם המסית כשיראה שרוצה הלה שיכשל דבריו, ירגיש שהכמין לו. ובפרע כשיסיב לו המוסת אח"כ אחיך נכיח אלהיהו שבשמים וכו', ולפי יגיעם המסית שלבו בל עמו, ויסתוק, וא"כ יהיה פטור. להכי נמד התנא אין יגיעם עליו, דתיכף כשיתחיל המסית לשבח הע"ז, לא יניחו לגמור דבריו, ויראה להכמין עליו [ולכאה לעיל (ד"ם מ') דמוסת מפי אחרים אינו חייב בתמר לעבוד, רק בסקילה המסית לע"ז תחלה, תתיישב שמעה יותר על נכון, דמדלגה תנא למנקט נמי מיוכא דמוסת בסיפא, להכי נקט נמי קלוסים דמסית תחלה]: פה) לשון מארב עמון: פו) ר"ל אין מסתירין עדיו במארב, דהדרבא אולי יירא מלחטוא בפרהסיא: פו) דהיינו אם וכו': פח) ר"ל אם לשנים

[סדר נזיקין ח"א] **למד** שהיו

ט הבא על נערה המאורסה. פ"ו ע"ב כתוספות מ"ע ע"ל ירושלמי כתוב ה"ג ב"ע מי ' ע"ב מה"מ מ"ס מ"ר ביאה מ"ל סמ"ב לאון ל"ז: באו עליה שנים. ירושלמי שם ס"ו קטנים פ"ח כ"ח ב: ו' הטוסית. פ"ז ע"ח ירושלמי יבמות פס"ו ה"ו מ"ו פ"ב מ"ב ע"ח ה"ח סמ"ב לאון כ"ח: כל הייבי מיתות. מ"ו פ"ב ס"ב ומ"ח פס' כנסלרין כ"ב: והן עדיו. מ"ו פ"ה מ"ג מ"ז ה"ב:

שנויי נוסחאות

ט נערה המאורסה בד"ב הנערה מאורסה: בכ"ק ובמכ"ב נערה מאורסה. (והיא בבית אביה בכ"ק וכ. בכ"ב ליתא). **י** זה הדיוט במכ"ב ל' זה ההדיוט. המסית את ההדיוט בכ"ק ובמכ"ב ובכ"ב ל' והמסית..אמר (לו) בד"ב ובכ"ק ובמכ"ב ובמכ"ב ליתא. והן עדיו. במכ"ב חן...; בכ"ל קל והן עדים.

תוספות חדשים

ט בתו"ט ד"ה עד שהתא כו' ולא נ"ע הכתוב אלא בוגרת. ומתניתין דהכן נערה ליכא לאומר דלמעוטי בוגרת אתיא ואתיא כרבנן דס"ל אליל אינו חייב אלא נערה כו' אלא עד שהתא(גמרא).

תוספות רע"ק

שדואגים ומתביישים בכך. א"כ ה"נ י"ל דשמא מקלל אביו חמור דמתבייש. אבל הסמ"נ בלאוין אות מ' כתב לתרץ הא דנסתפק משה רבינו במברך השם ולא לאמר בק"ו מקלל אביו דדלמא כיון דחמיר לא סני ליה בבפרה. הרי דלא ס"ל סברת תוס' הנ"ל וא"כ יקשה בנ"ל די"ל דשמא דחכמים דפוטרים בכיונים דילפי מקלל אביו בק"ו ממקלל השם רבוה ל"ש לומר דדלמא מברך השם פטור כיון דחמור לא סני ליה בבפרה דהא אפילו בשם הטיוחד סני ליה בבפרה וא"כ הא דכינו' פטור לא מה"מ הוא ושפיר

חזי ק"ו וצ"ע:

לקוטים

פרק ז ו' במשנה זה הדיוט המסית את ההדיוט. פי' הרע"ב דוקא הדיוט דאינו נביא המסית בחנק והמסית את ההדיוט למעוטי שהסיה עיר הנדחת שמיתתו בחנק ע"כ ונקט דהא בגמרא פריך עלה מסית את ההדיוט הא

*) עי' תוספתא ס"פ יו"ד תניא כמה דברים שמקילין בד"ל אלו כמו בג"מ דתני לעיל פ"ד מ"ה (אבבת מיתן).

(ד) אמרה נקי, אני ברים קלה ודקה, לשופט ה' פה אני עומד ומחכה, כי מצנה ' היא משנה חמורה. ורבותינו המפרשים ס"ע, שמנו הדל מפי עוללים ויונקים העטופים בדעב לידע ולהבין דברי המצנה הקדושה של תורין, דהרבה ים לדקדק בהן, (א) במה שפירש הר"ב דלהכי נקטה מתני' זה הדיוט המסית, למעוטי נביא המסית, וסמסית להדיוט דנקט, היינו למעוטי מסית לרבים, וב' המעטין דינן בחנק, וזה תמוה, דהיינו לס"ל דס"ם, אבל במסקנא מוקמינן כולה כרבנן דאין מילוק. וכפי הנראה הר"ב העתיק וסמך עצמו על רש"י שפירש כן במשנה, אבל הרי ידענו שכן דרך רבינו לפרש המתני' כס"ד דס"ם, כדי שיהא שייך אח"כ על זה הסקלא ומריא דס"ם, אבל אין בפירוש המשניות צריך לן דרך סלולה, מרוקד ב"ג נפה במסקנא כלולה. (ב) הא דקאמר תנא האומר יש יראה במקום פלוני וכו', הוא פסוקא יתמא דלא אסמעינן תנא דינו במה. ואם ר"ל דוהו מסית, אין זה אמת, רק דהאומר כך זהו מנדף [כרמב"ם ע"ז פ"ב ה"ו], ואינו נקרא מסית רק שיסתהו בפירוש לך עבוד ע"ז [ועי' רכ"מ בע"ז פ"ה ה"ב]. (ג) ומה הפסיק התנא בין דברי המסית, עם דיני הכמנה בתמלא, ונמה זאת. דקאמר

ט הבא על נערה המאורסה. אינו חייב עד שתהא נערה (עח) בתולה (עט). והיא בבית אביה (פ). באו עליה שנים. הראשון בסקילה. והשני בחנק (פא): **י** המסית. זה הדיוט (פב). המסית את ההדיוט (פג). אמר לו יש יראה במקום פלוני. כך אוכלת. כך שותה. כך מטיבה. כך מריעה (פד). כל חייבי מיתות שבתורה אין מבמינין עליהם (פו) חוץ (פז) מזו (פח). אמר לשנים (פט). והן

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

לב"ד כדכתיב (שם י"ז) לא תחמול ולא תכסה עליו. רש"י]: הוא אומר וכו'. הגיסת צריך להשיבו יש לי חברים וכו'. רש"י: [*מכמינין לו עדים. ולא סני בחד ואותו שאומר לו. כיון שמקילין בהכמנה. מה שא"כ בשאר מיתות ב"ד. ומטוס סבי נמי ביחיד ג"ל לו היאך נגיח וכו'] : האומר לעבוד וכו'. כתב הר"ב הוי מסית וחייב וכ"פ הרמב"ם דבלשון שאומר המסית היא מתניתין. וכ"כ בתבורו רים פ"ה מהלכות עכו"ם. וכתב עליו הכ"מ וז"ל. וא"ת היכי קאמר שלשון שאומר המסית הוא לעבוד שאינו אומר *) [אלהי] תעבוד לו נעבוד. וכ"ל שאומר לעבוד אלי בתחלה ואתה אחרי. ע"כ. אבל בגמרא דף ס"א רמינן לה אמתניתין ו' דתנן העובד ע"ז עובד אין אומר לא. והיינו הכא באומר בלבד מחייב ליה דשמעינן מינה דמשמע לה לגמרא דמתניתין בגיסת האומר מיירי. והיינו דתנן לעבוד. וכלומר שנתרצה לו קמ"ל דבהכי נתחייב אף הגיסת ואפילו לא עבד. ולענין רומיא דמתניתין כמה שנוי משמינן. רבה משני דלעיל באומר אינו מקבלו עלי אלא בעבודה. ורב יוסף משני כדבמינן לכהוב לקמן.

ר"ע מברטנורה

עדיו שם). מביאין אותו לבית דין וסוקלין אותו צ). אמר לאחד. הוא אומר יש לי חברים רוצים בכך צא). אם היה צב) ערום ואינו יכול לדבר בפניהם צג). מכמינין לו עדים צד) אחורי הגדר. והוא אומר לו אמור מה שאמרת לי ביחוד צה). והלה אומר לו. והוא אומר לו היאך נניח את אלהינו שבשמים ונלך ונעבוד עצים ואבנים. אם חוזר בו הרי זה מוטב צו). ואם אמר כך היא חובתנו. וכך יפה לנו. העומדין מאחורי הגדר מביאין אותו לבית דין וסוקלין אותו. האומר אעבוד צז). אלך ואעבוד צח). נלך ונעבוד צט). אזבח אלך ואזבח. נלך ונזבח. אקטיר. אלך ואקטיר.

המדיח

ואבוי משני כאן בגיסת מעצמו ולריך שיעבוד. כאן בגיסת מאחרים דכתיב לא תאבה. הא אבה וכו'. ורבא אמר תרוייהו בגיסת מאחרים. הא דא"ל כך מריעה ומטיבה וכו' דגריר בתריה וקרינן ביה הא אבה וכו'. ורב אמי אמר הך דהכא בישראל מומר. ורבינא אמר לא זו אף זו קתני. ורליתי בתבורו של הרמב"ם שהוא תופס שיטת רב יוסף דמשני כאן ביחיד בגיסת דלא ממליך. וטעי בתריה וקרינן ביה לא תאבה לו ולא תשמע אליו. הא אבה ושמע חייב. ולעיל ברבים הגיסתים דמימלכים ולא טעו בתריה אפילו כי נתרצו הלכך לא קרינא ביה אבה ושמע. שהרי כתב ברים פרק ד' מהלכות עכו"ם מדיחי עיר משראל וכו'. אע"פ בלא עבדו ע"ז [דאם לא כן תיפוק ליה דחייבים מטעם שעבדו] אלא הדיחו את יושבי עירם עד שעבדו אותה. וברים פ"ה כתב המסית אחד משראל וכו' אע"פ שלא עבד העבד המסית ולא המוסת עבודת כוכבים אלא מפני שהורהו לעבוד ע"כ. ותמיהני דהא אביי אותיבים לרב יוסף מברייתא דרייק מינה לא שני בין מסת לגיסת ביחיד להך מלתא. ולא שני לה רב יוסף כלל. ול"ע שהכ"מ לא העיר בזה: אלך ואעבוד. שמתוסר הליכה אע"ג דאיכא למימר אדסבי הדר ביה. רש"י בגמרא דף ס"א: נלך ונעבוד. אע"פ שכלל עצמו עם אחרים לא אזלי ואיהו נמי לא ליזל. רש"י

*) כתו"ס ד"ל (פרלג וקרלקא) אלא ותכונה שדבור המסית צריך להיות העבוד לו נעבוד ולא לעבוד. וכפי הראוי היה לפניו כן בהכ"מ אבל בהכ"מ שלפנינו הוא כלפנינו „אלהי".

מכמינן לו עדים. מיי' שם פ"ג: האומר אעבוד כו'. כ"ל בפ"ח מיי' שם הל"ג:

שנויי נוסחאות

מביאין אותו כו' במסנ"כ ומביאין . . ; בכי"מ והן מביאין . . ; בכי"פ ליתא המ"ל מביאין אותו לב"ד וסוקלין אותו. אמר לאחד הוא אומר. בד"ל וכי"ק ומסנ"ל . . והוא אומר לו וכ"ל והוא גם בכי"ם ולאו בכו'. היה ערום. בכי"מ יהיה . ואינו (יכול) לדבר. בכי"מ אין..; בד"ל וכי"ק אינו..; במסנ"ל ואינו מדבר וליתא; בכי"פ וקי' . . רוצה לדבר. מכמינין (לו עדים) אחורי. בכי"מ אלא מכמינין . . וכ"ל בד"ל וכי"ק (ונכם לאחורי וליתא וכ"ל לאחורי גם במסנ"ל וליתא). אומר (לו) . בכי"ק ליתא. אמור. בכי"מ אמור לו. (ר")ביחוד. במסנ"ל ליתא. (והלה אומר לו) והוא אומר לו היאך . בכי"פ ליתא; בד"ל והוא אומר והלה אומר היאך וכ"ל בכי"ק ובמסנ"ל (ונכם.. והלה אומר לו). ונעבוד עצים . בכי"קי' ונעבוד אלהים אחרים עצים . אם חוזר . בד"ל ובכי"ק ובמסנ"ל אם חזר . (הר"ן) מוסב. בד"ל וכי"ק ובכי"מ ובמסנ"ל ליתא . וכך יפה לנו . במסנ"ל כך..; במסנ"ל וכך הוא ..; בד"ל ובכי"מ וכן יפה לנו . מאחורי . בכי"קי' אחורי . אזבח . בכי"מ ובכי"פ וקי' האומר אזבח . אקטיר. ואקטיר . ונקטיר. בכי"ק אקטר.. כולן בלא יודין .

לקוטים

הא מסית דכיון בנגד מני ר' שמעון היא אינא מיפא המדיח האומר לך ונעבוד עבודה זרה ומפ"ש שם במדיח עיר הנדחת דאתי כרבנן ומתרץ רב פפא כי קתני הגיסת את הבדיוט למעוטי עיר הנדחת ובכיפא לך ונעבוד ע"ז מדיחי עיר הנדחת שהוא בסקילה וקשה קושית הגמרא שבותר את עצמו וכיותר קשה לי על הפי"ם שכתב בד"ה המדיח דריפא לי שמעון וסיפא רבנן וזה אינו רק לפ"ד דהמקבן. הגל בלאמת מתרץ רב פפא והמעיין בפירוש המשניות להרמב"ם דמפרש הא דקתני בריפא הגיסת את הבדיוט דלא אתי למעוטי מסית דרבים שיהא בחבר רק

יכין תפארת ישראל בועז

שהיו ביחיד, אמר שיעבדו ע"ז, מ"ל להכמין [ועי' לח"מ פ"ה מע"ז, ודו"ק]: פט) ר"ל אם הן עדים הרלוויין להעיד, שאינן קרובים או פסולין, וי"ג הן עדיו, ור"ל לא כבסיפא שאין המוסת מלטרף, כסי' ל"ד, התם מדאינן ביחיד, משא"כ הכא המוסתין יהיו עדיו: צא) מיהו שיטת שלריכים לומר לו היאך נניח אלהינו וכו' וכמפורש בסיפא אלא דלא נחית הגמ' בהאמת לפרש, רק שהמוסתין רשאין להעיד ולא מחשבו נוגעים, לא כבסיפא שאין המוסת מלטרף: צא) לעבוד ע"ז, וזה אומר כדי שלא יתבושש אחיך לומר כן בפני העדים ביזמין המוסת: צב) המסית: צג) מדירא שיעידו עליו אח"כ בב"ד: צד) ולא שני בחד שילטרף עם המוסת. דכיון שמקילין בהכמנה החמירו שיהיו ב' עדיו ביחיד: צה) ר"ל אמור לי עתה בבירור מה שאמרת שעם ג' בקושר דברים [ביחוד לשון בירור הוא כלשון חז"ל, כמו וידעו ביחוד ששם אמון גמו [יומא ל"ד א'], וכ"כ שאלתי את רבי ביחוד [פסחים דל"ז א'], או ר"ל אין אים אהבו, ונלא לי כל לבך אל מה נתכוונת בתלה בבקלסת הע"ז: צו) ואפילו רק שתבך על שאלה זה, פטור: צז) הסתא מפרש הגמ' אידך בבא, שאין המוסת דינו כהדיוט ומקלינן בחייו דאם כשהסיתו הלה „לעבוד" חייב סקילה כהמסית, אף שלא עבד עדיין. ודוקא שאמר „לעבוד בדבר שעבודתה בכך: צח) אז לא עבד עדיין, וקמ"ל דלא ניחא לוי בשעת הליכה יחזור בו: צט) ולא אמרי' מדהלה עצמו באחרים, י"ל דאם לא ילכו הם גם הוא לא ילך, ואין הדבר מוחלט עוד

(ד) דקאמר שאומר לעבוד, אלך ואעבוד וכו' זהו מסית. והרי אין הדבר כן, דבאמר כן אינו מסית, עד שיסתהו לאחר לע"ז. וכבר נתקשה בזה רש"מ (שם), והוצרך להלחק דה"ק המסית, לעבוד ואח"כ תעבוד גם אתה, ואתר מ"כ זה דוחק, דאיך נקט התנא מלת לעבוד שא"ל כלל, ועיקר הסתתה דהיינו ואחר כך תעבוד, הסר מהספר. (ה) דנקט תנא תרתי לעבוד, אלך ואעבוד, הנה אלה לכאורה דברי מותר, דשייכן עניין א', ומה חילוק יש ביניהן. ובצערי שוטטתי לארבע פינות, וארא כי רבותינו חמקו עברו, והמיתוי כתולעה ערומה בעמק, וכבני עורב אשר יקראו על קן רעותה, למען יתאמצו בעצמן בקטנותן היתומים בחיי האב לבקש בעצמן אוכל למו. לכן אנ לא ליה ולא עיניו מיחלות, ואפרשה כפי אל ה', והנה נפתחו השמים וארא מראת אלהים, ויה"ל דתימא מלתא דתתקבל לשיעא ולתתא כפי שהורוני משמים. ונקדים רק עוד תמיה א', דרש"י כתב בגמרא במסקנא דרבינא תירץ סיפא דמתני', ורב פפא תירץ הרישא. ולאמר מי יגלה עפר מעיני רבינו מאור עינינו רש"י זצוק"ל, הדרי תלמידי תלמידיו אומרים דזה אחמ"כ לוחק, דא"כ הו"ל לבעל הש"ם למנקטינהו איפכא. מימרא דר"פ דקאי ארישא, קודם מימרא דרבינא דקאי אסיפא. ובקונר הסקפתינו לא מצינו במהירות בת בוקתא בש"ם לפרש תחלה הסיפא ואח"כ הרישא. ולולא מסתאפינא היה מ"ל, דלרב פפא לא לרבינו הו לתרוצא דרבינא, דס"ל לר"פ דכמו דהדיוט המסית בריש מקלינן בחייו בהכמנה, וכמו שפירש רש"י, כ"כ במסית להדיוט בסיפא מקלינן נמי בחייו, דאף דכל האומר אלך ואעבוד ע"ז, פטור, דדוקא עובד חייב ולא האומר [בסנהדרין פ"א א'], אפ"ה זה רק באינו מסית. אבל במסית לאחר, מקלינן בחייו, דמיד שאמר המוסת אעבוד, חייב, והא דלא נקט כן ר"פ בפירוש בדבריו. ה"ש, מדאינו צריך לכך, דבשלמא במסית צריך היה ר"פ לפרש לענין מה יהיה דינו בהדיוט ר"ל שנקל בחייו, דהיינו שלא יעשה התראה לאינו מפורש במתני' כן, דאף דמפרש במתני' הכמנה, מאן יימר דא"ל התראה, דלמא באמת צריך התראה ממוסת [כמבות פ"א מ"ט], ואף שלא מזכר במשנה, מה בכך, וכי בכל דוכתא דתני דחייב מיתה, תני נבוה דצריך התראה, דדבר זה פשיעא ומשנה שא"ל היא, דולאי כל חייב מיתה צריך התראה, וה"ל הכי, לפיכך צריך דא"ל דא"ל התראה. אבל לענין מה שמקלינן בחיי המוסת א"ל ר"פ לפרש, דהרי מפורש במתני' בסיפא מבואר, דכשאומר אלך ואעבוד חייב, ואפשר עוד דתרוצא דרב פפא דהקולא היא בהכמנה ובלי התראה, אתרוייהו קאי. דמסית ומוסת שניהן א"ל התראה. ועתה נבוה לפרש המשנה בש"ד:

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org

סס: המדיח זה האומר נלך ונעבוד ע"ז. פירש הר"ב מדיח את הרבים גמרא. וטעמא דבסקילה דגמרינן סדחה הדחה ממסית. גמרא דף פ"ט. ואל תקשה דלגמר מגביה. דהך סיפא כרבנן דסברא להו דגביה נמי בסקילה. ורישא שכתבתי בה דגביה בחנק כר"ש היא כדאמרינן בגמ' דהכא: **יא** ולא האוחז את העינים. רבי עקיבא אומר וכו'. לכאורה נראה דר' עקיבא לחפלוגי אתא ואיכא למימר דלתנא קמא אוחז העינים ממעיט מסקילה. ולא ממלקות. דחייב מטוס לא תעוגנו. וכדאשכחן

ר"ע מברטנורה

המדיח. ואם מדיח את הרבים הוא היו חייב עד שיאמר בלשון רבים נלך ונעבוד: **יא** העושה מעשה. ממש בסקילה: ולא האוחז את העינים. מראה לבריות כאילו עושה. ואינו עושה כלום: שנים לוקטים קשואים. במכשפות בפניהו אחד מהן ליקט וחייב מיתה. וחבירו ליקט ופטור מן המיתה. כילד. העושה מעשה שלקט ממש בכשפים חייב. והאוחז את העינים. הראיה לו כאילו נתקבצו כולן למקום אחד והקשואים לא זזו ממקומן פטור מן המיתה:

נלך ונקטיר. אנסך. אלך ואנסך. נלך ונגסך. אשתחוה. אלך ואשתחוה. נלך ונשתחוה. המדיח זה האומר נלך ונעבוד ע"ז ק): **יא** המכשף העושה מעשה קא) חייב. ולא האוחז את העינים קב). רבי עקיבא אומר משום רבי יהושע שנים לוקטין קישואין קג). אחד לוקט פטור. ואחד לוקט חייב קד). העושה קה) מעשה קו) חייב. האוחז את העינים קו) פטור קח):

אסור. כגון פטורי שבת וחייב מלקות. ע"כ. ולא מלקות ממש אלא כעין מלקות. כלומר מכת מרדות. וסרי פטורי שבת כך הם וכמו שכתבתי כבר בזה ברישא מסכת שבת בס"ד. אלא דבגמרא [דף ס"ז ע"ב] אמר אביי הלכות כשפים כהלכות שבת. יש מהן בסקילה. ויש מהן פטור אבל אסור וכו' העושה מעשה בסקילה. האוחז את העינים פטור אבל אסור. שמעינן מינה דאליביה דר' [עקיבא] קאמר למלתיה הלכך מסתבר למימר דסברא ליה דלא פליג ר"ע דאי איתא דסברא ליה דפליג. אלא שהלכה כמותו. סבי הוה ליה למימר הלכה כר"ע. הלכך הלכות כשפים וכו'. ואף הרמב"ם על כרחנו ס"ל דלא פליג. דאי ס"ל דפליג. ובהא פליגי דלת"ק חייב מלקות מלא תעוגנו ולר"ע פטור. היאך מזכי שברא אבי הרי ופסק דחייב מלקות כרבנן ושהוא פטור כר"ע אבל כי נימא דר"ע לא פליג אלא חכמים דמתניתין ור"ע כ"ע ס"ל דפטור אבל אסור הא דכתב בהעתקת הברייתא דחייב מלקות. איכא לתרוצי כמ"ש הכ"מ *) [בשם הר"ר יהושע מבני בניו של הרמב"ם] דמשנתינו בדאתרי ביה משום מכשף והעתקתו הברייתא בדאתרי ביה משום לא תעוגנו אי נמי דאתרי גווני אהזית עינים הם. חד דמעשה תמהון וחייב. וחד דמכשף ופטור. והבדל זה לא ישיגנו אלא היודע בדברים הסס. ע"כ. הלכך איכא למימר דר"ע לא לאפלוגי אתא. וגם לת"ק פטור אבל אסור. ולישנא דר"ע אומר לא קשיא. דטובא איכא כותיה דלא פליג וכמ"ש בפ"ג [משנה ו'] ממסכת בכורים: ולא האוחז את העינים. כתב הר"ב מראה לבריות כאילו עושה. ואינו עושה כלום. וכן נשון רש"י. ולדברי הכ"מ שכתבתי דחייב מלקות משום לא תעוגנו. הקשה הוא ז"ל והא אלו שאין בו מעשה הוא ואין לוקין עליו כמ"ש הר"ב במשנה י"א פ"ז דסנהדרין ועיין [בהר"ב] ריש מסכת תמורה. ותירץ דאלו למימרא שלא עשה מעשה כלל דכל האוחז העינים הוא עושה מעשה כדי להאוז העינים. אלא הייט לומר שאותו מעשה שראה לבני אדם שעושה. לא עשאו באמת אלא שנדמה להם כך. ע"כ:

*) כתוי"ע ד"ר (פרקא וקרמקא) איתא זה קודם כאלו נמי ובד"מ הקדימוהו, וכ' התירוצים הם של הר"ר יהושע.

יכין תפארת ישראל יכין

עוד בלבבו: ק) בסשפים לרוב עיר לעבוד ע"ז, ויש בזה כמה דברים שאינו שוה בהן למסית ליחיד, ומפורשין לקמן [פ"י מ"ד]: קא) ר"ל חוקת בעושה מעשה בכח כשפים: קב) שבכח כשפים והשבעות כחות הטומאה מראה לבריות כאילו עושה מעשה חדש, אע"פ שבאמת לא עשה כלל, זהו פטור, אבל האוחז העינים אלא בפשוף מותר לכתחילה: קג) בכשפים: קד) ר"ל אפשר שלקטו שנים קשואין, אחד וכו'. ונקט לקיעת קשואין, משום דאיתא מעשה בכשוף למד ר"ע מר' יהושע, ובאותה שעה אמר לו זה הדין [עש"ם]: קה) כילד. העושה וכו': קו) שנלקטו באמת בכח כשפים:

קז) שנדמה להרואים כאילו נלקטו: קח) אבל אסור. ולת"ק נמי כן, רק ר"ע מפרש דברי ת"ק. דלא תימא דהאוחז העינים גם בלי כשוף לאסר, להכי קמ"ל שנים לוקטין קשואין וכו', ר"ל דשניהן שוין, שע"י כח שעשה זה עשה נ"כ זה, והיינו בכשפים, ואפ"ה פטור. א"נ סד"א דמעשה דרישא היינו מעשה כשפים *) ובהא קני אפילו לא עשה מעשה ממש בגוף שנתהווה, קמ"ל דאפילו לא הקטיר להשד רק שהשביעו נמצא שלא עשה מעשה בכשופו, רק שע"י כשופו היה נראה כמלקט המכשף קשואין שאין נדלים שם, הו"ל עשה מעשה וחייב:

*) ל"ל כגון שהקטיר לשד ובאה אבי אמי' לא עשה מעשה ממש בגוף שנתהווה רק שע"י כשופו הי' נראה כמלקט קשואין שאין נדלים שם הו"ל נמי עשה מעשה וחייב, קמ"ל דאינו חייב רק כשעשה מעשה בגוף שנתהווה, שנלקטו הקשואין באמת בכח כשפים ואפי' לא הקטיר להשד רק שהשביעו ונמצא שלא עשה מעשה בכשופו נמי חייב (מהר"מ רלבינאוויץ מלוסאלוע).

דלא שאני בין יחיד המיסת לרבים המיסתים ולא שני רב יוסף כלל. ולרוך עיון שהכשף מבנה לא העיר בזה ע"ל ואני תמה על תמיהתו דהא באמת הרמב"ם פוסק כאביי ולא מחלק בין מיסת ליחיד למיסת דרבים רק במסית הוא דמחלק דהמסית לרבים אינו חייב עד שיעבדו אבל המסית ליחיד חייב המסית אף שלא עבד המיסת. אבל במיסתין אין חילוק וזה ממש כאביי דאמר מי שאני בין מיסת ליחיד למיסת דרבים. והוא פשוט. (מגמת חכמים): **יא** תו"ם ד"ה ולא וכו' וגם סברא זו וכו' כתב הכ"ד הימא לי עליו דיון דמלא כ' הסברות נמצור של הרמב"ם ז"ל היכי אמיק דעתיה אפילו לכאורה בעלמא דפליגי ואין יתכן דת"ק ס"ל דחייב מלקות ור"ע ס"ל דפטור ויפסוק הרמב"ם כדברי שניהם וכו' ע"כ ולק"מ דלא לפרמב"ם כתב כן הרי"ט דס"ל דפליגי עד דהיקשה דת"ל איך ששק כדברוייהו דאדרבא כבר כתב לקמן דלהרמב"ם ע"כ ס"ל דלא פליגי דאל"כ היכי מזכי שבתא ופו' ושבתא לא קאמר אלא דלכאורה מלשנא דמתניתין משמע דפליגי ולא אמר כדאשכחנו שברא זו להרמב"ם אלא למאן דעבד אבל לאן למימרא דסמכינ"ס ז"ל הכי ס"ל: (ס"ל).

ציונים

יא המכשף העושה מעשה. ס"ז ע"ל פ"ו ע"ל מה' ע"ז כפ"ג ממ"נ לאיון נ"ל:

שנויי נוסחאות

זה האומר. בכי"קוה הוא. **יא** העושה מעשה (חייב). בכי"ק והעושה. ולוחא; וכן ליתא בכי"מ וס' ובמסביל; וכן ליתא בד"נ ובכי"ק; ובכס זה העושה.. וכתב בד"ס (על חסרון המלה חייב) וכ"ה יש מאד דכולה פירושא דמשנה [ד'] דלעיל ניתנו עכ"ל ועי' במשנה הכ"ל בדבור **הבהמה** בסקילה. ולא האוחז. בד"נ ובטי"ק לא.. חייב. האוחז, בד"נ ובכי"קובכי"מ ובמסבי"ל. וחאוחז. (אח) העינים. בד' ריוון ווימלא וד"פ וד"ק ליתא.

ראשון לציון

יא תוי"ם סר"ה ולא האוחז את העיני' כו' ולשנא דר"ע אומר לא קשיא דטובא איכא כותיה כו' בפסקא שמעיין הש"ס סוף כ"ו ע"ב איתא ת"ל עקיבא כו':

לקוטים

רק דאתי למעוטי מסית דרבים דקאני במכתיבו דעל המסית מכמויים עליו עדים בזה דוקא במסית ליחיד אבל במסית לרבים אין מכמויים אבל לענין מיתה אין חילוק דאף במסית לרבים בסקילה בדקאני בסיפא. וזה הוא פירוש הגמרא דמשני רב פפא כי קאני הבדיוק לכמה היינו של הדיוק מכמויים אבל לא לענין סנהדרין: עוד אם בתי"ע שתמה על הרמב"ם בתימה מקוייאת ז"ל הרמב"ם תפס דברי ר' יוסף דמשני כאן ביחיד המיסת דלא מתליף ונעי לאתריה וקרינן ביה הא לבה ושמע הייב ולעיל ברבים נסתים דממלכי דאפילו נתלו לא טעו אתריה וברים פ"ד מהלכות עכו"ם פוסק מדימי עיר הנדחת אע"פ שלא עבדו המדיחין אלא הסיח אנשי עירן עד שעבדו אתן וכו'. וברים פ"ה כתב המדיח אחד מישראל אע"פ שלא עבד המסית ולא הניסת עכו"ם אלא מפי שהסיתו לעכו"ם ע"כ ותמהני שסרי אמי אותביה לרב יוסף הכרייתא

www.daat.ac.il www.hebrewbooks.org